Filozoflar Sözlüğü

Abelardus 1079-1142 yılları arasında yaşamış ünlü ortaçağ filozofu. mantık, ahlak ve teoloji konusundaki çalışma ve görüşleriyle tanınan Abelardus, tümeller kavgasında, nominalistlerle birlikte, genel kavram ya da sözcüklerin gösterdiği ya da karşılık geldiği hiçbir tek şey bulunmadığını ve varolan herşeyin bireylerden ibaret olduğunu kabul etmiştir.

Ahuramazda Eski İran dini Zerdüştçülüğün, kötülük ilkesi ya da Tanrı'sı olan Ehrimen'le sürekli bir mücadele, ya da savaş hali içinde olmakla birlikte, Zerdüştçü iyimserliğin bir ifadesi olarak, sonunda mutlak bir zafer kazanacak olan baştanrısı, iyilik ilkesi.

Albertus Magnus Albertus.Derin ve çok geniş kapsamlı bilgisiyle, ortaçağda kendisine doktor üniversalis ünvanı verilmiş olan 13. yüzyıl düşünürü. Zamanının hemen her alandaki tüm bilgilerini serimleyip yorumlayışıyla ün kazanmış olan Büyük Albertus, inanç ve vahiy yoluyla kazanılan bilgiyi birbirinden ayırmış ve bu ikisinin birbirine karşıt olmadığını söyleyerek inanç için bir hakikat, akıl için de ona çelişik bir hakikat bulunmadğını iddia etmiştir.

Althusser Lois Althusser.Marksizme yaptığı katkılarla tanınan, 1918-1990 yılları arasında yaşamış, çağdaş Fransız filozof ve sosyologu. Marks'ın, Hegel'in etkisinde sanıldığı gibi çok fazla kalmadığını, Marks'ın düşüncesinde 1840'lardan başlayarak epistemolojik bir kopuş gerçekleştiğini ve Marks'ın, Kapital adlı temel eserini yazdığı sıralarda, hümanist eğilimlerini ve yabancılaşma gibi ideolojik düşünceleri bırakarak, materyalist ve tarihsel bir sosyolojiye yöneldiğini savunan Althusser, marksist kuramı belirleyen aşırı bir determinizm yanlışına düşmeyen bir ekonomi ve toplum modeli geliştirmiş ve Marksist öğretinin temelinde yer alan &quot,temel-üstyapı ilişkisi&quot,ni yeni baştan tanımlamaya çalışmıştır.

Anaksagoras Milattan önce 5. yüzyılda yaşamış olan Yunanlı filozof. Elea okulunun görüşlerinden etkilenen Anaksagoras, Parmenides'in ezeli-ebedi ve değişmez verlık öğretisiyle, dış dünyada gözlemlenen çokluk ve değişmenin bir sentezini yapmaya çalışmıştır. Bu amaçla, varlığın temeline, arkhe olarak, ezeli-ebedi, değişmez ve nitelik bakımından aynı olan sonsuz sayıda tohumu (homoiemer) yerleştirmiş ve herşeyi bu tohumların dağılımı ve birleşimiyle açıklamıştır. Varlığın temeli, ona göre, başlangıçta herşeyin herşeyde bulunduğu, sonsuz sayıdaki tohumu içeren bir bütündür. Fakat Anaksagoras'a göre, madde kendi kendisini hareket ettiremez. Maddenin, tohumların hareketi için bir dış güce, hareket ettirici bir nedene ihtiyaç vardır. Bu güç, akıl ya da zihin anlamına gelen Nous'tur. Anaksagoras varlığı açıklamak için, maddi nedenlere ek olarak, fail nedene ve ayrıca final nedene gerek duyulduğunu düşünür. Zira ona göre, evrende bir düzen ve uyum vardır. Bu düzen ve uyumdan da Nous sorumludur. Çünkü Nous, ilk maddeleri bir amaca göre hareket ettirmiştir.

Anaksimandros Milattan önce 6. yüzyıla damgasını vurmuş olan Milet Okulunun, Thales'in ardından gelen, ikinci filozof. Anaksimandros, çağdaşı Thales'in maddi töz olarak &quot,su&quot, anlayışına, suyun nicelik bakımından sınırlı, nitelik bakımından belirli olduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Buna göre, su ya da nem, çatışma ve savaşlarını açıklamak durumunda olduğumuz karşıtlardan biri olup, ondan hiçbir zaman karşıtı çıkmaz. Başka bir deyişle, değişme, doğum ve

ölüm, büyüme ve küçülme, çatışma ve savaşın, bir öğenin sınırlarını diğerinin aleyhine olacak şekilde genişletmesinin bir sonucu olduğu için, suyun doğasına aykırı bir yapıda olan şeylerin, su içinde nasıl olup da eriyip gitmedikleri sorusuna doyurucu bir açıklama getirilemez. Sudan, öyleyse yalnızca ıslak ve soğuk olan şeyler türeyebilir. Oysa, dünyada, ıslak ve soğuk olan şeylere ek olarak, sıcak ve kuru olan şeyler de vardır. Ona göre, evrenin ilk maddesi, maddi tözü, arkhesi nitelik bakımından belirsiz, nicelik bakımından sınırsız bir madde olmalıdır. Anaksimandros, söz konusu özellikleri taşıyan ilk maddesine, hiçbir duyusal maddeyle özdeş olmayan belirsiz bir varlık, soyut bir ilke anlamında apeiron adını verir. Onun, ilk madde olarak nicelikçe sınırlı, nitelikçe belirli bir öğe ya da maddenin seçilmesi evresini geçerek, herşeyin kendisinden türediği belirsiz, felsefede gerçek bir ilerlemeyi ifade eder.

Anaksimenes

Milet okulunun üçüncü ve sonuncu düşünürü. Arkhe olarak hava, buğu ya da sis anlamına gelen aer'i öne sürmüştür. Aer, Anaksimenes'e göre, eşit olarak dağılım gösterdiği haliyle, görünmez atmosfer olup, yoğunlaşarak buğu ve suya, daha sonra da toprak ve taş benzeri katı maddelere dönüşür. Daha az yoğun olduğu zamanlarda ise, daha sıcak hale gelip, ateş olur. Başka bir deyişle, Anaksimenes'in felsefe alanındaki yeniliği, ilk kez olarak birlikten çokluğa geçiş süreci üzerinde, varolan herşeyin havadan nasıl varlığa geldiğini açaklama işinde yoğunlaşmış olmasıdır. Buna göre, Anaksimenes birlikten

çokluğa geçiş sürecini açıklarken, dudaklarımızı birbirine yaklaştırıp avucumuza üflediğimiz zaman, ağzımızdan çıkan havanın soğuk, ağzımızı fazlaca açıp, avucumuza üflediğimiz zaman da, ağzımızdan çıkan havanın sıcak olması gözleminden yararlanarak, sıkışma ve seyrekleşme kavramlarına başvurmuştur. Yani, Anaksimenes'e göre, hava seyrekleştiği zaman, ateş, sıkıştığı zaman da rüzgar, bulut, su ve toprak haline gelebilir. Bu çerçeve içinde, o, havanın seyrekleştiği zaman, daha sıcak hale geldiğini ve böylelikle de ateş olma yoluna girdiğini, buna karşın sıkıştığı zaman, daha soğuk olup katılaşma yoluna girdiğini düşünmüştür. Anaksimenes'teki seyrekleşme ve sıkışma kavramları, birlikten çokluğa geçiş sürecini açıklamaya yaradıktan başka, her tür niteliği niceliğe indirgeme girişimini temsil eder.

Andronikos — Rodoslu Andronikos. M.Ö. I. yüzyılda yaşamış ve Aristoteles'in eserlerini tasnif edip, yorumlamış olan Peripatetik düşünür. Andronikos, ayrıca tümeller konusunda adçı bir bakış açısı benimsemiş ve insanmerkezci bir teleolojiye karşı çıkmıştır.

Anselmus — Aziz Anselmus.1033-1109 yılları arasında yaşamış olan ve Tanrı'nın varlığına ilişkin ontolojik kanıtıyla tanınan Hıristiyan filozof. &quot,İnanmak için, anlamaya çalışıyorum&quot, değil de &quot,Anlamak için inanıyorum&quot, tavrının başlatıcısı olan ve inanç-akıl ilişkisi söz konusu olduğunda, akıl

karşısında inanç ya da imana, bilgi karşısında da otoriteye öncelik veren Hıristiyan düşünür.

Antisthenes M.Ö. beşinci yüzyılda Kinik okulu kurmuş olan Yunanlı düşünür. Mutluluk amacı için, erdemin kendi başına fazlasıyla yeterli olduğunu ve başka hiçbir şeye gerek bulunmadığını savunan Antisthenes'e göre, erdem arzunun yokluğu, isteklerden bağımsızlıktır.

Aquinalı Thomas Aquinas. 1225-1274 yılları arasında yaşamış olan, ünlü Hıristiyan filozof. Birçok bakımdan özgün bir düşünür olan Aquinalı'nın felsefesi önemli ölçüde Aristoteles'in metafiziğine dayanır. Ortaçağ Hıristiyan felsefesinin doruk noktasını gösteren Aquina'lı Thomas, öncelikle metafizikle teoloji, akılla inanç ya da arasında bir ayrım yapmıştır. Buna göre, yalnızca doğal aklın ışığına dayanan, inancın doğaüstü ışığı olmadan, salt insan aklı yoluyla bilinen ilkeleri kullanan metafizikte, filozof duyusal varlıklardan, deneyin dünyasından hareket edip, akıl yoluyla Tanrı'ya yükselir. Buna karşın, aklı kullanmakla birlikte, lkelerini inanç ya da otorite temeli üzerinde kabul eden teolojide, Thomas'a göre, kendisini vahiy yoluyla gösteren Tanrı'dan yola çıkılır ve yaratıklarına geçilir.

Aristeides M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış ilk Hıristiyan apolojistlerinden. &quot,Hıristiyan İmanı için Savunma&quot, adını taşıyan apolojisiyle tanınan Aristeides, bu eserinde,

Yunan ve Mısırlıların tanrılarını, Yunan ahlak anlayışını eleştirmiş ve Tanrı'nın varoluşu için, düzen ve amaç kanıtından başka hareket kanıtını öne sürmüştür.

Aristippos M.Ö. 435-386 yılları arasında yaşamış olan Yunanlı düşünür. Sokrates'in öğrencisi olan Aristippos, Kirene okulunun kurucusu olarak bilinir. Eserlerinden hiçbiri günümüze ulaşmamış olan filozof, acıdan kaçınan ve akla ya da ölçülülüğe dayalı doğrudan hazzı temele alan bir ahlak öğretisi geliştirmiştir.

Aristoteles M.Ö. 384-322 yılları arasında yaşamış olan ünlü Yunanlı bilim adamı ve filozof. Mantığı, metafiziği, fiziği ve biyolojisiyle, modern çağa kadar tek ve en büyük otorite olmuş olan düşünür. Aristoteles'in temel eserleri, mantık ve bilgi kuramı üzerine altı incelemeden oluşan Organon, doğa felsefesini açıkladığı Gökler Üzerine, Fizik ve Varlığa Geliş ve Yokoluş Üzerinedir. Psikoloji konusundaki iki temel eseri, Hayvana Dairle, Parva Naturalia olan Aristoteles'in varlık konusundaki ünlü eseri Metafiziktir. Siyaset felsefesi alanında Politikayı, estetik alnında, Poetika ve Retoriki yazmış olan filozofun, ahlak alanındaki temel kitabı Nikomakhos'a Ahlaktır. Mantık alanında, mantık çalışmalarına ondokuzuncu yüzyıla kadar temel olmuş bir mantık sistemi kurmuştur.

Arkesilaos M.Ö. 315-241 yılları arasında yaşamış ve Krates'in ölümünden sonra, Akademi'nin başına geçmiş olan Yunanlı düşünür. Hem Stoacılığa ve hem de Epikürosçuluğa karşı çıkmış olan Arkesilaos, Pyrrhon'unki kadar radikal olmayan bir kuşkuculuğu benimsemiştir.

Aron	Raymond Aron.1905-1983 yılları arasında yaşmış olan ünlü Fransız sosyolog ve filozofu. Temel eserleri arasında Aydınların Afyonu, Endüstri Toplumu, Topyekün Savaş, Demokrasi ve Totalitarizm, Büyük Tartışma, Özgürlük Üzerine Bir Deneme, Şiddetin Tarihi ve Diyalektiği, Tarih Felsefesine Giriş gibi kitaplar bulunan Aron, kariyerinin başlarında ünlü varoluşçu filozof Jean Paul Sartre'ın yakın çalışma arkadaşı olmuştur. Ancak, Aron daha sonra Sartre'la Marksistlere şiddetle eleştirmiştir.
Athenagoras	M.S. 2. yüzyılda yaşamış ve Hıristiyanları ahlaksızlık ve devlete itaatsizlikle suçlayan putperestlerin iddialarına karşı çıkmak ve Hıristiyan inancıyla ibadet ilkelerini Yunan ve Roma dünyasına yaymak için, 177 yılında bir apoloji kaleme almış olan Hıristiyan düşünür.
Augustinus	Aziz Augustinus. 354-430 yılları arasında yaşamış olan, ünlü Hıristiyan düşünür. Teknik düzeyi oldukça yüksek olan bir felsefe sergilemekle birlikte, &quot,Anlayabilmek için, inanıyorum&quot, anlayışıyla felsefeyi dine tabi kılmış olan Augustinus, Hıristiyan dininin temel öğretilerini temellendirebilmek için, Yeni-Platoncu felsefeden ve Platoncu kavramlardan yararlanmıştır. İnancı temele alan Augustinus'a göre, aklın görevi, tanrısal vahiy temeli üzerinde, inanç yoluyla bilinen şeylerin açıklanması ve aydınlığa kavuşturulmasıdır.

Austin John Langshaw Austin. 1911-1960 yılları arasında yaşamış ve insan düşüncesini gündelik dili incelemek suretiyle analiz etmeye kalkışmış olan ünlü İngiliz filozofu.

Avenarius Richard Avenarius. 1843-1896 yılları arasında yaşamış olan Alman filozofu. Empiriyokritisizm olarak bilinen bilgi kuramını geliştirmiş olan Avenarius, aşırı bir pozitivist anlayışla her tür metafiziğe karşı çıkmış ve bilgi olarak, yalnızca saf deneyde verilmiş olanı kabul etmiştir.

Ayer Alfred Ayer. 1910-1989 yılları arasında yaşamış olan ünlü İngiliz düşünür. Temel eserleri arasında Dil, Doğruluk ve Mantık, Empirik Bilginin Temelleri, Bilgi Kavramı gibi kitaplar bulunan Ayer, Berkeley ve Hume'un empirizmiyle Russell ve Wittgenstein'dan etkilenmiş ve Viyana Çevresinin mantıkçı pozitivizmi kapsamı içinde değerlendirilecek görüşleri benimsemiştir. Başka bir deyişle, Viyana Üniversitesinde, mantıkçı pozitivizm üzerinde çalışmış ve öncelikle gerçeklik, algı, tümevarım, bilgi, anlam ve başka zihinlerin varoluşu türünden konuları ele almış olan Ayer, Viyana çevresinin görüşleriyle İngiliz dilsel analizi arasında bir bağ kurma çabası içinde olmuştur.

Bachelard Gaston Bachelard. 1884-1962 yılları arasında yaşamış olan Fransız bilim tarihçisi ve filozofu. Bachelard'ın düşünce ve öğretisi. aklın ve rasyonalitenin doğasını, öncelikle ve büyük ölçüde bilim tarihi üzerinde düşünmek suretiyle anlama yönünde bir çaba olarak değerlendirilebilir. Ona göre, bilim tarihi böyle

bir işe fazlasıyla uygun düşer, çünkü akıl en iyi bilim, bilim de en iyi bilim tarihi anlaşıldığı zaman bilinebilir.

Bacon Francis Bacon.1561-1626 yılları arasında yaşamış olan, İngiliz empirizminin öncüsü ünlü ingiliz filozofu. Bacon'un temel eseri Novum Organum (Yeni Araç)'dır. Kendisiyle başlayan, Locke ve Hume'la devam edip, J.S.Mill ve B. Russell'a dek uzanan İngiliz empirist geleneğinin ilk büyük filozofu olan Bacon'un bakış açısı temelde somut, pratik ve yararcı öğelerle belirlenmiştir. Düşüncesi genelde ileriye dönük olup, insanın geleneksel kuramların ve yöntemlerin yanılsamalarından kurtulduğu takdirde büyük bir hızla ilerleyeceğine olan inancından ivme kazanmaktadır. Eserlerinin başlıklarında ve kitaplarının bölüm başlıklarında sık sık geçen yeni sözcüğü, Bacon'un Aristotelesçi felsefeye ve Skolastik mantığa karşı çıkışını gözler önüne serer.

BaconR Roger Bacon. 1220-1292 yılları arasında yaşamış olan ünlü ingiliz bilim adamı ve filozofu. Deneysel bilim yolunda büyük çaba harcamış olan Bacon, çağdaş bilimin deneysel yaklaşımının tarihsel bakımdan erken olgunlaşmış bir temsilcisidir. İnsanın bilgisizliğinin nedenleri üzerinde duran Bacon, otoriteye dayanmanın, geleneğin etkisinin, önyargıların ve kişinin cehaletini saklayan sözde bilgeliğin, insanı hakikate ulaşmaktan alıkoyduğunu söylemiştir. Felsefenin görevinin insanı Tanrı'nın bilgisine götürmek ve O'nun hizmetine koşmak olduğunu söyleyen Bacon, matematiğe özel bir önem vermiş ve

matematiği tüm bilimlerin anahtarı olaraka görmüştür. Zamanının bilimiyle ahlakına yoğun eleştiriler yöneltmiş olan filozof, tümevarım ve tümdengelimden meydana geldiğini söylediği bilimsel yöntem konusunda önemli katkılar yapmıştır.

Barth — Karl Barth.Çağdaş İsviçreli teolog. Tanrı'nın insandan tümüyle farklı olduğunu, insanın çabasıyla ya da akıl yoluyla bilinemeyeceğini, insanın Tanrı'nın kurtuluş planına güvenmesi gerektiğini belirten Barth, gizemciliğiyle ün kazanmıştır.

Baudrillard — Jean Baudrillard. Nesneler Sistemi (1968), Tüketim toplumu: Mitleri, Yapıları (1970), Sembolik Mücadele ve Ölüm (1976) ve Tüketicinin Ayartılması Üzerine (1980) adlı kitapların yazarı olan çağdaş Fransız toplum bilimcisi ve düşünürü. Başlangıçta bir Marksist olan Baudrillard, Batı toplumunu analiz edip açıklama çabalarında, daha sonra postmodernizm doğrultusuna sapmıştır. Kapitalist toplumun dönüşüme uğradığını, dolayısıyla Marksist kategoriler aracılığıyla analiz edilemeyeceğini savunan Baudrillard, eskiden çalışmaları ve üretmeleri istenen bireylerden şimdi tüketmelerinin istendiğini öne sürer.

Bayle — Pierre Bayle.1647-1706 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu. Temel eseri Tarihsel ve Eleştirel Sözlük olan Bayle, felsefi akılyürütmenin evrensel bir kuşkuculuğa yol açtığını, doğanın ise insanı körü körüne inanca zorladığını savunmuştur. Rasyonel çaba ve çalışmanın değersiz olduğunu öne süren

Bayle, yine de insanın dış dünyada varlıkların, nesnelerin varolduğu ve Tanrı'nın aldatan bir varlık olmadığı görüşünü temellendirmek için, saf insanca dayanılması gerektiğini belirtmiştir.

Bentham — Jeremy Bentham. 1748-1832 yılları arasında yaşamış olan, yararcılığın kurucusu İngiliz filozofu. Bentham'ın yararcılığı, hazzı temel alsa bile, haz ahlakına göre çok daha gelişmiş bir öğretidir. Zira, hazcılığın iyiyi hazza eşitlediği yerde, Bentham iyiyi &quot,en yüksek sayıda insana, en yüksek mutluluğu sağlayan şey&quot, olarak tanımlamıştır.

Berdyayev — Nikolai Berdyayev. 1874-1948 yılları arasında yaşamış çağdaş Rus düşünürü. Felsefede mantıksal ve rasyonel yöntemler yerine, sistematik olmayan, gizemli anlatım biçimlerinden yana olan Berdyayev, doğruların, rasyonel araştırmanın değil de, &quot,tinin aşkın dünyasından sızan bir ışığın ürünü&quot, olduklarını, insanın büyüklüğünün de, bu tinsel dünyadan ve tanrısal yaratma yeteneğinden pay almasından kaynaklandığını savunmuştur.

Bergson — Henri Bergson. 1859-1941 yılları arasında yaşamış olan çağdaş Fransız düşünürü. Temel eserleri arasında Madde ve Bellek, Yaratıcı Evrim, Zaman ve Özgür İrade, gibi kitaplar bulunan Bergson, Almanya'da doğup gelişmiş olan idealist yaşama felsefesinin Fransa'daki temsilcisi olarak tanınır. Aynı zamanda süreç felsefesi adı verilen felsefe türünün de en önemli temsilcilerinden olan Bergson, pozitivizmin ya da oldukça dar bir çerçeve içinde kalan bilimsel

yorumların iddialarına şiddetle karşı çıkarken, insani ve tinsel değerlerin önemini vurgulamıştır. Bilgi görüşünde kuru bir akılcılık ve bilimciliğe karşı çıkıp, bunun yerine sezgiyi temel almıştır. Bergson'a göre, gerçekten varolan şey madde, cansız varlık değildir, gerçeklik süredir ve bunu yalnızca sezgi kavrayabilir.

Berkeley — George Berkeley. 1685-1753 yılları arasında yaşamış olan, ve dünyada yalnızca ruhların ve bu ruhların idelerinin varolduğunu, buna karşılık maddenin varolmadığını öne süren İngiliz düşünürü.

Berlin — Sir İssiah Berlin.Çağdaş İngiliz ahlak ve siyaset felsefecisi. Berlin değerlerin yer, zaman ve toplumsal koşullar tarafından belirlendiğini savunan Marksist görüşe karşı çıkarak, determinist öğretilere karşı tavır almış ve ahlaki değerlerin ve insanın sorumluluğuyla özgürlüğünü korumanın önemini vurgulamıştır.

Bernard — Clairvaux'lu Aziz Bernard.1090-1153 yılları arasında yaşamış olan Hıristiyan teologu. Rasyonel olmaktan çok mistik bir nitelik arzeden Aziz Bernard'ın öğretisinin anahtarı şu sözlerde yatar: &quot,Tanrı sevgisi nereden gelir? Tanrı'dan. Peki bu sevginin ölçüsü nedir? Ölçüsüz sevmek.&quot,

Biran — Maine de Maine Biran. 1766-1824 yılları arasında yaşamış olan Fransız spiritüalist filozofu.

Blondel	Maurice Blondel. 1861-1949 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünür. Kendisine çıkış noktası olarak özneyi almış ve düşünceyle varlık arasındaki boşluğu, varlığı düşünceye indirgemeyecek bir içkinlik veya eylem felsefesiyle kapatmanın ve insan yazgısının ne olduğu problemini çözmenin mücadelesini vermiştir.
Boethius	480-524 yılları arasında yaşamış Roma'lı filozof.
Bolzano	Bernard Bolzano.1781-1824 yılları arasında yaşamış Çek filozof ve matematikçisi. Militarizmin yol açtığı toplumsal kayıplar, savaşın gereksizliği ve teoloji alanındaki rasyonel eğilimlerinden dolayı üniversiteden kovulmuş olan Bolzano, sembolik mantık alanındaki çalışmalarıyla ün kazanmış ve mantık alanında daha sonra büyük önem kazanan birçok düşünceyi öncelemiştir.
Bonaventura	Aziz Bonaventura. 1217-1274 yılları arasında yaşamış Hıristiyan düşünürü.
Boole	George Boole.1815-1864 yılları arasında yaşamış, ünlü ingiliz matematikçisi. Hiç üniversite öğrenimi görmemiş olmasına rağmen yayınladığı çalışmalar göz önüne alınarak profesörlüğe atanmıştır. 19. yy cebir mantığının bu yolla da sembolik mantığın kurucusu olarak tanınmaktadır.
Boutroux	Emile Boutroux.1845-1921 yılları arasında yaşamış Fransız düşünürü. Bergson ve Blondel'in hocası olan Boutroux'nun temel eseri Doğa Yasalarının Olumsallığıdır. O, metafizik alanında, radikal bir olumsallık ve belirsizlik

anlayışı geliştirmiş ve doğada zorunluluğun yalnızca görünüşte varolduğunu öne sürmüştür. Nitelik görüşünün niceliği temele alan görüşe baskın çıkması gerektiğini, amaçlılığın mekanik hareketin üstünde olduğunu, neden sonuç bağlantılarının ötesinde ise olumsallık ve ilerlemenin bulunduğunu öne süren Boutroux, Maine de Biran'ın da etkisiyle, dini tecrübenin psikolojik ve sosyolojik bir yaklaşımla ele alınmasına şiddetle karşı çıkmıştır.

Bradley — Francis Bradley.1846-1924 yılları arasında yaşamış olan İngiliz idealist filozofu.

Brahman — Hint felsefe geleneğinde, hem içkin hem de aşkın olan, hem evrende ve hem de kendisinde varolan en yüksek varlığa kendisiyle birleşmenin nihai ve en yüksek hedef olarak addedildiği dünya ruhuna verilen ad.

Brentano — Franz Brentano.1838-1917. Alman psikolog ve filozofu.

Bruno — Giordano Bruno.1548 yılında doğmuş ve görüşleri yüzünden 1600 yılında yakılarak öldürülmüş olan İtalyan filozof, astronom ve matematikçi. Bilim alanında, evrenin sonsuzluğunu ve birden çok dünyanın varlığını öne süren kuramı çağdaş bilime öncülük etmiş olan Bruno, varlık felsefesi alanında, Tanrı ve evrenin, zaman zaman herşeyin yaratıcı özü, zaman zaman da söz konusu özün tezahürleri olarakgörülen bir ve aynı gerçekliğe verilen iki ayrı ad olduğunu öne sürerek panteist bir görüş savunmuştur.

Butler	Joseph Butler.1692-1752. İngiliz ahlak felsefecisi. Ahlak konusuna insan doğasına ilişkin empirik araştırma ve değerlendirmeleri temele alarak yaklaşmıştır.
Büchner	Ludwig Büchner.1824-1899. Maddeci Alman düşünür. Diyalektik olmayan bir maddeciliğin yılmaz savunuculuğunu yapmış olan Büchner, evrene ilişkin açıklamanın temel ilkeleri olarak yalnızca güç ve maddeyi almış, tinsel bir ruhun varoluşundan hiçbir şekilde söz edilemeyeceğini dile getirmiştir.
Campanella	Tommaso Campanella.1568-1639. İtalyan düşünür. Campanella, Aristoteles'a karşı çıkışı ve bilgi görüşüyle, Descartes'ı birçok bakımdan öncelemiş olmasına karşın, daha çok Güneş Ülkesi adlı kitabı ve bu kitapta geliştirmiş olduğu ütopyasıyla tanınır.
Camus	Albert Camus.1913-1960. Fransız düşünür ve romancı. Düşünsel gelişimi iki ayrı döneme ayrılan Camus, birinci dönemde, dünyanın saçmalığı ve yaşamın anlamsızlığı konuları ve dolayısıyla, saçma kavramı üzerinde, buna karşın ikinci dönemde başkaldırı konusu ve buna bağlı olarak, dünyanın anlamsızlığına başkaldırmak, toplumu değiştirmek, kötülükleri gidermek ve daha iyi bir düzen kurmak amacıyla eylemde bulunma temaları üzerinde durmuştur. Ona göre, dünyanın saçmalığına, kaçınılmaz yenilgiyi bile bile kötülüklere karşı çıkmak, yaşama anlam katmaktan başka bir şey değildir.

Carnap Rudolph Carnap.1891-1970. Alman asıllı A.B.D.'li düşünür. Mantıkçı pozitivizm akımını geliştirmiş olan bir gurup bilim adamı, filozof ve matematikçinin 1930'larda kurmuş olduğu Viyana Çevresinin en seçkin üyelerinden biri olan Carnap, mantık ve bilim felsefesine, olasılık kuramıyla da tümevarımsal çıkarım konusuna önemli katkılar yapmıştır.

Carr Edward Carr.1892-1982 yılları arasında yaşamış ve tarihin bir bilim olmadığı şeklindeki görüşe şiddetle karşı çıkmış olan İngiliz tarihçi ve tarihi felsefecisi.

Cassirer Ernst Cassirer.1874-1945. Alman filozofu. Kant felsefesinden hareket eden ve Kant'ın insan zihnindeki a priori kavramların doğal dünyaya şekil verme yollarıyla ilgili temel ilkelerini genişleten Cassirer, bir kavramın çok sayıda tekil örnekten, bireysel varlıktan soyutlama yoluyla elde edildiği görüşüne şiddetle karşı çıkmış ve tıpkı Platon gibi, kavramın, bilgiyi düzenleyen bir araç olarak, tikellerin, bireysel nesnelerin sınıflandırılabilmesi için daha önceden var olduğunu belirtmiştir.

Cicero Marcus Tulius Cicero.M.Ö. 106-43. Romalı devlet adamı, bilgin, hatip ve yazar. Felsefe öğrenimini, Epikürosçu Phaedros, Stocı Diodotos ve Akademi'ye bağlı Philon'dan almış olan Cicero'nun önemi, Yunan düşüncesini daha sonraki kuşaklara aktarmasından oluşur. Bilgi kuramı açısından, kesinliğe bağlanmak yerine olasılıkların yolunu izlemeyi yeğleyen, buna karşın ahlak alanında,

dogmatik bir tavır sergileyip, Stoacılara ve bu arada Sokrates'e yönelen Cicero, Latincenin felsefe dili olarak gelişmesine katkı yapmış ve bu arada, dinsel görüşleri açısından daima agnostik kalmıştır.

Clarke — Samuel Clarke.1675-1729. Newton'un önce öğrencisi, sonra dostu ve savunucusu olmuş olan İngiliz filozof ve ilahiyatçı. Tanrı'nın varlığını, &quot,matematiksel yönteme yakın&quot, bir yöntemle kanıtlamaya çalışmış olan Clarke, ahlak ilkelerinin matematiksel önermeler kadar kesin olduğunu, bundan dolayı inancın yardımı olmadan, yalnızca akıl aracılığıyla bilinebileceklerini öne sürmüştür.

Collingwood — Robin George Collingwood. 1889-1943 yılları arasında yaşamış olan ünlü İngiliz filozofu, tarih felsefecisi.

Comte — Auguste Comte.1798-1857. Pozitivizmin kurucusu Fransız filozof. Kartezyen ve Aydınlanma geleneğinin en önemli temsilcilerinden olan Comte'un temel amacı, toplumun reformdan geçirilmesi, toplumun yeni baştan düzenlenmesi olmuştur. Bu amaç, ona göre, toplumu yöneten yasaların bilgisini, toplumu konu edinen bir bilimi gerektirir. Bu bilim için ise, yeni bir bakış açısına, yen bir felsefe anlayışına gerek duyulur. Bu nedenle, Comte arzuladığı toplumsal reform ve düzenlemeyi bilimsel temelleri olan bir felsefe, pozitif felsefe ya da pozitivizm üzerine inşa edilmiş olan bir toplum bilimi geliştirerek gerçekleştirebileceğini düşünmüştür. O, pozitivizmi yalnızca yeni bir felsefe

anlayışı, bir düşünce tarzı olarak değil, fakat toplum problemi için temelli bir çözüm olarak öne sürmüştür.

Condillac — Etienne Bonno de Condillac.1715-1780 yılları arasında yaşamış ve John Locke'un empirizminden etkilenerek duyumcu bir bilgi kuramı geliştirmiş olan Fransız düşünürü. Duyu algılarından kaynaklanan gözlemlerin bilginin kaynağı olduğu ilkesine dayalı bir duyumculuğu benimseyen Condillac tüm bilgilerin şekil değiştirmiş birer duyum olduğunu savunmuştur. O, bilginin de ötesinde, insanda manevi olan herşeyi, insanın tüm zihinsel faaliyetlerini dış dünyaya ilişkin duyuma indirgemiş ve bu tezini kanıtlamanın yollarını aramıştır.

Condorcet — Marquis de Condorcet.Aydınlanmanın 1743-1794 yılları arasında yaşamış olan ünlü düşünürü. İnsanın yetkinleşebileceğine ve insanlığın sonsuzca ilerleyebileceğine inanan Condorcet, ilerlemeye duyduğu bu inancı, İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerine Tarihi bir Tablo Taslağı adlı eserinde dile getirmiştir.

Croce — Benedetto Croce.1866-1952 yılları arasında yaşamış olan, 20. yy.'ın ilk yarısının en önemli İtalyan filozoflarından, estetik tarihinin en önemli düşünürlerinden biri. Klasik romantik felsefenin rasyonalizmini örnek alan bir tin felsefesi geliştirmiş ve tinin tek gerçek olduğunu savunmuş olan Croce'ye göre, ten kendisini diyalektik bir biçimde, düşünce ve eylem olarak iki basamakta gerçekleştirir. Bunlardan düşünce ve eylem basamakları da, kendi içlerinde

ikiye ayrılır. Buna göre, birinci basamak sezgi, sezgisel bilgi ya da sanat, ikincisi mantıksal bilgi ya da mantıktır.

Darwin — Charles Darwin.1809-1882. Canlılarda evrimin doğal ayıklanma yoluyla gerçekleştiğini öne süren kuramıyla, bilim ve düşünce tarihinde adeta bir devrim yaratmış olan İngiliz doğa bilimci. Evrim konusunda yeterli kanıt sunarak, canlıların doğal ayıklanma yoluyla çevreye uyum sağladığını açıklamış, ve Türlerin kökeni adlı temel eserinde geliştirdiği görüşleriyle, zamanının bilim ve din çevrelerini derinden etkilemiş olan bilim adamı.

Demokritos — Sokrates öncesi doğa felsefesinde, atomcu okulun Leukippos'la birlikte kurucusu olan ünlü filozof. Varolan herşeyi sonsuz sayıda atoma ayırmış olan Demokritos'a göre, atomlar sıra ile birleşerek ve ayrılarak bireysel varlıkların meydana gelmesine ya da yok olmasına neden olurlar.

Derrida — Jacques Derrida.1930 yılında doğmuş olan ünlü Fransız filozofu. Temel eserleri arasında Yazı ve Farklılık, Ses ve Fenomen, Yayılım, Felsefenin Kıyıları, Konumlar, Sokrates'ten Freud ve Ötesine gibi kitaplar bulunan Derrida, çağdaş Avrupa kültüründe zaman zaman postyapısalcılığın, zaman zaman da postmodernizmin en büyük ve en önemli temsilcisi olarak görülmüştür.

Descartes — Rene Descartes.1591-1650. Modern felsefenin kurucusu olarak ün kazanmış Fransız filozof. Dış dünyadan, varlıktan değil de, özneden yola çıkışı

Descartes'ı modern felsefenin kurucusu yapmıştır. İkinci önemli yönü ise, felsefeyi yeni baştan ele alma arzusudur, ki o burada, zamanının yeni yöntem ve bulgularından etkilenmiştir. Bilgi görüşünde akılcı olan Descartes, insan aklının iki temel yetisi ya da gücü bulunduğunu söyler. Bunlardan birincisi sezgi, diğeri tümdengelimdir. Sezgi insan zihninde hiçbir kuşkuya yer bırakmayan ve son derece açık olan bir kavrayış faaliyetidir. Sezgi, Descartes'a göre, özel bir duygudur ve akıl yürütmelerimizde bize yol gösterir, yanıldığımızı ya da doğru bir sonuca ulaştığımızı bildirir. Aklın ikinci gücü olan tümdengelim ise, tam bir kesinlikle bilinen doğrulardan yapılan zorunlu çıkarımdır.

Dewey — John Dewey. 1859-1952 yılları arasında yaşamış olan ve aletçilik olarak bilinen felsefe akımının kurucusu ünlü Amerikan filozof ve eğitim kuramcısı, Charles Sanders Peirce ve William James'ın görüşlerinin bir sentezini yapmış olan Dewey, pragmatizmi, mantıksal ve ahlaki bir analiz kuramı olarak geliştirmiştir.

Dilthey — Wilhelm Dilthey.1833-1911 yılları arasında yaşamış ve insan bilimlerinin metodolojisine önemli katkılar yapmış olan Alman filozofu. Doğa biliminin başarıları karşısında, insan bilimlerindeki gelişmeyi açıklayabilmek için tarihselcilikle yaşam felsefesinden kimi öğeleri biraraya getirmiş olan Dilthey, tarihin insan yaşamını anlamada anahtar olduğu inancıyla, insan bireylerinin ve toplumların ancak tarihsel bir çerçeve içinde anlaşılabileceğini öne sürmüş ve

dolayısıyla, temelde tarihe ilişkin araştırmayla bu araştırmanın uygun yöntemleri üzerinde durmuştur.

Diogenes Laertios Diogenes.Eski Yunan felsefesinin tarihini aktaran kitabıyla ün kazanmış olan Yunanlı felsefe tarihçisi. Laertios'un önemi, Ünlü Filozofların Yaşamları, Öğretileri ve Deyişleri adlı eserinin, antik Yunan felsefesiyle ilgili ikinci elden bilgi kaynaklarının birincisi ve en önemlisi olmasından kaynaklanmaktadır.

Dionisos Sahte Dionisos. M.S. beşinci yüzyıl ortalarında yaşamış olan ve gerçek kişiliğini gizlemiş olan Hıristiyan düşünürü. Ortadoğu'da, muhtemelen Suriye'de yaşamış ve eserlerinde, kendisini Aziz Paul'un izleyicisi olarak tanıtmış olan filozof, Tanrı'yı bilmenin üç ayrı yolundan söz etmiştir. Tanrı'nın varolan herşeyin aşkın ve fail nedeni olduğunu söyleyen Sahte Dionisos'a göre, Tanrı evreni, kendisinde bulunan örnek ya da arketip İdealar aracılığıyla hiçten ve özgürce yaratmıştır. Tanrı, buna ek olarak final ya da ereksel nedendir, çünkü İyi olan varlık, en yüksek İyilik olarak, iyiliği özleyen tüm varlıkları kendisine çekimler. Sahte Dionisos, yaradılış konusunda, Patriktik felsefenin, Aziz Augustinus'ta doruk noktasına çıkan Platoncu ve Yeni-Platoncu geleneğine uygun olarak, türümden söz etmiş, Hıristiyanlığın yaratılış öğretisini, Plotinos'un türüm öğretisiyle birleştirmiştir.

Duhem Pierre Maurice Marie Duhem. 1861-1916. Fransız matematikçi, fizikçi ve felsefeci. Formel bir bilimsel kuram anlayışı geliştirmiş olan Duhem, bilimsel bir kuramın, bize deneyin gelecekteki seyrini önceden kestirme olanağı veren yararlı bir kalkül olduğunu, fakat öğelerinin dış dünyada hiçbir şeye karşılık gelmediğini ya da hiçbir şeye referansta bulunmadığını iddia etmiştir.

Ehrimen Zerdüştçülüğün ifade ettiği mutlak ikicilikte, iyilik ilkesi ya da Tanrısı olan ahuramazda ile sürekli bir mücadele ya da savaş hali içinde bulunan kötülük ilkesi ya da Tanrısı

Einstein Albert Einstein. 1879-1955. Alman asıllı A.B.D.'li fizikçi. 20. yüzyılın başlarında geliştirdiği kuramlarıyla ilk kez olarak kütle ile enerjinin eşdeğerliğini kanıtlamış olan Einstein, zaman, mekan ve kütleçekimi üzerine tümüyle yeni düşünme tarzları önermiştir. Einstein, özel ve genel rölativite kuramlarıyla, yalnızca Newton fiziğinden değil, fakat Eukleides geometrisinden de kopuşu simgeleyen büyük bir bilim adamıdır.

El-Kindi Ebu Yusuf Yakub bin İshak el-Kindi.801-872 yılları arasında yaşamış ve felsefesinde, Platon, Aristoteles ve Plotinus'un görüşlerinin bir sentezini yapmış olan İslam filozofu. Felsefenin yönteminin kanıtlama, kanıtlamanın hedefinin maddeye biçim kazandıran özleri bilmek, felsefenin amacının ise Tanrı'ya erişmek olduğunu öne süren El-Kindi'ye göre, felsefi bilginin ilk basamağı akılyürütmedir. İnsanın akılyürütme yoluyla adım adım basitten bileşiğe ve en

yetkin olana doğru yükseldiğini öne süren filozof, varlığa akılcı bir açıdan yaklaştığı için, Tanrı'nın özüne ait sıfatları inkar etmiştir. Tanrı'nın sıfatlarının ancak olumsuz bir biçimde bilinebileceğini savunan El-Kindi'ye göre, Tanrı mutlak Bir'dir. Mutlak varlık olması nedeniyle, Mutlak Bir'in şekli, niteliği, niceliği, maddesi yoktur ve O göreli bir varlık değildir.

Empedokles — Sokrates öncesi doğa felsefesinin son dönem filozoflarından. Evrende gerçekte yalnızca toprak, su, hava ve ateş gibi dört öğenin varolduğunu, bu öğelerin ezeli ve ebedi olduğunu savunan Empedokles'e göre, geri kalan herşey, evrendeki tüm diğer varlıklar, bu dört öğenin değişen oranlardaki birleşmesinden meydana gelir. Nefret, etkisiyle her öğenin kendisini, diğer öğelerden ayırmaya çalıştığı, aşk ise, bileşik yaratıklar meydana getirmek için, bir öğeyi diğer öğeyle karıştıran güçtür.

Engels — Friedrich Engels.1820-1895 yılları arasında yaşamış ve hayatı boyunca Marks'ın çalışma arkadaşı olmuş olan düşünür.

Epiktetos — 55-135 yılları arasında yaşamış olan Stoalı filozof ve ahlakçı. Azad edilmiş bir köle olan Epiktetos'un Stoacılığının temelinde, özgürlük, tanrısal kayra, insanlık ve ahlak düşüncesi bulunur. Kendisine bilge kişi olarak Sokrates'le Diogenes'i örnek almış olan Epiktetos, temelde ahlak ile ilgilenmiş ve gerçek eğitimin, bütünüyle bireye ait olan tek şeyin bireyin iradesi ya da amacı olduğunu kavramaktan başka bir şey olmadığını iddia etmiştir. İnsan, ona göre, iradeden

bağımsız olan iyi ya da kötü hiçbir şey bulunmadığını öğrenmeli ve olayları öngörmeye ya da yönlendirmeye kalkışmayıp, yalnızca onları anlama çabası göstermelidir.

Epiküros 341-270 yılları arasında yaşamış ve felsefesi, Hellenistik dönemin diğer öğretileri gibi, daha çok ahlak ağırlıklı bir sistem kurmuş olan Yunanlı düşünür.

Erasmus Diderius Erasmus.1466-1536 yılları arasında yaşamış olan, Kuzey Avrupa Rönesans'ının önemli ustası ve klasik edebiyat araştırmacısı, hümanist bilgin ve ilahiyatçı.

Erigena Johannes Scottus Erigena.Düşünce ve eserleriyle Yunan felsefesini ve Yeni Platoncu felsefeyi Hıristiyan inancıyla bağdaştırmaya çalışmış olan Ortaçağ düşünürü.

Farabi 870-950 yılları arasında yaşamış olan İslam düşünürü. Sistemi Aristoteles mantığına dayanan akılcı bir metafizikten oluşan, Aristoteles'in sistemini Plotinus'un görüşleri yardımıyla, İslam inancı ile uzlaştırmaya çalışan Farabi, Tanrının var oluşunu kanıtlarken, Aristoteles'in akılyürütme çizgisini takip etmiştir. Ona göre, bu dünyadaki nesneler hareket etmekte, değişmektedir. Dünyadaki nesneler hareketlerini bir ilk Hareket Ettiriciden almak durumundadır. Bu ilk Hareket Ettirici ise, Tanrı'dır. Tanrı'nın kendi tözünü bilmesinden birinci akıl doğar, bu aklın Tanrı'yı bilmesinden ise ikinci akıl

doğar. Böylelikle, ortaya sırasıyla 10 akıl çıkar, onuncu akıl, faal akıl'dır. Faal akıl, insan aklının yönelebileceği en yüksek hedeftir. Faal Akıl'a ulaşmak, bu dünyada Gerçek, Doğru, İyi ve Güzeli ortaya çıkaran felsefe, bilim ve sanatla uğraşmak yoluyla olur. Böylelikle, insan ruhunu temizler, saflaştırır. İşte, bu, insan için ölümsüzlükle eş anlamlıdır. İnsanın tadabileceği en yüksek mutluluktur.

Feuerbach — Ludwig Feuerbach.1804-1872. Marks üzerindeki etkisiyle ün kazanmış olan Alman maddeci filozofu. 19. yüzyıl Alman materyalizminin ilk düşünürü olan Feuerbach'ın temel eseri Hıristiyanlığın Özü'dür. Felsefesi ya da karşı felsefesi, bir hümanizm ve doğalcılık şeklinde gelişen, dine ilişkin eleştirisi, insanlıkla ilgili doğruların bilinçsizce yansıtılmasını ifade eden Feuerbach, felsefeye önce Hegel'in nesnel idealizmini benimseyerek başlamış, fakat daha sonra tinselcilik-maddecilik karşıtlığında, maddeciliğin tarafında olmuştur.

Fichte — Johann Fichte.1762-1814 yılları arasında yaşamış olan ünlü Alman düşünürü. Fichte'nin felsefedeki en önemli kavrayışı, temel çıkış noktası kendi özgürlük anlayışıdır. Ona göre, irade ya da ben, temel gerçeklik olup, özgürdür, kendi kendisini belirleyen faaliyettir. Ben ya da irade dışında herşey ölü ve pasif bir varoluşu gösterir, yalnızca böyle bir faaliyet, kendi kendisini belirleyen tinsel bir faaliyet gerçektir. İradenin kendisi, yaşam ve akıl, bilgi ve eylem ilkesidir, her türlü ilerleme ve uygarlığın harekete geçirici gücüdür, bilginin dayandığı temel,

kuramsal düşüncenin birleştirici ilkesidir. Şu halde, felsefede yapılacak ilk iş, böyle bir faaliyetin niteliğine, hem kuramsal ve hem de pratik aklın koşullarına, ilke ve önkabullerine ilişkin olarak ayrıntılı bir açıklama sunmaktır.

Ficino — Marsilio Ficino.1433-1499. İtalyan Yeni Platoncu düşünür. Platon'un felsefesine Rönesansın bakış açısını katmış olan bir düşünürdür. Ruhun ölümsüzlüğü üzerine bir dizi kanıt öne süren Ficino, insanın evrenin merkezinde olduğunu savunmuş ve insan yaşamını da, ruhun Tanrı'ya doğru bir yükselişi olarak yorumlamıştır.

Flavius — Justinus Flavius.100-164 yılları arasında yaşamış olan Hıristiyan Apolojisti. Felsefenin, Tanrı'nın insana sunduğu, onu Tanrı yoluna sokan, en değerli armağan olduğunu savunan Aziz Justinus, felsefede, Platon'un maddi olmayan gerçeklikler olarak idealar öğretisinden çok etkilenmiş, bu çerçeve içinde Tanrı'ya, İyi İdeasına ilişkin açık bir görüye ulaşmayı beklerken, birden Yunan felsefesinin yetersizliği nedeniyle Hıristiyanlığa dönmüştür. Aziz Justinus, bu dönüşün ardından, Tanrı'ya ilişkin sağlam, kesin ve emin bilgiye, doğru felsefeye, ancak vahyin kabul edilmesi suretiyle ulaşılabileceğini öne sürmüştür.

Fontenelle — Bernard le Bovier de Fontenelle.Fransız aydınlanmasının 1657-1757 yılları arasında yaşamış olan ünlü düşünürü. Kartezyen fiziği benimseyen Fontenelle, büyük ününü, bilimsel düşünceleri popülerleştirip geniş halk kitlelerine sunma

çabasından kazanmıştır. Bilgi görüşü bakımından deneyci olan, tüm düşüncelerimizin son tahlilde duyu verilerine indirgenebileceğini savunan Fontenelle, bilimsel düşünceleri yaymanın dışında, dini hakikatlerle ilgili konularda kuşkuculuğun gelişip pekişmesine de katkıda bulunmuştur.

Foucault

Michel Foucault.1926-1984 yılları arasında yaşamış ve yapısalcılıkla tarihsel süreklilik düşüncesine karşı çıkarak, insanın sonu düşüncesini savunmuş olan çağdaş Fransız düşünürü. Felsefesi, Nietsche'nin güç istemi kavramıyla Heidegger'in dile ağırlık veren felsefesinin izlerini taşıyan Foucault'nun temel eserleri Sözcükler ve Şeyler, Bilginin Arkeolojisi, Akıl Hastalığı ve Kişilik, Kliniğin Doğuşu: Tıbbi Bakışın bir Arkeolojisi, Söylemin Düzeni'dir. Tarihsel araştırma yöntemine &quot,arkeoloji&quot, adını vermiş olan Foucault, değişmez yapıları yakalamak yerine, yalnızca aktüel durumları ve anlamın geçirdiği dönüşümleri betimlemekle yetinmek gerektiğini bildirmiştir. İnsan bilimlerindeki parçalanmışlığa dikkat çeken ve daha ilk eserlerinden başlayarak kuşatıcı ve kapsayıcı bir insanlık kavramının imkanıyla ilgili kuşkularını ifade eden Foucault, evrensel ve değişmez anlamları tasvir etme yönündeki geleneksel çabaların sonuçsuz kaldığı bir insanlık durumunu anlatmaya çalışmıştır. Foucault'ya göre, akıl ve delilik arasındaki ayırım bile sürekli bir ayırım olmanın çok uzağındadır ve toplumdaki güç ilişkileriyle çok yakından ilişkilidir.

Frege Gottlob Frege.Mantık ve matematik alanındaki çok önemli ve çığır açıcı çalışmalarıyla tanınan ünlü Alman mantıkçısı ve mantık felsefecisi. Onun mantık alanındaki en büyük katkısı, bir nicelik kuramı icad etmekten, yani geçerliliği, &quot,tüm&quot, ya da &quot,bazı&quot, gibi deyimlere bağlı olan çıkarımları sembolleştirme ve ifade etmeyle ilgili bir kuram geliştirmekten oluşur. Başka bir deyişle, bir niceleme mantığı geliştirmek suretiyle modern mantığı kurmuş olan Frege, aynı zamanda mantık felsefesf diye bilinen modern felsefi disiplinin de kurucusu olarak tanınır.

Freud Sigmund Freud. 1856-1939 yılları arasında yaşamış ve ünlü psikanaliz öğretisini geliştirmiş olan tanınmış Avusturyalı hekim ve psikolog.

Gadamer Hans-Georg Gadamer.Temelde dil ve yorum konusunu ele almış, doğa bilimlerinin metodolojisine karşı, hermeneutik üzerinde ısrar etmiş olan çağdaş Alman filozofu. Dilthey'ın anlama temeli üzerinde yükselen epistemolojik hermeneutiğinden ayrılarak, ontolojik bir hermeneutik geliştirmiş olan Gadamer, anlamayı, insanın bir nesnenin ya da konunun üstünde ve karşısındaki öznel bir faaliyetinden çok, bir varlık tarzı olarak değerlendirmiştir. Başka bir deyişle, o, Dilthey'in yaptığı gibi, insan bilimlerinin kendine özgü metodolisi olarak hermeneutikten çok, insanın ya da tarihsel varoluşun doğasını açımlayacak anahtar olarak hermeneutikle ilgilenmiştir. Zira, ona göre, insan-bilimlerinde söz konusu olan anlama ve yorum, biz insan

varlıklarının hep içinde olduğumuz bir faaliyetin en açık ifadesidir. Ona göre, hermeneutiğin nihai ve en yüksek amacı, kendisini yavaş yavaş insanlık olarak görmeye başlayan bir insan topluluğunda dayanışma bilincini yeniden uyandırmaktadır. Demek ki, insan yaşamının pratik boyutlarını vurgulayan, yalnızca soyut ve bilimsel olanı reddeden, geleneksel yöntemlere ve otoriteye karşı çıkan Gadamer, tarih bilincinin ve toplumsal bağlamın kaçınılmazlığını vurgulamış, nesnelciliğin kabul edilemez olduğunu söylerken, göreceliğin tek alternatif olmadığını belirtmeye özen göstermiş ve evrensel bir konsensüsün olanaklı olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Galilei — Galileo Galilei.1564-1642 yılları arasında yaşamış olan ünlü İtalyan matematikçi, astronom ve fizikçi. Deneysel yöntemin kurucusu olarak bilinen Galilei, kütleçekimi ve hareket konusundaki öncü çalışmaları ve deneyle matematiksel analizi birleştirmesi nedeniyle, aynı zamanda deneysel fiziğin ve modern mekaniğin de kurucusu olarak kabul edilir. Galilei'nin en önemli başarısı, Aristoteles'in mantıksal, sözel, nedenleri bulmayı amaçlayan niteliksel yaklaşımına karşı, matematiksel akılcılığı ve niceliksel yaklaşımı yerleştirmiş olmasıdır. Galilei'nin temel ilkesi ölçmek ve niceliksel olarak belirlemek olmuştur.

Gassendi — Pierre Gassendi.1592-1655. Fransız düşünür, matematikçi ve bilim adamı. Kendisinden sonraki felsefi ve bilimsel spekülasyonla tavır üzerinde oldukça

etkili olmuş olan Gassendi, eski ilkçağ atomculuğunu canlandırmıştır. Felsefeyi, Hellenistik dönemde Epiküros'un yaptığı gibi, mantık, fizik ve ahlak felsefesi olarak üçe ayıran Gassendi, önce Descartesçı doğuştan düşünceler anlayışına karşı çıkmış ve bilginin esas kaynağının duyular ve tümevarım olduğunu öne sürerek, deneyci bir bakış açısı benimsemiştir. Matematikçiliğinin de etkisiyle, tümdengelimden hiç vazgeçmemiş olan Gassendi, felsefi atomculuğu geleneksel maddi yorumundan sıyırmış ve onu, matematikle mekaniğin kendisine uygulanabileceği bir şekle büründürmüştür.

Gazali — Eleştirici bakış açısı ve kuşku yöntemi ile felsefe ve din arasında kesin ve mutlak bir ayrım yaparak, felsefeye karşı çıkmış olan ünlü İslam filozofu. Yirmi yaşından başlayarak, gerçek bilgiye ulaşmak için çok çaba harcayan Gazali, bütün dini ve felsefi öğretileri inceledikten sonra, her türlü insan bilgisinden kuşku duyma noktasına gelmiştir. O daha sonra, kuşkuculuğu aşarak tasavvuf, Tanrı'ya sevgi, aşk ile ulaşma yoluna girmiştir.

Geulincx — Arnold Geulincx.1625-1669 yılları arasında yaşamış olup, okkasyonalizmin Malebranche'le birlikte kuruculuğunu yapan ünlü Descartesçı ve Fransız düşünür. Descartes'ın bütün bir varlık alanının madde ve ruh, beden ve zihin olarak kesin çizgilerle ikiye ayırmasından, birlikli, bütünlüklü tek bir töz olan insandan, aralarında ortak hiçbir nokta bulunmayan iki töz çıkartıp, iki töz arasında mantıksal bakımdan olanaksız olan ilişkiyi, biraz da yapay bir biçimde

etkileşimcilikle açıklamasından sonra, Descartesçı filozoflar için iki alternatif söz konusu olmuştu: 1. Etkileşim olgusunu kabul etmek ve daha sonra da, Descartesçı bu etkileşimin nasıl ortaya çıktığını açıklama güçlüğü içinde bırakan kuramları, kozalaksı bez anlayışını yeniden ele almak ve 2. Descartes'ın düalist bakış açısını benimsemekle birlikte, etkileşimi yadsımak. Bunlardan ikinci alternatifi seçen Geulinecx, bu bağlamda, her türlü faaliyet ya da gerçek nedensellikte, eylemi başlatan, eyleme neden olan güç ya da öznenin, eylemde bulunduğunu ve nasıl eylediğini bilmek zorunda olduğu tezini, kendisini öncül yapmıştır.

Gorgias — M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan önemli Sofist düşünür. Yokluk Üstüne ve Helen'e Övgü adlı eserlerin sahibi olan Gorgias, kendisini bir görecelikle sınırlamayarak, gerçek bir hiççiliğin savunucusu olmuştur. Hiçbir değerin varolmadığını, insanlara ikna yoluyla herşeyin kabul ettirilebileceğini, zira insanların bilgiden yoksun olduklarını söyleyen Gorgias, ikna sanatına, sözün terbiye edilip geliştirilmesine büyük bir önem vermiştir.

Gramsci — Antonio Gramsci. 1891-1937. Ünlü İtalyan düşünür. Temel eseri, hapishanede kaleme aldığı Hapishane Defterleri olan Gramsci, marksizmi bir siyaset ya da praksis felsefesi olarak yeni baştan kurma çabası içinde olmuştur. O, bu bağlamda, Marks'ın ekonomik determinizmini reddettiği için, tarihsel

maddeciliğin belirlediği bir Marksizm anlayışından bilimsel bir ekonomi ve toplum felsefesi olarak Marksizme yönelmiştir.

Gregorius 335 ve 395 yılları arasında yaşamış ve inancın önceliğini ve üstünlüğünü teslim etmekle birlikte, bir yandan da inancın rasyonel bir temeli olduğunu, akılla temellendirilmesi ve desteklenmesi gerektiğini belirtmiş olan Hıristiyan düşünür.

Grotius Hugo Grotius.1583-1645 yılları arasında yaşamış ve doğal hukuk öğretisiyle ün kazanmış olan ünlü Hollandalı düşünür. Hukuk alanında, Descartes bilgi felsefesiyle modern düşünce açısından ne kadar önemliyse, o kadar önemli olan Grotius, Descartes'ın bilgi alanında gerçekleştirdiği şeyi, hukuk alanında yapmıştır. Başka bir deyişle, nasıl ki modern felsefenin kurucusu olan Descartes, kuşku yoluyla bilgiyi teolojik-skolastik tasalluttan kurtararak özneden yola çıktıysa, aynı şekilde Grotius da hukuğu, Tanrı iradesi karşısında bağımsız ve nesnel bir kurum olarak öne sürmüştür.

Habermas Jürgen Habermas.Hermeneutik alanındaki görüş ve tartışmalarıyla tanınan çağdaş Alman düşünürü. Frankfurt Okulunun önemli temsilcilerinden biri olan Habermas'ın temel eserleri arasında, Rasyonel bir Topluma Doğru, Teori ve Pratik, Meşrutiyet Bunalımı, Bilgi ve İnsanın Çıkarları, İletişim ve Toplumun Evrimi gibi kitaplar bulunmaktadır. Hegel ve Marks'ın sadık bir izleyicisi olan Habermas, felsefede yalnızca kuramsal konuların ele alınmasına şiddetle karşı

çıkmış ve bunun yerine insani praksisi, insan yaşamının pratik yönlerini geçirmeye çalışmıştır. O, hermeneutiğin başka ünlü bir savunucusu olan Gadamer gibi, yaşamda ortaya çıkan çeşitli anlamları serimlemekle yetinmeyip, yorumun eleştirel fonksiyonu üzerinde durmuş, belli anlamları ve kurumları reddedip, diğerlerini savunacak temel bir dayanak noktası bulma çabası vermiştir. Habermas, tarihsel maddeciliğin yeniden kurulabilme olanağı üzerinde de durmuş, fakat gerek pozitivizmi, gerekse de ekonomik determinizmi şiddetle eleştirmiştir. Frankfurt okulunun diğer üyelerinin, örneğin Theodor Adorno ve Herbert Marcuse'ün yaptığı gibi, modern endüstri toplumlarında, araçsal aklın hakimiyeti konusuyla ilgilenmiştir. Bilindiği üzere, araçsal akıl araçlarla amaçlar arasındaki ilişkiyi ele alır, bununla birlikte, amaçların belirlenmesi konusunu kapsamı dışında bırakır. Habermas'a göre, birçok filozof için aklın tek türü budur. Onun epistemoloji alanındaki en önemli katkısı, toplumun varoluşunun, iki davranış tarzına, emekle (araçsal davranışla) toplumsal etkileşime (iletişimsel davranışa) bağlı olduğunu öne sürmesinden meydana gelir.

Haeckel — Ernst Haeckel. 1834-1919 yılları arasında yaşamış olan Alman bilgin ve düşünürü. Darwin'in evrim kuramından etkilenmiş olan Haeckel, doğal ayıklanmanın, doğanın kanıtlamaya ihtiyaç duymayan matematiksel bir zorunluluğu olduğunu dile getirmiştir. Olgularla spekülasyon, bilim ile felsefe

arasında keskin bir ayrım yapılmasına karşı çıkan Haeckel, gerçek bilimin, doğa felsefesinden başka bir şey olmadığını öne sürmüştür. Bu tür bir felsefe, ona göre, birci bir felsefe olmak durumundadır, zira göksel cisimlerden bitkilere ve insan bilincine kadar herşey madde ve aynı nedensellik yasasıyla açıklanabilir.

Harivarman M.S. 250-350 yılları arasında yaşamış olan Hintli Budist düşünür. &quot,Hiçlik öğretisi&quot,ni geliştirmiş olan Harivarman sisteminde, Nirvana'ya erişmenin yolunu değilleme mantığında bulmuştur. Ona göre, ne benlik ya da ruhlar, ne yaratılmış nesneler ve ne de bunlarla ilgili kavramlar gerçektir. Bunların tümü birden, bir hiçten başka birşey değildir.

Hartmann Nicolai Hartmann.1882-1950. Ünlü Alman spekülatif metafizikçisi. Bilgi ve varlık öğretisi dışında, insan ve insani değerleri ön plana çıkartan ahlak anlayışıyla da, 20. yüzyıl felsefesinin en önemli düşünürlerinden biri olan Hartmann Batı felsefesi geleneğinin, Descartes'tan beri, düşünen özneden hareket ettiğini ve bunun da büyük bir yanlış olduğunu savunmuştur. Ona göre, bağımsız bir gerçekliğe ilişkin bir kavrayış, bene ilişkin kavrayış kadar doğrudan ve aracısızdır. Hartmann bu bağlamda tüm felsefi problemlerin ontolojik nitelikte problemler olduğunu söylemiştir, onlar, bize verilen varlık türünü anlama yönündeki girişimlerdir. Hartmann'göre, bilgi, her zaman bir nesnenin kavranmasıdır. Bu kavrayış da nesnelerin kendiliğinden bizim

bilincimize düşmesiyle değil de, tam tersine düşünen varlık olarak öznenin kendisini aşıp nesneleri kavramasıyla gerçekleşir. Bu ise, bir tasarım yoluyla olur. Bilgi, nesnenin bilinçteki yansıması olan tasarımlar yoluyla gerçekleşir. Hartmann'a göre, tasarım her ne kadar bilginin nesnesi ile var olsa da, nesnenin kendisi, bilgi söz konusu olmadığı zaman bile varolmaya devam eder. Bundan dolayı, Hartmann ontolojinin bilgi kuramına değil, fakat bilgi kuramının ontolojiye dayandığını savunmuştur. Çünkü ona göre, nesnenin bilgisinin söz konusu olabilmesi için, önce nesnenin varolması gerekir.

Hegel

Georg Wilhelm Friedrich Hegel.Büyük bir sistem kurarak, Kant'ın olanaksız olduğunu söylediği şeyi gerçekleştirmiş, yani rasyonel bir metafizik kurmuş olan ünlü Alman filozofu. Alman idealizminin kurucusu olan Kant, aklın kendisinin a priori kategorileri ve bilginin formlarını, kalıplarını sağladığı için, bilginin mümkün olduğunu söylemişti. O bilginin, bu a priori kalıplarının insandan, içeriğinin ise dış dünyadan, insanın dışındaki gerçeklikten geldiğini savunmuştu. Buna göre, insan zihni, bilgiye a priori, deneyden bağımsız olan formları, kategorileri sağlar, bu formların malzemesi, içeriği ise insandan bağımsızdır, dışarıdan gelir. Hegel, işte bu noktada bilginin formları kadar içeriğinin de zihnin eseri, ürünü olması gerektiğini savunmuştur. Demek ki, bilginin tüm öğeleri zihnin eseridir. Hegel'e göre, insan, bilgide kendisinin dışında olan, kendisinin yaratmadığı ve insandan bağımsız olan bir dünyayı

tecrübe etmektedir. Bu doğal dünya bütünüyle zihnin eseridir, fakat biz insanların zihinlerinin eseri değildir, bilgimizin nesneleri bizim zihinlerimiz tarafından yaratılmamıştır. Bundan Hegel'e göre, şu sonuç çıkar: Bu dünya, bu dünyayı meydana getiren ve bilgimizin konusu olan nesneler, sonlu bireyin, insanın zihninden başka bir zihnin eseri olmalıdır. Bilginin nesneleri ve dolayısıyla bütün bir evren mutlak bir öznenin, mutlak bir Zihin, Akıl ya da Tinin ürünüdür. Hegel'in Tin, Geist, İde, Mutlak, Mutlak Zihin adını verdiği bu tinsel varlık, tüm bireysel, sonlu insan ruhlarının dışındaki nesnel bir varlık olup, Tanrı'dan başka birşey değildir. Hegel, Mutlak Zihin, Geist'in özüne, insan aklı tarafından nüfuz edildiğine inanır, çünkü Mutlak Zihin, insan aklının işleyişinde olduğu kadar, doğada da açığa çıkar.

Heidegger

Martin Heiddegger. 1889-1976 yılları arasında yaşamış ve varoluşçuluk, postyapısalcılık, postmodernizm, Frankfurt Okulu ve yapıbozumculuk üzerinde çok kalıcı etkiler bırakmış olan ünlü Alman düşünürü. Birçok bakımdan çok etkili bir düşünürü olan Heiddegger'in en önemli eseri Varlık ve Zaman'dır. Batı felsefesinde varlık konusunun Platon'dan beri unutulmuş olduğunu, oysa varlığın birincil ve temel konu olup, epistemolojinin ikincil olduğunu savunan Heiddegger, bu çerçeve içinde, felsefenin temel probleminin varlık problemi değil de, bilgi problemi olduğunu, tecrübe edilen şeyle, ona yüklediğimiz önem ya da değer arasında mutlak bir ayırım yapılabileceğini savunan Yeni

Kantçılıkla İngiliz empirizminin yanıldığını öne sürmüştür. O, Hegel ve Sartre'da geçen, nesnelerin kendinde-varlığına ve bilinçli öznenin kendisi için varlığına ve bilinçli öznenin kendisi için varlığına, dünyadaki varlık, ölüm karşısındaki varlık, başkalarıyla ilişki içinde varlık kategorilerini eklemiştir. Başka bir deyişle, kendisini belirleyen temel konunun, insan konusu değil de, varlık meselesi olduğunu dile getiren Heiddegger, varlık konusuna, yani Sein'a, insani gerçeklik açısından, yani Dasein bakımından yaklaşmış ve insanla ilgili tüm çözümlemelerin, varlık hakkında bilgi edinebilmemizi sağladığını belirtmiştir.

Helvetius — Claude Adrien Helvetius. Aydınlanmanın önemli düşünürlerinden biri olup, Ansiklopedinin hazırlanmasına katkı yapmış olan Fransız filozofu. Helvetius, insan zihninin tüm entellektüel güçlerini, Condillac'ınkine benzer bir indirgeyici analizle, duyum ya da duyu-algısına indirgeme girişimiyle ün kazanmıştır.

Herakleitos — Parmenides'in durağan ve değişmez varlığına karşı, niteliksel değişme olarak oluşun gerçekliğini öne süren Yunan filozofu. Bilgi bakımından, empirik ya da duyusal bilgiye hiç değer vermeyen Herakleitos, gözlerin ve kulakların kötü tanıklar olduğunu öne sürerek, rasyonalizmin savunuculuğunu yapmıştır. Çok şey bilmeye, ansiklopedik bir bilgiye karşı çıkan, çok şey bilmenin akıllı olmayı öğretmediğini söylemiştir. Siyasi alanda, demokrasi karşıtı eğilimlerini, çoğunlukla geniş halk yığınlarına karşı duyduğu nefretle birleştiren ve &quot,bir

kişinin, yetkin biriyse eğer, kendisi için, on bin kişiden daha değerli olduğunu&quot, söyleyen Herakleitos'un metafiziğinin en önemli tezi, hiç kuşku yok ki, çatışma ve savaşın herşeyin babası olduğu düşüncesidir. Ona göre, karşıtların savaşı, varlık ya da oluşun tek ve en önemli koşuludur. Zira bu savaş olmasaydı, hiçbir şey varolmayacaktı. Bundan dolayı, varlıkların doğuş ya da varlığa gelişi, birbirlerine karşıt olan ve dolayısıyla birbirlerini varlıkta tutan karşıtların çatışmasına bağlıdır. Herakleitos kendisinden önceki filozofların boşu boşuna evrende kalıcılık ve süreklilik aradıklarını, oysa evrende kalıcılık bulunmayıp, mutlak bir değişmenin söz konusu olduğunu öne sürmüştür. Nehir akıp gittiği için, o aynı nehre iki kez giremeyeceğimizi belirtir. Evrende hiçbir nesne, nesnelerin hiçbir özelliği yoktur ki, değişmeden aynı kalsın. Herşey bir başka şeyin yıkımı ve ölümü sayesinde varlığa gelmekte ve daha sonra yok olup gitmektedir. Evrendeki tüm öğeler arasında sürekli bir çatışma ve savaş hali vardır ve değişmeyen tek şey, bu değişme halinin sonucu olan kozmik denge durumudur.

Herder

D. G. Herder. Gerçek bir tarih felsefesinin bir anlamda kurucusu sayılabilecek olan 19. yüzyıl Alman düşünürü. Tarihte, belirleyici öğenin genel olarak insan değil de, şu ya da bu türden insanın genel özellikleri olduğunu savunan ve bu iddiasıyla da, aynı zamanda antropolojinin babası olarak görülen Herder, organik bir doğal evrim görüşü geliştirmiştir. Bu anlayışa göre, doğa da tarih

de, sürekli olarak dönüşen, yani oluş hali içinde olan alanlardır. Tarih, doğanın bir alanı olmakla birlikte, tarihsel olaylar, doğal olaylar gibi, kesin bir yasalılık ve nedensellik taşımaz. Zira, tarihi belirleyen en önemli öğe, genellik değil de, bireyselliktir. Tarihte yasalar aramaktan vazgeçilmelidir, her tarihsel olay bir kez ortaya çıkan bir gerçekliktir.

Hobbes — Thomas Hobbes. 1588-1679 yılları arasında yaşamış ve daha çok siyaset felsefesi alanındaki görüşleriyle ün kazanmış olan İngiliz düşünürü. Temel eseri, Leviethan'dır. Bilginin kaynağı ve sonuçları itibariyle deneysel olduğunu, tüm bilgilerimizin temelinde duyumların, duyu deneyinin bulunduğunu, zaman ve mekanın yalnızca hayali tasarımlar olduğunu, felsefenin ise sonuçlardan nedenleri, nedenlerden sonuçları çıkarsama faaliyetine karşılık geldiğini öne süren Hobbes, yaşadığı süre içinde, biri entellektüel, diğeri siyasi olan iki devrime tanıklık etmiştir. Bu devrimlerden siyasi olanı, yani mutlak monarşinin parlamenter demokrasinin temsili kurumlarıyla sınırlanması söz konusu olduğundu, Hobbes tam bir karşı devrimcidir. Buna karşın entellktüel devrim, yani Ortaçağın Tanrımerkezli ve Aristotelesçi dünya görüşünün bırakılarak, yeni doğa bilimleriyle, mekanik açıklamanın ve deneysel yöntemin benimsenmesi söz konusu olduğunda, o tam bir devrimcidir.

Holbach — Paul Henri Baron d'.Yeni ve özgün bir düşünce geliştirmemiş olmakla birlikte, Lamettrie tarafından kurulmuş olan Fransız maddeciliğini daha ayrıntılı ve

kesin bir sistem haline getirmeye çalışmış olan filozof. 1723-1789 yılları arasında yaşamış olan Holbach'ın temel eseri Systeme de la Nature (Doğa Sistemi)'dir.

Hsün — M.Ö. 395-288 yılları arasında yaşamış ve insanın doğası konusunda, çağdaşı Mensiyüs'ün tam tersi görüşler ileri sürmüş olan Çinli düşünür. İnsanın doğuştan kötü olduğunu, iyiliğinin bir yapmacıktan başka bir şey olmadığını savunan Hsün Tse, diğer Çinli düşünürlerin doğaya pek önem vermeyip, tüm dikkatleri insanın kendi içine yöneltme tavır ve kendi iç doğamızı dinleme önerilerine karşıt olarak, doğaya egemen olmanın önemine işaret etmiş, doğanın kendi amaçlarımız için sömürülmesini istemiştir.

Hume — David Hume. 1711-1776 yılları arasında yaşamış olan ünlü İngiliz filozofu. İnsan zihninde olup bitenleri Newton'un deneysel yöntemini uygulayarak, yeni bir insan bilimi kurmayı ve geliştirmeyi öneren Hume, tüm iyi niyetine ve yüksek amaçlarına rağmen, İngiliz empirizminin temel tezlerini koruduğu için son çözümlemede kuşkuculuğa düşmekten kurtulamamıştır. Bizim yalnızca, kendi zihnimizde doğrudan ve aracısız olarak tecrübe ettiğimiz ideleri, duyum ve izlenimleri bilebileceğimizi, bilgide kendi zihnimizin ötesine geçemediğimizi ve bundan dolayı herhangi bir şeyin insan zihninden bağımsız olarak varolduğunu söyleyemeyeceğimizi belirten Hume, insan zihnini bilgi bakımından analiz ettiği zaman, insan zihninin tüm içeriklerinin bize duyular ve deney tarafından

sağlanan malzemeye indirgenebileceğini görmüştür, bu malzeme ise algılardan başka hiçbir şey değildir.

Husserl Edmund Husserl<B>.</B> Çağımızda fenomenoloji olarak bilinen çağdaş felsefe okulunun kurucusu olan ünlü Alman filozof. 1859 yılında, Moravya'da dünyaya gelmiş olan Husserl, önce matematik tahsil etmiş ve daha yirmi üç yaşındayken, ünlü bir matematikçinin asistanı olmuştur. O, daha sonra psikoloji alanına da yönelmiş, bu alandaki çalışmalarının da etkisiyle, yeni ve orjinal bir öğreti meydana getirmiştir. Bilimsel aklın, pozitivist düşünüşün, ahlaki ve kültürel değer alanını da kapsayan yayılmacılığına, pozitivizm ve doğalcılığın doğa bilimlerinden hareketle oluşturduğu bir değer ve yaşama felsefesine karşı çıkmış olan Husserl, &quot,tin&quot,in doğal dünyanın nesneleriyle aynı tür ya da düzeyden bir varlık olmadığını ve dolayısıyla, doğa bilimlerinde geçerli olan aynı açıklama kategorilerine tabi tutulamayacağını savunmuştur.

ibnHaldun İbn Haldun. 1332-1406. Ünlü İslam tarihçisi ve düşünürü. Temel eseri Mukaddime olan İbn Haldun, bir tarihçi olarak deneye, gözleme dayanan, konusu kültür varlıkları ve toplumsal yaşam olan, toplumun geçimini, kültür aşamalarını, iç yapısını, geçirdiği değişim ve dönemleri inceleyen bilim olarak tanımladığı tarih biliminde, önemli bir kilometre taşı oluşturur. Devletle toplum arasındaki bağ, onu göre, maddeyle form arasındaki ilişkiye benzer. Nasıl ki madde formdan, form da maddeden ayrı olarak varolamazsa, aynı şekilde

devlet ve toplumdan birinin olmadığı yerde, diğeri de olamaz. Bundan dolayı toplumda başlayan dağılma devlete, devletteki dağılma topluma yayılır. Devlet, yapısı gereği bir organizmaya benzer, küçük birimlerin bir araya gelişiyle doğar, ilk çocukluk ve gençlik çağlarını yaşadıktan sonra, olgunluk dönemine erişir. Devletin en güçlü dönemini gösteren bu çağdan sonra gelen yaşlılık döneminde, kaçınılmaz olarak çözülme ve dağılma başlar. İbn Haldun, kökünü tarih, coğrafya, iktisat ve psikolojiden alan bu determinist devlet ve tarih görüşünü, tavırlar ya da aşamalar kuramıya ifade etmiştir. Bu aşamalar: 1.Toplumsal dayanışmadan doğan zafer tavrı. 2.Yönetimin tek elde toplanması ve dolayısıyla baskıyla belirlenen istibdat tavrı. 3.Toplumun barış ve mutluluk içinde yaşamasıyla belirlenen ferağ tavrı. 4. Devlet yönetimini elinde bulunduranlarda, kurumlar ve ailede çözülmenin başladığı, çöküş aşaması. 5. İsraf aşaması.

ibnMeymun İbn Meymun.1135-1204 yılları arasında yaşamış Musevi düşünür. Museviliği Aristoteles felsefesiyle uyumlu hale getirmeye çalışmış olan İbn Meymun, metafiziğin en yüksek insani faaliyet türü olduğunu, fakat bunun herkese açık olmadığını söylemiştir. Tanrı'nın ve dünyanın doğasına ilişkin sağlam ve gerçek bir kavrayışa, yalnızca felsefenin erişebileceğini öne süren İbn Meymun, Tanrı'nın varoluşunu tümüyle Aristoteles'in koyduğu ilkelere dayanarak kanıtlamıştır.

ibnRüşt İbn Rüşt.Endülüs'te Kurtuba kentinde doğmuş ve gençliğinde felsefe, matematik, fıkıh, tıp ve kelam çalışıp, uzun yıllar hekimlik yaptıktan sonra, zamanını Aristoteles felsefesine şerhler, yorumlar yazarak geçirmiş ünlü İslam filozofu. Felsefenin temel konusunun varlık olduğunu, felsefenin varolanı, genel bir bütünlük içinde insana verileni incelemeye, açıklamaya çalıştığını savunan İbn Rüşt, bütün varlık türlerinin en tepesinde bulunan yüce bir varlık olarak Tanrı'ya yalnızca var olandan, beş duyu ile algılanıp akıl ilkeleri ile açıklanan varlıklardan yola çıkarak gidebileceğimizi belirtmiştir. Felsefe, varlık kavramı altında toplanan bütün nesneleri konu edinen disiplindir. Felsefe teolojiden bu nedenle önce gelir. Bununlu birlikte, felsefe ve teolojiden her birinin kendisine özgü bir fonksiyonu vardır.

ibnSina İslam dünyasının 980-1037 yılları arasında yaşamış olan ünlü bilgin ve filozofu. Gençliğinde geometri, mantık, fıkıh, fizik, kelam ve tıp alanlarında çalışmış, daha onaltı yaşında uzman hekim düzeyine yükselmiştir. Çok sayıda eser yazmış olan İbn Sina'nın en önemli eserleri arasında, tıp konusunda Kanun fi't-tıb, felsefe alanında Kitabu'ş-Şifa, felsefe sistemi üzerinde sonradan yaptığı değişikliklerden söz eden Kitab'ul-İşarat ve't-Tenbihat, psikolojiyle ilgili olan Kitabu'n-Nefs bulunur. Eserleri birçok kez Latinceye çevrilmiş olan İbn Sina'nın felsefesi, Yunan filozofları Aristoteles ve Plotinus'un etkileri yanı sıra, kendi özgün ve önemli katkılarını gözler önüne serer.

ihvanü's-safa İhvanü's-Safa.11. yüzyılda Zeyd b. Rifa tarafından, müslümanlar arasında doğa bilimlerine dayanan bir felsefe anlayışı oluşturarak, bilimsel bir zihniyetin yaygınlaşmasını sağlamak ve böylelikle da dini hoşgörüsüzlük ve bağnazlığı önlemek amacıyla kurulmuş olan, dini, siyasi ve felsefi cemiyete verilen ad. İslam ansiklopedistleri olarak da bilinirler. Zamanlarının bütün bilimleriyle dinlerini ve felsefi görüşlerini 51 risalede toplayan İhvanü's-Safa okulu, kendi sistemlerinde Aristoteles'in mantığını, Phytagorasçıların matematiğini, Platon'la Plotinus'un metafiziğini, Sokrates'in ahlakını ve Farabi'nin din felsefesini bir araya getirdikleri için, seçmeci bir bakış açısını ifade eder.

ireneos Aziz İreneos.126 yılında doğup, 202 yılında din şehitliği mertebesine yükselmiş olan Hıristiyan apolojisti. Gnostikler için kaleme aldığı Sapkınlara Karşı adlı eserinde, varolan herşeyi yaratmış olan tek bir Tanrı'nın var olduğunu, gökyüzü ve yeryüzünün tek bir yaratıcısının bulunduğunu öne süren Aziz ireneos, Tanrı'nın varoluşunu kanıtlarken, düzen ve amaç kanıtından başka, ortak onay kanıtından da yararlanmıştır.

James William James.1842 yılında New York'ta doğmuş olan ünlü Amerikalı filozof. Amerika'daki ilk psikoloji laboratuvarını oluşuturmuş olan James, doğruluğu ve gerçekliği tek yanlı olarak yalnızca eylemlerin sonuçları ile değerlendiren pragmatizm akımının kurucusudur. Bu akıma göre, gerçeklik ve doğruluk insanın bakış açısından, zihinsel kanaatlerinden ve dolayısıyla eylemlerinden

bağımsız değildir. Bundan dolayı, gerçeklik eylemlerin sonuçları, başarıları ve yararlılıklarıyla değerlendirilmelidir. Pragmatizm, &quot,sonuçlar nelerdir?&quot, diye sormakta ve düşüncenin yüzünü, eylem ve geleceğe yöneltmektedir. Nitekim James, yaşamı doğrudan ilgilendiren somut olgulara, eylemlere, insanın yaşamını şimdi ve yakın gelecekte doğrudan etkileyen güç ve eyleme önem vermiştir. O, yararlılıkla, yalnızca bireyin maddi ihtiyaçlarının karşılanmasını değil, aynı zamanda insanın ve toplumun gelişmesine katkıda bulunan herşeyi anlatmak ister. Bu anlamda din, James'e göre, tümüyle doğrudur ve din konusunda, dinin sonuçlarına bakarak yargıda bulunmak gerekir. O, dinin metafizik bir değere sahip olup olmadığını bilmediğini söyler. Fakat din, James'e göre, her durumda yararlı bir varsayımdır.

Jaspers

Karl Jaspers.1883-1969 yılları arasında yaşamış olan varoluşçu Alman filozofu. Nietsche'den ve Kierkegaard'dan psikolojisinden esinlenen Jaspers, insanın dünya karşısındaki mümkün tutumlarını, bireyin ölüm, savaş, değişme ve suç gibi durumlar karşısında vermek durumunda olduğu kararları analiz eden, egzistans ya da varoluş problemini akıl aracılığıyla çözümleyecek bir varoluş felsefesi geliştirmiştir. Varoluşla, insanın yaşadığı ve dolayısıyla nesnelleştiriemeyen acı çekme, suçluluk ve ölüm gibi durumlarla sınırlanan ve açığa vurulan insanlık halini anlayan Jaspers'e göre, bu nihai durumlar bilimsel düşüncede gözden kaçırılır, ya da bir takım paradoks ve antinomilerle ifade

edilir. Oysa bu tecrübeler, empirik bene ilişkin bilgimizin eğretiliğini ve dünyasal varoluşumuzun güvenilmezliğini gösterir. Gerek kilise, gerekse partinin insanları özgür değil de, eşit yapmaya çalıştığını söyleyen filozof, gerçek varoluşunu yaşayamayan insanın başkaları tarafından kurulmuş olan bu çadırdan çıkabilmesi, kabuğunu yırtabilmesi için üç zorunlu koşul bulunduğunu söyler, yalnızlık, cesaret ve savaş. Kitlesel duygudaşlık içinde sevgiyi kaybeden insan, yalnız olabilmelidir. Bununla birlikte , önce yalnızlık ve başkalarını özleme paradoksunu cesaretle yaşama zorunluluğu bulunmaktadır. Bu iki koşulu gerçekleştiren insanın savaşacağı üç şey vardır: ölüm, acı çekme ve suç. Gerçek bir varoluş düzeyine yükselmek, egzistans olabilmek sorumlu olmaktan geçer. Bir inanç ahlakı geliştiren Jaspers, insanın varoluşunu gerçekleştirebilmesi için, bilimi aşarak &quot,mutlak&quot, ya da &quot,Tanrı&quot,ya gitmesi gerektiğini söylemiştir. Varoluşunu bu yolla kuran insan, ona göre, ahlaksal bakımdan doğru olanı da bulmuş olur.

Kant

Immanuel Kant.1724-1804. Ünlü Alman filozofu. Modern felsefenin gelişim seyrine uygun olarak epistemolojiyi ön plana çıkartmıştır. Kant'ın gözünde bilim, öncülleri kesin olan ve yöntemleri, ancak Hume'unki gibi felsefi bir kuşkuculuk benimsendiği zaman, sorgulanabilen evrensel bir disiplindir. Bilim yansızdır ve nesneldir. O, felsefedeki ilk ve temel misyonunun bilimi temellendirmek, daha sonra da ahlakın ve dinin rasyonelliğini savunmak

olduğuna inanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için, hem Descartes'ın rasyonalizminden ve hem de Hume'un empirizminden önemli gördüğü öğeleri alarak, transsendental epistemolojik idealizm diye bilinen kendi bilgi kuramını geliştirmiş, yükselen bilimin felsefi temellerini gösterdikten sonra, özgürlük ve ödev düşüncesine dayanarak Hıristiyan ahlakını savunma çabası vermiştir. O, fenomenal gerçeklikle, yani bizim duyular aracılığıyla tecrübe ettiğimiz dünya ile numenal gerçeklik, yani duyusal olmayan ve akılla anlaşılabilir olan dünya arasında bir ayrım yapmıştır. Kant öğretisiyle bilimsel bilginin olanaklı olduğunu göstererek, Newton fiziğini temellendirir, fakat varlığın genel ilkeleri, Tanrı'nın varoluşu, ruhun ölümsüzlüğü gibi konuları ele alan geleneksel metafiziği olanaksız hale getirir. Çünkü, metafizik alanında, ruh, Tanrı, evren kavramlarını düşündüğümüz zaman, burada duyu-deneyi tarafından sağlanan malzeme bulunmaz. Bilginin iki temel öğesinden biri olan deney, tecrübe öğesi metafizik alanında söz konusu olmadığı için, akıl burada antinomilere düşer. Öyleysi metafizik alanında bilimsel bilgi olanaklı değildir. Bununla birlikte, Kant görünüş-gerçeklik ya da fenomen-numen ayrımını insan varlığına uygulayarak, ahlak olanağını kurtarır.

Karneades — Yeni Akademinin kurucusu olan Yunanlı filozof. M.Ö. 214-129 yılları arasında yaşamış olan Karneades, bilginin olanaksız olduğunu ve hiçbir doğruluk ölçütü bulunmadığını dile getirirken kuşkucu bir bakış açısı benimsemiştir. Hiçbir şey

bilemeyeceğimizi, her kanıtlama, kendileri kanıtlanmak durumunda olan önkabullere dayandığı için, hiçbir şeyi kanıtlayamayacağımızı öne süren filozof, Stoacı felsefeyi ve onların Tanrı'nın varoluşuyla ilgili kanıtlarını şiddetle eleştirmiştir. O, mutlak bir kuşkuculuğu benimsemenin, yargıyı tümüyle aksıya almanın olanaksız olduğunu bildiği için bir olasılık kuramı geliştirmiştir.

Khrysippos — Stoa Okulunun, M.Ö. 280-207 yılları arasında yaşamış olan üçüncü başkanı. Arkesilaos başkanlığındaki kuşkucu Akademi'den Stoacılığa dönmüş olan Khrysippos, Stoacı öğretiyi büyük bir güç ve şevkle işleyip savunmasıyla ün kazanmıştır.

Kierkegaard — Sören Kierkegaard.1813-1855 yılları arasında yaşamış olup, varoluşçu felsefenin öncüsü olarak tanınan Danimarkalı filozof. Aydınlanmanın geliştirdiği doğa bilimlerini örnek alan Kierkegaard, Aydınlanmanın nesnelliği vurgularken, geleneksel din ve ahlakın hakikatlerine karşı aldığı düşmanca tavırdan rahatsız olarak, öznel hakikatin önemini vurgulamıştır. Hegel gibi, inanç ve aklı, hümanist bir teolojiyle daha yüksek bir düzlemde uzlaştırmaya çalışmak yerine, inançla aklın uzlaşmaz olduğunu savunan ve inançla akıl arasındaki yarığı daha da genişleten Kierkegaard, fideizm yoluna girmiştir. Başka bir deyişle rasyonalist bilgi görüşüne karşı çıkan, nesnel bilgi idealinin içsel yaşama, bireyin öznel deneyimine kör olduğunu savunan, onun insan yaşamını anlamaya hiçbir katkısı olmadığını söyleyen Kierkegaard'a göre, rasyonalist

sistemler gerçekliğin tümünü bir düşünce sistemi içine sıkıştırır, herşeyi akla indirger, akıl dışındaki öğeleri ve hepsinden önemlisi varoluşu unutur. Varoluş terimini Kierkegaard insan için kullanır, zira varolmak belirli bir şey olmak, çabalayan, alternatifleri hesaba katan, seçen, karar veren bir birey olmak anlamına gelir. Gerçek felsefe, ancak varoluş felsefesi olabilir, yani felsefe derinden derine kişisel bir özellik taşımalıdır. Felsefe genel olana değil, özel olana, nesnel değil, öznel olana yönelmelidir. O, insanın içinde bulunduğu bayağı durumu ve çıkış yolunu, estetik varoluş tarzı, ahlaki varoluş evresi ve nihayet dini varoluş tarzından meydana gelen üç ayrı varoluş evresiyle göstermeye çalışmıştır. Ona göre, her insan gerçekleştirmek durumunda olduğu bir öze sahiptir. Bu öz ise, insanın Tanrı'yla ilişki içinde olması olgusu tarafından belirlenir.

Klement

Gerçek adı Titus Flavius Klemens olup, 150-219 yılları arasında yaşamış Hıristiyan düşünür. Aklı inanca, felsefeyi dine tabi kılan ve daha sonra St. Augustinus ve St. Anselmus'ta ön plana çıkacak olan credo, ut intelligam tavrının ilk örneğini gözler önüne seren Klement'i daha önceki Kilise Babalarından ayıran en önemli husus, onun Yunan felsefesine duyduğu sevgi ve hayranlıktır. Ona göre, felsefe, tümüyle tanrısal bir ürün olup, bilgeliği tüm kavim ve uluslar için parlayan Tanrı'nın kayrasının bir iyiliğidir. Klement, felsefe ile ilgili tüm bu olumlu değerlendirmelerine karşın, Yunan felsefesini

Hıristiyanlık için bir hazırlık, Yunan dünyasının vahye dayalı din için eğitilmesi olarak görmüştür. Felsefe, onun gözünde, yalnızca Hıristiyanlık için bir hazırlık değil, fakat Hıristiyanlığın anlaşılmasına katkıda bulunacak bir yardımcıdır. Öte yandan, negatif teolojinin, via negativanın ilk örneğini vermiştir. Başka bir deyişle, Klement'e göre, biz Tanrı'nın ne olduğunu hiçbir zaman bilemeyiz, fakat yalnızca onun ne olduğunu bilebiliriz.

Kopernikus — Nikolaos Kopernikus.1473-1543 yılları arasında yaşamış olan, modern astronominin kurucusu ünlü Polonya'lı astronom. Batlamyus'un yer merkezli sistemine karşı çıkan Kopernikus, Eukleides'in çağdaşı Aristarkos tarafından geliştirilmiş olan güneş merkezli sistemi canlandırmış ve böylelikle de, bilimsel düşüncenin doğuşu ve gelişmesinde gerçek bir dönüm noktası oluşturmuştur.

Ksenophanes — M.Ö. 570-475 yılları arasında yaşamış olan Yunanlı filozof. Ksenophanes, daha çok Elea Okulunun çokluğu inkar edip, birliği savunan metafiziğini, din felsefesi alanına uygulayışıyla, çoktanrıcı bir din anlayışına ve antropomorfik bir Tanrı anlayışına karşı çıkarak öne sürdüğü kişisel olmayan, tek bir Tanrı anlayışıyla ün kazanmıştır.

Kuhn — Thomas Kuhn. Klasik bilim görüşüne şiddetle karşı çıkan Amerikalı çağdaş bilim felsefecisi. Geleneksel bilim yorumunun tarihsel temelleri olmadığını savunan Kuhn, bilimsel ilerlemenin devrimci yapısını vurgulayan, bilimsel devrimin belli bir kuramsal yapının terkedilerek, yerine yeni bir yapının

yerleştirilmesinden oluştuğunu, bilimsel ilerlemede bilim üreten bilimsel topluluğun sosyolojik özelliklerinin önemli bir rol oynadığını savunan yeni bir görüş ortaya atmıştır. O söz konusu bilim ve bilimsel ilerleme görüşünü, bilimin ilerleme tarzı konulu tablosunda açıklamıştır. Bu tablo, bilim öncesi dönem- olağan bilim- bunalımlar- devrim- yeni olağan bilim- yeni bunalımlar gibi temel öğelerden oluşur. Buna göre, her bilim dalı, kendi tarihinde, bir bilim öncesi dönem yaşar. Sonra, bilim adamlarından birinin kuramı kendisini kabul ettirir. Kuhn, işte bu kuram, yöntem ya da varsayıma paradigma adını verir. Paradigmaya bağlı olarak çalışanlar, Kuhn'un olağan bilim dediği şeyi icra ederler. Ona göre, olağan bilim döneminde, paradigma tarafından çözülemeyen birtakım anomaliler, problemler ortaya çıkar ve bilim bir bunalım dönemi içine girer. Bu bunalım dönemi içinde, genç bir bilim adamı, ortaya yeni bir kuram, daha doğrusu bir paradigma atarak, bilimsel devrimi başlatır.

Lacan

Jacques Lacan.1901-1981 yılları arasında yaşamış ve psikanalizin kurucusu Freud'dan çok etkilenmiş olan ünlü Fransız psikanalisti. Yaşamının büyük bir bölümünde Freud'a dönüşün gerekliliğini vurgulayan Lacan, psikanalizin kurucusuna itibarını yeniden kazandırmaya çalışmıştır. O, Fransa'da Kojeve'in Hegel üzerine derslerini izlemiş, Heidegger'i okuyarak yeniden yorumlamış ve psikanalizi felsefi kavramlarla zenginleştirerek daha anlaşılır hale getirmenin mücadelesini vermiştir.

Lachelier Julius Lachelier.1832-1918 yılları arasında yaşamış ve tümevarım problemine getirdiği çözüm yoluyla tinselci bir felsefeye ulaşmış olan Fransız filozofu. Temel eserleri arasında Tümevarımın Temelleri Üzerine ve Psikoloji ve Metafizik adlı kitapları olan Lachelier, tümevarım konusuna, tıpkı Kant gibi, dünyaya ilişkin tecrübemizin zorunlu koşullarını araştırarak girmiştir. Deneyin bize yalnızca, fenomenler arasındaki pratik bağlantılarla ilgili sınırlı sayıda gözlem sağladığını, fakat bu fenomenlerin niçin birbirlerine bağlandıklarını söylemediğini, bizim ise, tümevarımsal akılyürütmede, sınırlı sayıdaki gözlemlerden, gelecekteki gözlemlenmemiş bağlantıları da içeren tümel bir sonuç çıkardığımızı dile getiren Lachelier, tümevarımın bilimsel pratik açısından gerekli olmakla birlikte, felsefi düzlemde ancak fail ve mekanik bir nedenselliğe ek olarak ereksel ya da final bir nedensellik yoluyla temellendirilebileceğini savunmuştur.

Lakatos Imre Lakatos.Bilimsel gelişmeye ilişkin araştırma programlarıyla ün kazanmış olan çağdaş bilim felsefecisi. 1922-1974 yılları arasında yaşamış olan Lakatos, aynı zamanda klasik bilim anlayışına yönelik itirazlarıyla tanınmıştır. Pozitivist bilim ideali ve anlayışının eleştirisini yapan Lakatos'a göre, bilimde nihai doğrulama ve nihai yanlışlama yoktur. Bilim yanılabilir, hataya düşebilir. Bilimde kesin doğrularla, kesin yanlışların olamayacağını söyleyen Lakatos'a göre, bilimde hakikati garanti edecek, doğruluğu teminat altına alacak, genel-

geçer, evrensel ve rasyonel yöntemler yoktur. Bundan dolayı, bilimin kesin ve değişmez bir yöntemi olamaz.

Lamettrie — Julian Offray de Lamettrie. Fransız maddeciliğinin kurucusu olarak ün kazanmış olan hekim-filozof. 1709-1751 yılları arasında yaşamış olan Lamettrie, materyalist felsefesinde, maddeden bağımsız bir ruhu düşünmenin saçma bir şey olduğunu öne sürerek, gerçekten varolanın yalnızca madde olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Lange — Friedrich Albert Lange. 1828-1875 yılları arasında yaşamış ve esas 1866 yılında yayınlamış olduğu Materyalizmin Tarihi adlı eseriyle ün kazanmış olan Yeni-Kantçı Alman filozofu. Doğa bilimlerinde metodolojik bir ilke olarak görüldüğü zaman tasdik edilmek durumunda olan maddecilik, genel bir dünya görüşü ya da felsefeye veya bir metafiziğe dönüştürüldüğü zaman, Lange'e göre, kesinlikle reddedilmelidir. Bu çerçeve içinde konuşulduğunda, empirik psikoloji kapsamı içinde psişik süreçleri fizyolojik yoldan açıklamak mümkün ve doğru olur. Fakat bilincin yalnızca maddeci bir yoruma elverişli olduğunu düşünmek ise, aynı ölçüde yanlış ve safdillik olur. Çünkü biz cisimler, sinirler ve fizyolojik süreçlerle ilgili herşeyi yalnızca bilinç marifetiyle biliyoruz.

Leibniz — Gottfried Wilhelm von Leibniz.17. yüzyıl akılcılığının, Descartes ve Spinoza'dan sonra gelen son büyük düşünürü. 1646-1716 yılları arasında yaşamış olan Leibniz'in en önemli kitabı, metafiziğini ortaya koyduğu Monadoloji adlı eserdir.

Leibniz, modern felsefenin diğer etkili düşünürleri gibi, deneysel, tümevarımsal ve matematiksel-mekanik doğa bilimlerinden ve özellikle de fizik biliminden yola çıkmıştır. Doğanın sonsuz küçüklükteki öğelerden meydana geldiği öğretisini benimseyerek, cisimlerin karşılıklı eylem ve düzenli etkileşimlerini açıklayabilmek için, varsayılması gereken birşey olarak güç düşüncesine ulaşan Leibniz, bu gücü, cisimsel olmayan bir şey olarak tasarlamış ve onu aynı zamanda düşünen, algılayan ve maddi olmayan bir gerçeklik olarak tanımlamıştır. Böylelikle, maddeci ve mekanik bir görüşten, tinsel ve dinamik bir düşünce tarzına geçen Leibniz, bu güç birimine monad adını vermiş ve monadın faaliyetlerinin ideler ve algılar olarak ortaya çıkacağını söylemiştir. Buna göre, evren gerçeklikte yan yana varolan bir monadlar çokluğundan meydana gelmektedir. Monad'lar, basit tözler eyleme yetili, canlı ve duyarlık sahibidirler, yer kaplamazlar, onların büyüklükleri ya da şekilleri yoktur. Monadlar maddi varlıklardan mantıksal bakımdan önce gelir. Her monad ayrı bir dünyadır, ancak monadların tüm faaliyetleri birbirleriyle uyumludur. Leibniz'e göre, monadların bu uyumu Tanrı'nın yaratıcı faaliyetinin bir sonucudur. Tanrı bu uyumu önceden kurmuş, herşeyi ayarlamıştır. Tanrı varolan herşeyin fail nedenidir, O, varoluşu zorunlu olan, varoluşu başka bir nedeni gerektirmeyen varlıktır.

LeviStrauss Claude Levi Strauss.Descartes ve Sartre'a şiddetle karşı çıkan yapısalcılığın kurucusu ünlü Fransız antropologu. Levi Strauss'a göre, biz öncelikle bilinç değil de, dilin, kültürün ve eğitimin ürünü olan toplumsal yaratıklarız. Felsefeyi çokça meşgul eden özne-nesne ayrımı üzerinde hiç durmayan Levi Strauss, yapısalcılığın bir bilim olduğunu söyler. Buna göre, yapısalcılık işe, insan etkinliğinin temel öğelerini, eylemleri ve sözleri sınıflayarak başlar ve daha sonra bu öğelerin nasıl birleştiğini inceler, yapısalcılık, bundan dolayı her tür insan etkinliğiyle ilgili nesnel yasalara ulaşmayı amaçlayan bilimsel bir araştırmadır.

Locke John Locke.İngiliz deneyciliği ya da empirizminin kurucusu olan ünlü filozof. 1632-1704 yılları arasında yaşamış olan Locke'un temel eseri, İnsan Anlığı üzerine Bir Deneme'dir. Doğuştancılığa karşı çıkan Locke, insanın bilgiye temel olan malzemeyi sonradan deney yoluyla kazandığını söyler. Bilginin kaynağı konusunda empirist olan Locke biri dış deney, diğeri de iç deney olmak üzere, iki tür deney bulunduğunu söyler. Dış deneyde, insan beş duyu yoluyla dış dünyadaki şeyleri tecrübe eder, insan zihni, burada tümüyle alıcı olup, pasif durumdadır. İç deneyde ise, insan varlığı, kendi zihninde, kendi iç dünyasında olup bitenleri tecrübe eder. İnsan zihnindeki tüm ideler, işte bu iki kaynağın birinden ya da diğerinden gelir. İnsan zihnindeki tüm ideler, basit ideler ve kompleks ideler olmak üzere, iki başlık altında toplanabilir. Basit

ideler, duyularımız aracılığıyla kazanılmış olan idelerdir. İnsan zihni bu basit ideleri birbirleriyle çeşitli şekillerde birleştirdiği zaman kompleks idelere sahip olur. Locke, bilginin söz konusu yetilerin algı yoluyla kazanılan basit ideleri işlemesinin sonucunda ortaya çıktığını savunur. Ve bilgi, idelerin birbirleriyle olan bağlantısına ve uyuşmasına ya da birbirleriyle uyuşmayıp, birbirlerini kabul etmemelerine ilişkin algıdan başka bir şey değildir. Locke, 1. doğrudan ve aracısız olarak bilincinde olduğumuz şeylerin, nesnelerin bizatihi kendileri değil de, zihinlerimizdeki ideler olduğunu, 2. idelerimizin deneyden türetilmek durumunda olduğunu, aksi taktirde anlamlı bir içerikten yoksun olacağını, 3. genel bir önermenin sezgisel bakımdan ya da kanıtlama yoluyla kesin olmadıkça, gerçek anlamda bir bilgi olamayacağını kabul ettiği için, bilgimizin kapsamını oldukça daraltır. O, bir empiristtir ve dolayısıyla bilgide deneye önem verip, empirik olmayan ilkelerden türetilmiş mantıksal bir sistemin bize gerçekliğin resmini hiçbir şekilde veremeyeceğini kabul eder.

Lukacs

Georg Lukacs.1885-1971 yılları arasında yaşamış olan Macar Marksist düşünürü ve estetikçisi. Temel eserleri arasında Roman Kuramı, Estetik Kültür, Tarihi Roman, Tarih ve Sınıf Bilinci adlı kitaplar bulunan Lukacs, Yeni-Kantçı Georg Simmel'in öğrencisi, Ernst Bloch, Karl Mannheim ve Marx Weber'in arkadaşı olmuştur. Estetikte, Marksist bir gerçekçilik kuramı geliştiren Lukacs,

felsefede ise, irrasyonalizm, mekanik maddecilik ve dogmatizmin çeşitli şekillerine karşı, diyalektiğin savunuculuğunu yapmıştır.

Lukretius M.Ö. 94-51 yılları arasında yaşamış olan Romalı düşünür. Altı kitaptan oluşan Doğa Üzerine adlı eseri yazmış olan Lukretius, 1. hiçten hiçbir şeyin çıkmayacağı ve 2. hiçbir şeyin ortadan kaldırılamayacağı ilkeleriyle birlikte, maddi cismin ve boşluğun varolduğunu öne sürmüştür. Lukretius, daha sonra cismi de, bileşik ve basit diye, ikiye ayırmıştır. Bunlardan bileşik cisimler nesnelere, şeylere karşılık gelirler, buna karşın, basit cisimler atomlardır. Atomun varoluşunu öne sürdüğü için, maddenin sonsuzca bölünebilirliğine karşı çıkan Lukretius, bir yandan da atomların şekil ve ağırlıkları olduğunu, fakat renk, ses, koku ve tat gibi ikincil niteliklere sahip olmadığını iddia etmiştir.

Lyotard Jean François Lyotard. 1924 doğumlu çağdaş Fransız düşünürü. Postmodernizmin en önemli teorisyenlerinden biri olan Lyotard'ın temel eseri Postmodern Durum'dur. Postmodernliği endüstri sonrası toplumun içinde bulunduğumuz şu anki evresine karşılık gelen bir durum ya da koşul olarak tanımlarken, modernliği de, bilim ve devleti meşrulaştırmak amacıyla kullanılan üstanlatıların oynadığı rol ile açıklayan Lyotard, bu üstanlatılardan ilerlemenin kesinliğini ve vazgeçilmezliğini vurgulayan iki tanesinin, modern bilimle Fransız Devriminin sonucu olan siyaset anlayışının özgürleştirici anlatısıyla, Hegelcilik ve Marksizmin spekülatif tarih felsefelerinin Batı kültürünü anlamak açısından

büyük önem taşıdığını savunur. Lyotard'ın çözümü, Wittgensteincı dil oyunlarının meydana getireceği heterojen ve çoksesli yapıdır. Lyotard'a göre, mutlak bir konsensüs değil de, zamansal ve yerel konsensüsler aranmalı, geçici sözleşmelerin peşine düşülmelidir. Başka bir deyişle, görüşlerinin ifade ettiği kökten kuşkuculuğa karşın, Lyotard ahlaki ya da siyasi hiççiliğe düşmemiştir. Adaletin ne modası geçmiş, ne de kuşkulu bir değer olduğunu öne süren Lyotard, modernliğin demokratik potansiyelinin yenilenmesi ve derinleştirilmesi, onun demokratik güç ve itkilerinin diyalektik bir biçimde yoğunlaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Dil oyunlarının indirgenemez çokluğunu ve çeşitliliğini benimseyen filozof, bakış açılarının çeşitliliğiyle seslendirilme hakkının yılmaz bir savunucusu olmuştur.

Mach

Ernst Mach.1836-1919 yılları arasında yaşamış olan ünlü Avusturyalı fizikçi ve filozof. Deneyci bir felsefe anlayışı geliştiren Mach, mantıkçı pozitivizmin babası olarak bilinir. Zihnin duyumlarının ötesinde kalan bir şeyi bilme gücüne sahip olmadığını, bilimsel bir kuramın duyumların dışında kalan gerçek şeylerle ilgili bir bulgu olmayıp, yalnızca tecrübenin akışıyla ilgili bir öndeyi olduğunu öne süren Mach, bilimin çok farklı bir dizi deneyi tek bir formülle betimlemek suretiyle, tasarruf sağladığını ve bizi hiç alışılmadık bir durumla karşı karşıya kalma riskinden kurtardığını söyler. Bilim bize, tümüyle yabancı ve alışılmadık olanın, deneyler arasındaki tanıdık bir bağıntının özel bir görünümü olduğunu

göstermek, alışılmamış olmayanı alışılmış olana indirgemek suretiyle, yaşamak için gerekli olan herşeyi sağlar.

Machiavelli — Niccolo Machiavelli. Siyasi amaçlara ulaşmada araçların ahlaki olup olmaması konusuna tümüyle kayıtsız kalma tavrıyla, amacın her aracı meşrulaştırdığı inancıyla ün kazanmış olan İtalyan düşünürü. Yeniçağın ulusal devlet düşüncesinin ilk ve en önemli temsilcisidir. Karışıklıklar içinde olan yurdunun kurtuluşunu onun güçlü ve birlikli bir ulusal devlet olarak ortaya çıkışında gören Machiavelli'ye göre, bir devlet bir ulusa dayanıyorsa eğer, onun yeter bir gücü var demektir. Devlet bütün gücünü bu kökten almalı. Kilise onun karşısında ve üstünde olmamalıdır. Machiavelli, hukuğun da kiliseye bağlı olmaktan kurtarılıp, doğrudan doğruya devletin özünden türetilmesi gerektiğini söyler. O, devleti yöneten kişinin tek amacının, devleti yaşatmak ve gücünü, iktidarını arttırmaktır, devlet adamının daha yüksek bir ödevi veya görevi bulunamaz. Devlet adamının bu amaca ulaşmak için kullanacağı her araç meşrudur. Machiavelli'ye göre, din, ahlak ve hukuk, devlete bağlı olup, gerektiğinde prens tarafından birer araç olarak kullanılabilinir.

Malebranche — Nicholas Malebranche. 1638-1715 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu. Malebranche, gerçek Hıristiyan felsefesi olarak gördüğü Descartes felsefesine bağlanmış ve Geulincx gibi, zihin-beden ilişkisi üzerinde durmuştur. O, iki farklı özle tanımlandığı için, aralarında ortak hiçbir nokta bulunmayan ve

bu nedenle birbirine bağlanamayan iki töz, yani zihin beden ilişkisi konusunda, Tanrı'nın ruha, bedensel süreçleri birer vesile ya da araneden olarak kullanmak suretiyle ideler koyduğunu, zihinle beden arasındaki gözle görülür bağın Tanrı'nın müdahalesiyle kurulduğunu savunan okkasyonalist görüşü geliştirmiştir. Gerçek bir neden olmanın yaratıcı bir nedensel güç olmak olduğunu söyleyen Malebranche'a göre, hiçbir insan yaratıcı olamaz. Dahası, Tanrı yaratma gücünü insana aktarmış da değildir. Öyleyse tek ve gerçek bir neden vardır ve o da Tanrı'dır. Onun Hume'un görüşüne çok benzeyen nedensellik görüşünün mantıksal sonucu, &quot,bizim herşeyi Tanrı'da gördüğümüz sonucudur, zira dış dünyadaki nesneler bizde, bir ide ya da düşünce meydana getiremeyeceği için, tüm idelerimiz Tanrı'dan çıkar. Bir şeyi bildiğimiz zaman, Tanrı'nın zihnindeki ideleri bildiğimizi söyleyen Malebranche'a göre, bizi aydınlatmak suretiyle, bir şeyi bilme olanağı veren Tanrı'dır.

Marcel Gabriel Marcel.1889-1973 yılları arasında yaşamış olan varoluşçu filozof. Gerçek olanı rasyonel olanla, yani özlerle ya da değerlerle özdeşleştirdiğine, şeyleri saf nesnelere dönüştürdüğüne inandığı ve varoluşu, çelişik olduğu gerekçesiyle, inkar ettiğine inandığı idealizme karşı çıkan Marcel, inancın önemini vurgulamış ve Heidegger gibi, insani tecrübenin ontolojik ağırlığını ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Marcuse Herbert Marcuse.1898-1970 yılları arasında yaşamış olan Alman asıllı ünlü Amerikan düşünür. Frankfurt Okulu mensuplarından biri olan Marcuse, Marksist kuramı, 1920'den başlayarak değişen tarihsel koşullarla uyumlu hale getirmenin mücadelesini vermiştir. Bu amaçla, eleştirel Marksizmin kendi versiyonunu öne süren ve 1960'lı yıllardan başlayarak uluslararası bir ün kazanan Marcuse, Amerika Birleşik Devletleriyle Avrupa'daki yeni sol hareketin destekçisi ve savunucusu olmuştur. O, söz konusu eleştirinin ardından, estetik ve biyolojik değerlerin yüceltildiği bir toplum düzeni arayışına girmiştir. Geleceğin toplumuna ilişkin görüşleriyle özgürlükçü bir anarşist olarak nitelenen Marcuse, özgür, güzel, aydınlık, cinsel içgüdülerin bastırılmadığı, herkesin yeteneğine göre özgürce çalıştığı, çalışmanın bir oyun haline getirildiği, devletin baskıcı görevine gerek duyulmayan bir toplum düzenini özlemiştir.

Marks Karl Marks.1818-1883 yılları arasında yaşamış ve düşünceleriyle oldukça etkili olmuş olan Alman düşünürü. Felsfenin Sefaleti, Kapital ve Grundrisse gibi eserlerin yazarı olan Marks, bir toplum kuramcısı ve düşünürü olarak, kariyerinin ilk döneminde yabancılaşma kavramı üzerinde yoğunlaşmış olmakla birlikte, esas olarak ekonomik yaşamla diğer toplumsal kurumlar arasındaki ilişkilere yönelik düşünceleriyle tanınır. Bu bağlamda ekonomik determinist bir bakış açısını benimseyen Marks, temelde sınıflara bölünmüş toplumların

analizi işiyle meşgul olmuştur. Tüm bunlara karşın, özellikle diyalektik konusundaki görüşleri ve kapitalizme ilişkin eleştirileriyle ün kazanmış olan Marks'a göre, gerçekten varolan herşey maddenin diyalektik hareketi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle diyalektik yalnızca düşünceler için geçerli olan bir yasa değil, fakat doğada da gerçekleşen aktüel bir sonuçtur. Kapitalist toplum, insanları birbirlerine yakınlaştırmak yerine, onları birbirlerinden uzaklaştırır. İnsan toplumunu insanın kendisi için dayanılmaz hale getirmiştir. Burada ahlak yoktur. Ahlak, Marks'a göre, kapitalist toplumun yıkılışından sonra ancak, yeniden kurulacaktır.

Maupertius — Pierre Louis Maupertius.Fransız Aydınlanmasının 1698-1759 yılları arasında yaşamış olan ünlü düşünürü. Sıkı bir bilimci olup, ilerleme fikrine yoğun bir bağlılık sergileyen Maupertius, Newton biliminin, özellikle de yerçekimi yasasının savunuculuğunu yapmıştır. Bilgi kuramı bakımından deneyci, hatta pozitivist bir görüşü benimseyen filozof, bizim fizik biliminde fenomenler alanında kaldığımızı söylemiştir. Ona göre, mekaniğin temel kavramları duyum yoluyla açıklanabilir. Nitekim, Maupertius, matematiksel ve mekanik ilkelerde söz konusu olan zorunlu bağlantının bile çağrışım ve alışkanlık aracılığıyla açıklanabileceğini öne sürmüştür. Bununla birlikte O, doğada ortaya çıkan teleolojik sistemin onun bilgisi mutlak olan bir Tanrı'nın eseri olduğunu açıklıkla gösterdiğini söylemiştir.

McTaggart J. E. Mc Taggart.1866-1925. Hegel'in etkisi altında kalmış İngiliz idealist Düşünürü. İçgüdüsel olarak inandığımız şeyler için sağlam ve geçerli nedenler bulmak gerektiğini, inançları metafiziksel akılyürütmeyle desteklemek durumunda olduğumuzu öne süren Mc Taggart'e göre, geleneksel teoloji felsefi eleştiriye dayanamaz, insan dini tavrında haklı kılınamaz. Bundan dolayı, dini tavrı, bizimle evren arasında bir uyum bulunduğu inancını haklı kılacak bir metafizik geliştirmeye çalışan Mc Taggart'a göre, evren tinden meydana gelmelidir, ikinci olarak, aşkı içermelidir. Ve nihayet, evren bir bütün olarak iyi olmalı ya da yetkin bir iyilik haline doğru gelişmelidir.

Mensiyüs M.Ö. 371-289 yılları arasında yaşamış, ve insan doğası ve siyaset üzerine olan görüşleriyle Konfüçyusçuluğu temellendirmeye ve güçlendirmeye çalışmış olan Çinli düşünür. Meng Tse ya da Mensiyüs, insanın eğiliminin iyiliğe doğru olduğunu, doğru yolu bulmak için, vicdanımızın sesine, bizde doğuştan varolan doğal bilgiye dayanmamız gerektiğini, uyum içinde yaşamamızın anahtarının kendi içimizde olduğunu ve bizim uyum içinde yaşadığımız taktirde, toplum düzeninin de, kendiliğinden en iyi bir biçimde kurulacağını söylemiştir.

Merleau Maurice Merleau Ponty. 1908-1961 yılları arasında yaşamış olan çağdaş varoluşçu düşünür. Bilinç ve ahlakla ilgili problemler üzerinde duran Merleau-Ponty, bilinçle dünya arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Ona göre, algı alanımız,

duyumlardan oluşmaz, fakat aralarındaki mekanlarla birlikte, şeylerden meydana gelir.

Mill J.Stuart Mill.1806-1873 yılları arasında yaşamış olan yararcılığın kurucusu İngiliz düşünürü. Mantık alanında, yalnızca tümdengelimsel mantıkla ilgili çalışmalar yapmayıp, tümevarımsal mantığı da formüle ederek geliştirmiş olan Mill, mantıksal ilkeleri sosyal alana, siyaset ve ahlak alanına uygulamasıyla ün kazanmıştır. Psikoloji alanında, çağrışımcılığın babası olarak kabul edilen filozof, psikolojiyi &quot,zihin kimyası&quot, olarak tanımlamıştır. O, çağrışımcı psikolojisini bilgi konusuna da taşımış ve bu alanda, Berkeley'den esinlendiği besbelli olan psikolojik bir idealizm geliştirmiştir. Mill, bununla birlikte, psikolojik idealizminde, maddesizciliği seçen Berkeley'den ayrılmış ve dış gerçekliğin varoluşunu kabul ederek, söz konusu nesnel gerçekliği &quot,duyumları mümkün kılan, kalıcı dayanak&quot, olarak tanımlamıştır. Ahlak alanında yararcılığı savunan Mill, hazzı ya da mutluluğu insan eylemlerinin en büyük amacı ve mutlak ölçüsü yapmış ve yaracılığında, genelin iyiliğini ve refahını temele almıştır.

Moleschott Jacob Moleschott.1822-1893 yılları arasında yaşamış olan Alman maddeci düşünürü. 19. yüzyıl Alman maddeciliği kapsamı içinde ele alınmak durumunda olan Moleschott, bir hekim olup, maddeci ve pozitivist bakış açısı ile ün kazanmıştır. O varolan herşeyin, veya evrenin bütün bir tarihinin, güç ya da

enerjinin kendisinin temel ya da özsel özelliği olduğu bir ilk madde aracılığıyla açıklanabileceğini öne sürmüştür. Moleschott'un diyalektik olmayan maddeciliğine göre, güçten yoksun maddeden olduğu kadar, maddeden yoksun güçten de söz edilemez.

Montaigne — Michel de Montaigne.1533-1592 yılları arasında yaşamış olan ünlü Rönesans düşünürü. Genel bir septisizmin savunuculuğunu yapan Montaigne, önce kendisi sonra da bir bütün olarak insanlık üzerine gerçekleştirdiği hoşgörü ve sağduyuyu dayanan bir araştırmayla tanınır. Tüm yaşamını kendisine &quot,Ne bilebilirim?&quot, sorusunu sorarak geçirmiş olan Montaigne birçok problemin, örneğin varlıkların gerçek doğasının ne olduğu probleminin açık bir çözümü olmadığını savunmuştur. Aklın yetersiz olduğunu gösterek, kesin bilgi olanağından kuşku duyan Montaigne'e göre, gerçek bilgelik yaşamı olduğu gibi kabul etmektir. Denemeler adlı eseriyle tanınan Montaigne, insan doğasının zayıflığını görmüş ve eserinde, tecrübelerini okuyucusuna kabul ettirmek yerine, insanların sorumluluklarını bilecek kadar bilinçli olmalarını sağlamaya çalışmıştır.

Montesquieu — Charles-Louis de Secondat Montesquieu. 1689-1755 yılları arasında yaşamış Fransız filozofu. Bir siyaset sosyolojisi geliştiren Montesquieu, esas ününü toplum, hukuk ve yönetim tarzı konusunda gerçekleştirdiği karşılaştırmalı araştırmadan almıştır. Siyaset ve hukuk konusunda tümevarımsal ve deneysel

bir yaklaşımı benimseyen filozof, olguları kaydetmek yerine anlamayı, fenomenleri konu alan karşılaştırmalı bir soruşturmayı, tarihsel gelişmenin ilkelerine ilişkin sistematik bir araştırmanın temeli yapmayı itmiştir. Siyaset konusuna, şu halde bir tarih filozofu olarak yaklaşan Montesquieu, farklı politik toplumlardaki farklı pozitif hukuk sistemlerinin çok çeşitli faktörlere, örneğin, halkın karakterine, ekonomik koşullarla iklime, vs., göreli olduğunu söylemiştir. O, işte bütün bu temel koşullara, &quot,yasaların ruhu&quot, adını vermiştir. Montesquieu bu bağlamda, üç tür yönetim tarzını birbirinden ayırmış ve bu devletlere uygun düşen yönetici ilke, iklim ve topraktan söz etmiştir. Buna göre, despotizm büyük devletlere, sıcak iklimlere uygun düşer ve korkuya dayanır. Britanya örneğinde olduğu gibi, ne soğuk ve ne de sıcak olan bir iklimin hüküm sürdüğü, orta büyüklükteki devletlere uygun düşen yönetim biçimi, monarşidir, söz konusu yönetim biçimi, şan ve şerefe dayanır. Buna karşın, soğuk iklimlere ve küçük devletlere uygun düşen rejim, demokrasidir,demokrasinin yönetici ilkesinin erdem olduğunu öne süren Montesquieu, tüm insanlar için geçerli olan tek bir doğa yasası ve evrensel bir insan doğası olduğunu kabul eden akılcılığa şiddetle karşı çıkmış ve kuvvetler ayrılığı prensibini ortaya atmıştır.

Moore

George Edward Moore.1873-1958 yılları arasında yaşamış olup, idealizme olan şiddetli karşı çıkışıyla ün kazanan çağdaş İngiliz düşünürü. Ahlak ve bilgi konusundaki görüşüyle tanınan Moore, ahlakın temel kavramı olan iyinin, daha

basit başka bir şey aracılığıyla tanımlanamayan, analiz edilemeyen, fakat belirli şeylerin ya da durumların, ahlaki bir sezgiyle bilinebilecek doğal olmayan bir niteliği olduğunu öne sürmüştür. Doğruluk, ödev gibi diğer ahlaki kavramlar ise, söz konusu iyilik niteliğini yaratabilen ve koruyabilen faaliyetler ya da eylemler yoluyla tanımlanabilir. Bilgi alanında deneyci bir bakış açısı benimseyen Moore, çoğu zaman empirizmden çıkartılan kuşkucu sonuçlardan sakınmış ve idealizme şiddetli eleştiriler yöneltmiştir. O, duyu-verileriyle maddi nesneler arasındaki ilişkiyi açıklamakta zaman zaman zorlanmakla birlikte, sağduyunun savunuculuğunu yapmış ve ortalama insanın dış dünya ile ilgili görüşünün doğru olduğunu öne sürmüştür. Başka bir deyişle, sağduyunun dünyanın doğasıyla ilgili görüşlerini kuşkucu ya da metafiziksel görüşler karşısında savunan Moore, felsefi problem ya da güçlükler söz konusu olduğunda benimsenecek doğru yaklaşımın, problemi çözmeye kalkışmazdan önce, güçlüğü doğuran şeyin ne olduğu sorusunu sormaktan meydana gelmesi gerektiğini iddia etmiştir.

Nagarjuna — M.S. 2. yüzyılda yaşamış ve değilleme mantığıyla ün kazanmış olan ünlü Budist düşünür. Dünyayı anlama, yorumlama ve varlığın gizini çözme girişimlerinin zorunlu olarak sınırlarla karşılaşacağını, ve eşyanın boş olduğunu öne süren Nagarjuna, yalnızca bilge kişinin, varlıkla ilgili olarak var mı yok mu

sorusuna takılmadan, &quot,ne var, ne yok&quot, diyeceğini, herşeye tepeden bakacağını ve tartışmadan susacağını savunmuştur.

Nietzsche

Friedrich Nietzsche.1844-1900 yılları arasında yaşamış olan ünlü Alman düşünürü. Aydınlanma akılcılığı, hümanizm ve deizminin mantıksal sonuçlarını çıkarsamış olan Nietzsche, Kierkegaard'ın yaptığı gibi, ne fideizm yoluna girmiş, ne de Hegel gibi, inanç ve aklı daha yüksek bir düzlemde uzlaştırmaya çalışmıştır. Aydınlanmanın silahı olan aklı en keskin biçimde kullanmış olan Nietzsche, &quot,Tanrı'nın öldüğünü&quot, iddia etmiştir. Tanrı'nın ölümü karşısında, hümanizmin de anlamı olmadığını, zira Tanrı'nın yokluğunda, insanın metafiziksel bakımdan ilk ve temel olma iddiasının bir temeli bulunmadığını öne süren Nietzsche, hümanizme karşı çıkışında, insanı tanrılaştıran, ona hayvani varoluşu aşma olanağı veren başarıların temelinde, hakikatin değil de, yanlış ve yanılsamanın bulunduğunu göstermeye çalışmıştır. Nietzsche modern insanın benimsediği değerlerin geleneksel dayanaklarının çöktüğünü düşünmüş ve insanlığı gelecekte kokunç savaşların beklediğini sezmiştir. O, modern insanı tam bir hiççiliğin beklediğini savunmuştur. Modern insan için asıl önemli olan, Hıristiyanlığın Tanrı'sına duyulan inancın sarsılmış, Hıristiyan ahlakının dayanağını yitirmiş olmasıdır. İnsan için mutluluğun, hazda değil de, güçlü olmakta yattığını söyleyen Nietzsche'ye göre, böyle bir mutluluğa varmak, sert bir disiplini gerektirir, çünkü

hayvani içgüdülere, basit hazlara kapıldığı sürece, insan gerçek ve üstün güçten yoksun kalır. Duygularını, eğilimlerini yücelten insan, hayvanların içinde bulunduğu durumdan sıyrılarak yükselir ve gerçek insan varlığına ulaşır. İşte bu ideal insan, Nietzsche'nin üstün insanıdır. Ona göre üstün insan, insanoğlunun amacıdır.

Ockhamlı

Ockhamlı William.Ortaçağ felsefesinin, 1285-1347 yılları arasında yaşamış olan ünlü düşünürü. Tümeller konusunda nominalist bir görüş benimseyen, tümellerin gerçek bir varoluşa sahip olmadığını, yalnızca ağızdan çıkan bir sesten ibaret olduğunu savunan Ockhamlı'ya göre, tümeller kuramsal bakımdan gereksiz olan öğelerdir, tümeller, çokluğa, ortak değil de, yüklenebilir olan isimlerdir. Ockhamlı William, filozofların boşuna bir bireyleşim ilkesi aradıklarını, oysa, şeylerin ilk baştan beri birey olarak varolduğu için, bireyleşmeye ihtiyaç duymadığını söyler. Metafiziksel bir bireyleşim ilkesine değil de, epistemolojik bir tümelleşme ilkesine ihtiyaç duyulduğunu söyleyen William, ilginin metafizikten uzaklaşıp epistemolojiye kaymasına, felsefenin odak noktasına bilgi konusunun geçmesine öncülük etmiştir. Ona göre, özel, bireysel varlıklarla, olayların varoluşunu yalnız deneye, duyulara dayanan bilgi ile bilebiliriz. Her türlü bilginin kaynağında deney, tecrübe vardır. Ockhamlı'ya göre, vahye dayanan gerçekler aklın sınırını aşar. William, bu iki alanı birbirinden kesin çizgilerle ayırır. Bu anlayışta felsefe, eskiden olduğu gibi, artık

teolojinin, dinin hizmetinde değildir. Felsefe ondan bağımsız olmaya, kendi dünyasını bulmaya başlar. Ockhamlı ahlak konusunda iradeci bir tavır sergiler, yani, akla ve bilmeye değil de, iradeye üstünlük tanır. Ona göre, bütün ahlak kurallarının temelinde Tanrı'nın özgür iradesi vardır. William, insan varlığının, Tanrı'ya bağımlı olan yaratılmış ve özgür bir varlık olarak, ahlaki bakımdan iradesini tanrısal iradeye uydurması ve Tanrı tarafından konmuş ahlak yasasına uyması gerektiğini söylemiştir.

Ortega — Jose Ortega Gasset.Avrupa akılcılığını belirleyen temel önkabullere şiddetle karşı çıkan çağdaş varoluşçu filozof. Kültürel ve siyasi açıdan muhafazakar bir olan Gasset, tıpkı diğer varoluşçu düşünürler gibi, insan söz konusu olduğunda, özün varoluştan önce geldiğini söyler. Ona göre, taşa bir varoluş verilmiştir, onun olduğu şey olması için çarpışması, mücadele etmesi gerekmez,oysa, insan, içinde bulunduğu her anda, varoluşunu yeniden yaratmak, özünü belirlemek durumundadır.

Panaetius — Orta Stoa'nın M.Ö. 185-109 yılları arasında yaşamış etkili düşünürü. Stoacılığın idealist özünden belli ölçüler içinde vazgeçen, ruhsal dinginlik ve aldırmazlık idealini reddederken, gerçekten bilge olan insanların varoluşunu yadsıyan Panaetius, ahlak alanı içinde nihai ve en yüksek amacın bireyin özünün olabildiğince geliştirilip yetkinleştirilmesi olduğunu öne sürmüştür.

Parmenides Değişmeyi ve oluşu yadsıyan görüşü, birtakım aşılamaz güçlüklere yol açmış olan ünlü doğa filozofu. Parmenides'e göre, evrende değişen hiçbir şey yoktur. Gerçeklik mutlak anlamda birdir, kalıcıdır, süreklidir, yaratılmamıştır, yok edilemez, o ezeli ve ebedidir, onda hareket ve değişme yoktur.

Pascal Blaise Pascal.1623-1662 yılları arasında yaşamış Fransız düşünürü. Aynı zamanda büyük bir matematikçi olan, Torricelli deneyi üzerine eserler yazan ve bir hesap makinesi icad etmiş olan Pascal'ın temel eseri ölümünden sonra yayımlanmış olan Düşünceler'dir. O, 1654 yılında dini bir tecrübe yaşamış, hayatının bundan sonraki dönemine, bilimsel çalışmalarından çok, din ve Tanrı konusundaki görüş ve tartışmaları damgasını vurmuştur. Başka bir deyişle Pascal deist bir hümanizmin, rasyonel bir kuşkuculuğun ve özgür düşüncenin egemen olduğu bir çağda ve toplumda, Tanrı'nın ve tanrısal kayranın gerekliliğinive gücünü gösterme çabası içinde olmuştur. Descartes'ı hem kabul eden ve hem de eleştiren, Descartes'ın matematiksel yöntemin kullanım alanını genişletmek istediği yerde, matematiksel yöntemin başka alanlara uygulanabilirliği ve yararı konusunda kuşkucu bir tavır takınan Pascal, bu yöntemin teolojiyle de, metafizikle de bir ilişkisi olmadığını söylemiştir. Soyut, analitik ve tümdengelimsel düşünen akıl, Pascal'a göre, Tanrı'nın varoluşunu kanıtlayamaz. Hakikati bilmenin, mutlak doğruluğa ulaşmanın tek yolunun akıl, matematiksel ya da bilimsel yöntem olmadığını söyleyen Pascal'a göre,

kurtuluş inanç ya da yürektedir. Çözüm inançta, yürekte, dini bir yaşamdadır, çünkü yalnızca burada, inanan insan Tanrı'ya ilişkin aşk dolu bir kavrayışa ulaşır. İnsanın kurtuluşu, samimi müminde söz konusu olan adeta içgüdüsel, doğrudan, aracısız ve akla bağlı olmayan, akıl süzgecinden geçmemiş bir kavrayışta, Tanrı'ya teslim olmalıdır.

Peirce — Charles Sanders Peirce. 1839-1914 yılları arasında yaşamış Amerikalı pragmatist filozof. Öncelikle pragmatizm akımının isim babası olmuş, daha sonra da onun yönteminin ana hatlarını çizmiştir. O, felsefede işe bilgi konusundan başlamış ve burada, Aristoteles'in düzeni doğada bulan nesnel yaklaşımı ile Kant'ın bilgideki düzenin zihnin eseri olduğunu dile getiren öznel yaklaşımının bir sentezini yapmıştır. Kavram, fikir ve kuramlarımızın doğruluklarını, onların yararlılıklarıyla özdeşleştiren Peirce'a göre, yöntem öncelikle düşüncelerimizi açık ve seçik hale getirmekten oluşur, öyle ki bu yöntemle felsefe bir bilime dönüşecektir.

Phyrrhon — M.Ö. 365-275 yılları arasında yaşamış olan kuşkuculuğun kurucusu ünlü Yunanlı düşünür. İnsanın bilgiye ulaşmasının, görünüşleri aşıp, gerçekliğe erişmesinin olanaksız olduğunu savunan Phyrrhon, her görüş için leyhte ve aleyhte aynı derecede güçlü olan kanıtlar bulunduğunu, bundan dolayı yapılması gereken en iyi şeyin hiçbir tarafa meyletmemek, bilgisizlik itirafında bulunmak, hiçbir şey söylememek, yargıyı askıya almak olduğunu söylemiştir.

Platon M.Ö. 427-347 yılları arasında yaşamış olan ve düşünce tarihinin tanıdığı ilk ve en büyük sistemin kurucusu olan ünlü Yunan filozofu. Sisteminde, Sofistlerin Yunan toplumu üzerindeki olumsuz etkileriyle savaşmaya çalışmış olan Platon, işe öncelikle bilgi konusuyla başlamış ve mutlak ve kesin bir bilginin var olduğu konusundu tümüyle dogmatist bir tavır sergilemiştir. Ona göre, değişen hiçbir şekilde bilinemeyeceği için, insan zihninden bağımsız olan değişmez bir varlık olmalıdır. Mutlak ve kesin bir bilgiye erişmek ve bu bilgiyi başkalarına aktarmak durumundaysak eğer, Platon'a göre, dünyada sabit, kalıcı ve değişmez olan birtakım varlıklar olmalıdır. O bu değişmez, sabit ve kalıcı varlıklara İdealar adını verir. Öyleyse, Platon'a göre, bilgi tikel olanın ve değişenin beş duyu yoluyla kazanılmış empirik bilgisi değil de, değişmez ve tümel olanın akıl yoluyla kazanılan ezeli-ebedi bilgisidir. İdealar yalnızca bilgisinin nesneleri olmakla kalmazlar, onlar aynı zamanda gerçekliği oluşturan varlık kategorisini meydana getiren temel varlıklardır. Başka bir deyişle, Platon, &quot,Gerçekliğin ne olduğu&quot,, &quot,Neyin gerçekten var olduğu&quot, şeklindeki temel metafiziksel soruya, gerçekliğin madde ya da dış dünyada değil de, dış dünyadaki şeylerin İdealarında olduğu yanıtını vermiştir. Bizim algıladığımız duyusal şeyler sürekli olarak değişmektedir.

Plotinos M.S. 205-270 yılları arasında yaşamış ve Platon'un metafiziğini, biraz daha farklı bir versiyon içinde yeniden öne sürmüş olan filozof. Onun öğretisi

sayesinde, Platon, Hellenistik çağda ve bu arada Ortaçağda, hem Hıristiyan felsefesinde ve hem de İslam felsefesinde etkili olmaya devam etmiştir. Felsefesinde, Platon'un Devlet'te yer alan iyi İdeasıyla ilgili görüşlerinden yola çıkan Plotinos, Platon'un İyi İdeasını tanrılaştırmış ve varolan herşeyi Tanrı'dan başlayan bir türüm ya da sudur süreciyle açıklamıştır. O da, tıpkı Platon gibi, maddi dünyanın, sürekli olarak değiştiği için, gerçek olamayacağını düşünür. Yalnızca değişmeyen bir şey gerçekten var olabilir. Bundan dolayı, bu değişmeyen gerçeklik, Platon'un da göstermiş olduğu gibi, maddi dünyadan farklı ve ayrı olmalıdır. Bu varlık ise, plotinos'a göre, Tanrı'dır. O Tanrı hakkında, Tanrı'nın bu dünyadaki herşeyi aştığını söylemek dışında, hiçbir şey söylenemeyeceğini iddia eder. Madde, ruh ve zihinden her biri değiştiği için, Tanrı ne madde, ne ruh, ne de zihindir. Plotinos için Tanrı'ya ulaşmanın tek yolu, rasyonel akıl yürütmeden ya da duyusal bir tecrübeden, deneyden bağımsız olan mistik bir vecd hali içine girmektir. Tanrı'nın bütünüyle saf ve basit olduğunu, Tanrı'da kompleks hiçbir şey bulunmadığını belirtmek, Tanrı'nın Mutlak Birlik olduğuna işaret etmek için, Plotinos Tanrı'dan Bir diye söz eder.

Plütarkhos — Orta Platonculuğun, M.Ö. 45-120 yılları arasında yaşamış olan önemli düşünürü, ahlakçı ve tarihçisi. Tarihle ilgili çalışmaları yanında, Platon'un eserleri üzerine şerh ya da yorumlar yazmış olan filozofun düşüncesi, özü

itibariyle eklektik bir nitelik taşır. Buna göre, yalnızca Platon'dan değil, fakat Peripatetiklerden, Stoalılardan ve özellikle de Yeni-Pythagorasçılardan etkilenmiş olan Plütarkhos, Orta ve Yeni Akademilerin kuşkuculuğunun bir sonucu olarak, kuramsal spekülasyonun imkanı ya da yararı söz konusu olduğunda kuşkucu bir tavır almış, ve Aşkın olanla sezgiye dayanan bir doğrudan temas üzerinde ısrarlı olarak Yeni-Platoncu felsefeye çıkan yolda önemli bir adım oluşturmuştur.

Poincare — Henri Poincare.1854-1912. Ünlü Fransız matematikçisi, mühendis ve filozofu. Bergson ve James'la aynı zihniyeti paylaşan ve bilimin, ilke olarak birtakım sonuçların aksiyomlardan çıkartılması suretiyle mekanik bir tarzda kurulabileceği düşüncesine karşı çıkan Poincare, düşünceyi mekanikleştirme girişimlerine karşı çıkıp, sezgi, yaratıcı düşünce ve kendiliğindenliğin önemini vurgulamıştır. O, bu çerçeve içinde, uzlaşımcı bir görüş benimsemiş ve mekaniğin yasalarının uzlaşımlardan başka bir şey olmadığını dile getirirken, bir &quot,uzlaşım&quot,ın insan ruhunun özgür bir yaratısı olduğunu savunmuştur.

Polanyi — Michael Polanyi.Descartes'la başlayıp, Viyana Çevresi düşünürlerine kadar uzanan tarihsel süreçte savunulan &quot,nesnel ve kesin bilgi ideali&quot,ne şiddetle karşı çıkmış olan çağdaş bilim felsefecisi. Bilimin kendisine bağlılık duyduğumuz bir inançlar sisteminden başka hiçbir şey olmadığını öne süren

Polanyi, bilimin açıklanması söz konusu olduğunda, dışsalcı bir yaklaşımı benimsemiştir. Başka bir deyişle, bilimin kendi iç mantığıyla değil de, içinde yer aldığı tarihsel ve toplumsal bağlama dayandırılarak açıklanmak durumunda olduğunu öne süren Polanyi'ye göre, bilim adamı toplumsal bir varlık olduğu için, bilimin bir sosyolojisi olmak gerekir.

Popper

Karl Raimund Popper.Bilim ve siyaset felsefesiyle uğraşmış olan, 20. yüzyılın en önemli düşünürlerinden biri. Popper'ın felsefeye yaptığı ilk büyük ve önemli katkı, bilime bir sınır çekme problemine getirdiği yeni çözümden oluşur. Onun zamanına dek kabul edilmiş olan görüşe göre, bilim tümevarım yöntemiyle seçkinleşir, yani bilim sonuçlarına, mantıksal analiz yerine, gözlem ve deney yöntemiyle ulaşır. Buradaki büyük güçlük ise, şudur, Ne kadar çok ve uzun süreli gözlem yapılmış olursa olsun, eldeki veriler sınırlanmamış bir genellemenin, tümel bir önermenin doğruluğunu saptamak için hiçbir zaman yeterli olmayacaktır. Örneğin, &quot,Tüm kargalar siyahtır&quot, şeklindeki sınırlanmamış bir genellemenin doğruluğu, bu dünyada şimdi varolan ve gelecekte varolacak olantüm kargaları hiçbir zaman gözlemleyemeyceğimiz için, kanıtlanamaz. Bu ise, bizi şu endişe verici, kaçınılmaz sonuca götürür: Bilim, yalnızca doğanın düzenliliğine duyduğumuz inançla varolabilir ki, bunu da tanımlamak ve kanıtlamak görünüşte olanaksızdır. Popper, işte bu durumun bir sonucu olarak, sınırlanmamış genellemelerin, deneye dayanan tümel

önermelerin doğrulanamayacağını savunur, ancak bir yandan da bunların yanlışlanabileceğine işaret eder. &quot,Tüm kargalar siyahtır&quot, genellemesi hiçbir zaman doğrulanmasa bile, beyaz tek bir karga, onu yanlışlamaya yeter. Popper'a göre, bilimde belirleyici olan yanlışlamadır. Bilim, hiç kuşku yok ki, kuramlarını geliştirebilir, onları tüm testlerden başarıyla geçmiş olan yeni kuramlarla değiştirebilir. Ancak bilim, hiçbir zaman doğayla ilgili olarak kesin, değişmez ve mutlak doğrulara ulaşmış olduğunu iddia edemez.

Porphyrios M.S. 234-305. Yeni-Platoncu düşünür. Plotinos'un eserlerine yorumlar yazmış olan Porphyrios'un en önemli eseri, tümeller konusunu ele aldığı İsagoji'dir. Porphyrios, bu eserinde, beş tümel konusunu, cins, tür, ayırım, türsel ayırım ve ilinek kavramlarını sistematik bir tarzda incelemiş ve bu yolla Ortaçağın ünlü tümeller kavgasına giden yolu açmıştır. Porphyrios, pratik ve dini öğelere, Plotinos'a kıyasla çok daha önem vermiş olan bir düşünürdür. Felsefenin nihai ve en yüksek gayesinin ruhun kurtuluşu olduğunu söyleyen filozofa göre, ruh, dikkatini aşağı olandan daha yüksek olana doğru çevirmek suretiyle arınmanın yollarını aramalıdır. Bu çerçeve içinde, arınmanın yolu, çilecilik ve Tanrı'ya ilişkin bilgidir.

Poseidonius Orta Stoa'nın, M.Ö. 135-51 yılları arasında yaşamış olan etkili düşünürü. Görüşlerinde akılcılıkla, gizemciliğin bir sentezini yapmış olan Poseidonius,

Stoacı birciliği sürdürürken, bir yandan da bir Varlık dereceleri anlayışı geliştirmiştir.

Proklos 410-485. Ünlü Yeni-Platoncu düşünür. Proklos iki temel kitabında, Teolojinin Öğeleri ve Platon'un Teolojisi adlı eserlerinde, hem Plotinos'un ve hem de kendisinin görüşlerini ayrıntılı olarak açıklama çabasıyla ün kazanmıştır.

Protagoras M.Ö. 485-420 yılları arasında yaşamış ve &quot,İnsan herşeyin, varolan şeylerin varolduklarının ve varolmayan şeylerin varolmadıklarının, ölçüsüdür&quot, sözüyle ün kazanmış olan Sofist düşünür. Protagoras, insan aklını sorguya çekmiş, bir yandan soyut spekülasyonun önüne geçerken, bir yandan da insan aklının kendi üzerine düşünme gücünü gözler önüne sermiştir. Pratik bir bilgeliğe sahip bir kişi olarak da, insana boş, sonuçsuz araştırmalardan, kendisine dönme çağrısı yapmış ve insanı dünyasının merkezine yerleştirmiştir. Bilgi, doğruluk ve değeri tümüyle göreli kılan, şeylerin insanlara göründüğü gibi olduğunu savunan Protagoras, Tanrı konusunda agnostik bir tavır almıştır.

Quine Willard Von Orman Quine.Mantığın temelleri ve özellikle de semantik yönleriyle ilgili bir kuram geliştirmiş olan Amerikalı çağdaş mantıkçı ve filozof. Genelde Russell ve Whitehead tarafından geliştirilmiş olan matematiksel mantığa sadık kalmış olan Quine, İngiliz filozoflarının mantığın ontolojik olarak nötr olduğu genel görüşüne karşıt bir tavırla, bir mantık kuramının kabulünün ortaya

çıkardığı ontolojik sonuçları dile getirmeye çalışmıştır. Düzeltilemez olan analitik önermelerle, deney sonucu düzeltilebilir sentetik önermeler arasında temelli bir ayırım bulunduğu teziyle, anlamlı her önermenin, doğrudan ve aracısız deneylerden hareketle oluşturulmuş bir yapım olduğu görüşüne şiddetle karşı çıkan Quine, Duhem'i izleyerek, bilim adamının deneyin sınamasına, yalıtlanmış bir önermeyi değil de, bir dizi önermeyi tabi tuttuğunu öne sürmüştür. Onun görüşüne göre, bir önerme yalnızca &quot,deneylerin yalın bir özeti&quot, değil, fakat bilimsel bir sistemin bir bileşenidir.

Reichenbach

Hans Reichenbach.Nazi Almanya'sından kaçarak sığındığı Türkiye'de de hocalık yapmış olan çağdaş neopozitivist düşünür. Bilimin tümüyle rasyonel bir faaliyet olmakla birlikte, burada mutlak doğruluk düşüncesinden vazgeçilmesi gerektiğini öne süren Reichenbach yalnızca olasılıktan söz edebileceğimizi söylemiştir. Bir tavır olarak olasıcılığı benimseyen filozof, olasıcılığın temele alınması durumunda, pozitivist geleneğin ünlü doğrulanabilirlik ilkesinin de değiştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Doğrulanabilirlik konusunda özgün katkılar da bulunan Reichenbach, dört tür doğrulanabilirliği birbirinden ayırmıştır. Bunlar sırasıyla, tekniğin gelişme düzeyiyle orantılı olarak gündeme gelen teknik doğrulanabilirlik, doğa yasalarıyla çelişmemeyi ifade eden fiziki doğrulanabilirlik ve çelişkiden bağışık olmayı ifade eden mantıksal doğrulanabilirlik ve deneysel doğrulanabilirliktir.

Reid Thomas Reid.1710-1796 yılları arasında yaşamış olan İskoç filozofu. Sağduyu felsefesine çok önemli katkılar yapmış olan Reid, sağduyunun savunuculuğunu yapmış ve her tür bilgiyle bilimin, apaçık ilkelere dayandığını öne sürmüştür. Sağduyusu olan tüm insanların açık ve seçik bir biçimde algıladığını öne sürdüğü bu ilkeler arasında, ona göre, matematiğin zorunlu ilkeleriyle, sağduyunun zihinden bağımsız bir dış dünyanın varolduğunu dile getiren ilkeleri vardır.

Renouvier Charles Renouvier. 1815-1903 yılları arasında yaşamış ve Leibniz'le Kant'ın etkisi altında kalıp, pragmatizmin kurucusu James'ı etkilemiş olan Fransız düşünür. Şeylerin bilgi bakımından fenomenler olduğunu söyleyen Renouvier, buradan, Berkeley'in yaptığı gibi, şeylerin varoluşları için özneye bağlı olduğu sonucunu çıkartmamıştır. Ben ile de, tasarımların bir sentezini anlayan Renouvier, söz konusu empirizmi irade özgürlüğüyle aşmaya çalışmıştır.

Ricoeur Paul Ricoeur.1913 yılında doğmuş olan ünlü Fransız filozofu. Ününü, felsefede, çok büyük ölçüde, rasyonellik öncesi işaret ya da simgelerde içerilen anlamı yorumlamaktan oluşan hermeneutik yöntemi özgün bir biçimde geliştirmiş olmaktan alan Ricoeur, rakip kuramlardan uyumlu, sağlam ve yetkin bir sentez yaratan bir düşünür olarak tanınır. Buna göre, hermeneutikten başka, Karl Jaspers ve Gabriel Marcel'in varoluşçuluğu ve Edmund Husserl'ın fenomenolojisiyle de uzun yıllar meşgul olan Paul Ricoeur, &quot,sembol

düşünceyi doğurur&quot, derken, hermeneutiğin ilk ve temel öncülünü iyi bir biçimde ifade etmiş, efsane, din, sanat ve ideolojinin sembollerinin felsefi yorum yoluyla açığa çıkarılabilecek mesajlar taşıdığını öne sürmüş ve dolayısıyla da, hermeneutiği, dolaylı anlamı yorumlama, görünüşteki anlamların gerisindeki gizli anlamları gözler önüne serme yöntemi olarak tanımlamıştır.

Rorty — Richard Rorty.1931 doğumlu çağdaş Amerikan filozofu. Temelde metafelsefeyle ilgilenen Rorty, büyük ölçüde Quine'ın düşünceleri üzerinde yoğunlaşmış ve buradan hareketle, daha çok analitik felsefeyi konu alan geniş kapsamlı bir eleştiri geliştirmiştir. Ona göre, felsefe, çeşitli okulların etkisiyle, 20. yüzyılda temelde savunma amaçlı bir felsefeye dönüştürülmüştür. Batı felsefesine Platon ve Aristoteles'ten beri damgasını vuran &quot,izleyici bilgi görüşü&quot,nden tümüyle vazgeçilmesi gerektiğini öne süren Rorty, yeni bir başlangıcı, yenibaştan düşünme tarzını Dewey, Sartre, Heidegger ve Witgenstein'da bulmuştur. Bu felsefe türü, onun 1982 yılında yayınladığı Pragmatizmin Sonuçları adlı eserinde ortaya koyduğu, ıslah edici, ahlaki bakımdan takviye edici bir felsefedir.

Roscelinus — 1050-1120 yılları arasında yaşamış Ortaçağ filozofu. Abelardus'un da hocası olan Roscelinus, tümeller konusunda aşırı bir adçılığı benimsemiştir. Eserleri

günümüze ulaşmamış olan Roscelinus, kutsal üçlemenin unsurlarını birleştirmeye çalışma çabasıyla da tanınır.

Rousseau Jean Jacques Rousseau.1712-1778 yılları arasında yaşamış ve insan doğasına ilişkin çözümlemesiyle, insanın özü itibariyle iyi olduğuna ilişkin görüşü ve toplumsal sözleşme öğretisiyle ün kazanmış olan ünlü Fransız düşünür. Kant ve Romantik filozofları çok derinden etkilemiş olan Rousseau, Aydınlanma hareketine, modernlik düşüncesine yönelttiği sert eleştiriyle tanınır. Bireysel insan varlığına ve onun mutluluğuna herşeyden çok değer vermiş olan Rousseau, insanın, kültürel farklılıklardan, sarayın yapaylıklarından, tutkunun ve rekabetin yol açtığı olumsuz etkilerden, özel mülkiyetin yarattığı eşitsizlikten arındırılarak, nasıl yeni baştan yaratılacağını araştırmıştır. Rousseau'nun felsefesi de, modern felsefenin tavrına uygun olarak, ben kavramı çevresinde döner, Descartes'ın öznel, tözsel beninden sonra, onun beni, ahlaka dayanak olan, kendisine düşünce ya da mantıkla değil de, duyguyla ulaşılan, ve kişisel bir iyilik duyusuyla temellendirilen bir bendir. Rousseau'nun beni, özü itibariyle ahlaki bir varlıktır. O benin iyi olduğunu, insanın temelde iyi ve ahlaklı bir varlık olduğunu savunmuş, ben için, akıldan çok, duyguların önem taşıdığını, ahlak söz konusu olduğunda, akıl ve duyguların bir arada gidebileceğini belirtmiştir. Rousseau'nun söz konusu ben görüşü, yalnızca ahlak için değil, fakat siyaset

ve toplumsal yaşam için de bir temel oluşturur. O benin bireysel, hatta biricik olduğunu söyler.

Russell

Bertrand Russell.1872-1970 yılları arasında yaşamış olan ünlü İngiliz filozofu. Mantık ve matematik alanında çığır açıcı çalışmalar gerçekleştiren Bertrand Russell, Whitehead'le birlikte Principia Mathematica adlı ünlü matematik kitabını yazmıştır. O, matematiksel mantık alanındaki çalışmalarını daha sonra felsefe alanına yansıtmış ve bu çerçeve içinde mantıksal atomculuk öğretisini geliştirmiştir. Buna göre, Russell sisteminin en basit tümcelerine atomik önermeler adını vermiş ve bu önermeleri, daha kompleks tümcelere karşılık moleküler önermelerden ayırmıştır. O, moleküler önermelerin birbirlerine ve, veya, ise, ancak ve ancak gibi mantıksal eklemlerle bağlanan atomik önermelerden meydana geldiğini söylemiştir. Russell söz konusu mantıksal öğretiyle, belli bir metafiziksel görüşe ulaşmıştır. Başka bir deyişle, onun mantık öğretisiyle metafiziği arasında çok yakın bir ilişki vardır. Ona göre, biz söz konusu matematiksel mantıktan, felsefi analizden yararlanarak, dünyayı meydana getiren bileşenler hakkında sağlam bir fikir sahibi olabiliriz. O, matematiksel mantığının, dünyanın şeyler, bireyler, basit öğeler çokluğundan meydana geldiği inancı için sağlam bir destek olduğunu düşünmüştür. Dünya tek bir tözden oluşmaz, fakat çok sayıda ayrı ve tikel şeylerden meydana gelir. Üstelik, bu basit öğeler, idealistlerin düşündüğü gibi, tinsel bir yapıda değildir.

Bunlar basit oldukları ve yalnızca varoldukları için, kendilerinde hiçbir niteliğe sahip değildirler. Onlar, olgular adı verilen kompleks yapılar içinde ortaya çıkar ve bunlardan bazıları fiziki, bazıları da tinsel bir nitelik taşır. Bilgi kuramı bakımından empirizmi benimseyen Russell, betimleme yoluyla bilgi ve tanışıklık yoluyla bilgi olmak üzere iki ayrı bilgi türünden söz etmiş ve bunların deneysel bilgimizin temelini meydana getirdiğini savunmuştur.

Ryle — Gilbert Ryle.1900-1976 yılları arasında yaşamış olan çağdaş İngiliz filozofu. Dil felsefesi geleneği içinde yer almakla birlikte, Aristoteles'ten etkilenip, Husserl ve Meinong'la da ilgilenen Ryle'ın en önemli iki kitabı Zihin Kavramı ve İkilemler'dir. Felsefenin en önemli görevinin, yanlış kurgu ve saçma kuramların, bu kuramlarda geçen dilsel deyimlerin sonucu olduğunu göstermekten oluştuğunu dile getiren Ryle, bir ifadenin sentaktik formu ile bu ifadelerin betimlediği olgu formlarını birbirinden ayırmış ve gündelik dilde geçen deyimlerden büyük bir çoğunluğunun sistematik olarak yanıltıcı olduğunu savunmuştur. Ryle filozofun, gündelik konuşmanın yanıltıcı ifadelerinden sakınmak için, tümceleri, felsefenin konu aldığı olgu formlarını açıkça gözler önüne serecek şekilde yeni baştan ifade etmeyi öğrenmesi gerektiğini söylemiş ve felsefi analizin bu tür yeni baştan tanımlamalarla başladığını iddia etmiştir.

SaintSimon — Claude Henri de Saint Simon. Düşünce tarihinde, toplumun bilimi olarak gördüğü sosyolojinin düşünce babası olarak tanınan Fransız filozof ve

iktisatçısı. Toplumda bir reforma gitmeyi amaçlamış, toplumun endüstri çağının, endüstrinin gereklerine göre düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Bilimsel düşünceye dayanan bir toplum bilimi kurmanın zamanının geldiğini, artık pozitif bilim çağının başlamış olduğunu öne sürdüğü için, aynı zamanda pozitivizmin de kurucusu olarak bilinen Saint Simon'un en büyük düşü, insan toplumunun reformdan geçirilmesi olmuştur. Bundan dolayı, onun felsefesi öncelikle toplum konusunu ele alır ve bir toplum felsefesi olarak ortaya çıkar. Toplumu bir organizma olarak gören ve bu organizmanın evrimini inceleyen Saint Simon'a göre, toplumun kökeninde çıkar öğesi vardır. Toplum, çıkar öğesinin bir sonucu olarak uzlaşmayla kurulur.İnsanın toplumsal tarihinin kendilerine ayrı düşünce tarzlarının karşılık geldiği üç ayrı aşamadan, yani sırasıyla çoktanrıcılık-kölelik, teizm-feodalizm ve pozitivizm-endüstriyalizm evrelerinden geçtiğini öne süren filozof'a göre, toplumsal değişme ve düzenin yasaları, pozitivizmin marifetiyle bulunabilir. Modern toplumun yön ve düzeninin, üretici olmayan bürokratlar tarafından değil de, bilim adamları ve sanayiciler tarafından belirlendiğini öne süren Saint Simon'a göre, modern toplumdaki kriz de, pozitivizme dayanan yeni bir din ile çözülebilir.

Sartre

Jean Paul Sartre.Varoluşçuluğun kurucusu olan çağdaş Fransız filozofu. 1905-1980 yılları arasında yaşamış olan Sartre'ın temel eseri Varlık ve Hiçlik'tir. O, akademik bir kurumda profesyonel bir filozof olarak çalışmak yerine, zaman

zaman popüler birtakım eserlerle geniş halk kitlelerine ulaşmayı denemiş olan ünlü düşünürdür. İnsanın kendi yazgısını belirlemedeki aktif rolünü vurgulayan ve Marks, Husserl ve Heidegger gibi düşünürlerden etkilenmiş olan Sartre'ın temel çıkış noktası, insan varlığı ile öteki nesnelerin varlığı arasındaki farklılığın incelenmesinden oluşur. Descartes'ın yaptığı gibi, özneden yola çıkan Sartre, Kant'ın problemini, yani şeylerin ya da nesnelerin nedensel olarak belirlenmiş dünyasında, insanın özgürlük ve sorumluluğunun nasıl açıklanabileceği problemini ortaya koyup, bu probleme bir çözüm getirmeye çalışmıştır. Tanrı var değilse, Sartre'a göre, insanın Tanrı tarafından önceden belirlenmiş bir özü de olamaz. İnsan yalnızca vardır, kendinden önceki bir modele, bir taslağa, bir öze göre ve belli bir amaç gözetilerek yaratılmamıştır. İnsan öncelikle vardır, insanın varoluşu, onun ne olacağından önce gelir. Sartre'a göre, insan özgürlüğe mahkumdur. İnsan özgür seçimleriyle kendisini tanımlar ve yaratır. Buna göre insan kendisini varetmez, fakat bir dizi seçim ve karar aracılığıyla, varoluşunu belli bir öze dönüştürür, yani kendi özünü oluşturur. Sartre'ın gözünde, özgürlük ancak sorumluluk yüklenmekle olanaklı hale gelir. Tüm eylemlerinin sorumluluğunu üzerine alabilmiş olan insan özgür olup, ancak böyle biri gerçek varoluşa sahip olabilir.

Saussure — Ferdinand de Saussure.1857-1913 yılları arasında yaşamış olan, yapısalcı dilimin kurucusu ünlü İsviçreli linguist. Konuşan ya da yorumlayan özneden

çok, dil üzerinde yoğunlaştığı için, Saussure 20. yüzyıla bir anlamda damgasını vuran, modern düşüncenin ya da Aydınlanmanın hümanizminden kopuş eğiliminin en önemli isimlerinden biridir. Saussure, özneyle dil arasındaki geleneksel ayırımı bir kenara atarak, dille söz arasındaki ayırımı ön plana çıkartmıştır. Buna göre, dil, bireyin ne yaratabildiği, ne de değiştirebildiği, ondaki dil yetisinin gelişmesinin sağlayan uzlaşımlar bütünüdür. Söz ise, toplumsal uzlaşım aracı olan dil yoluyla, bireyin dil yetisini gerçekleştirme edimidir. Buradan da anlaşılacağı üzere, Saussure, bir göstergeler, sözcükler ve anlamlar sistemi olarak dilin, konuşan bireysel öznelerin konuşma edimlerinden bağımsız olarak varolduğunu söyler.

Scheler

Max Scheler.1874-1928 yılları arasında yaşamış olan Alman filozofu. Fenomenolojik gelenek içerisinde yer alan bir düşünür olan Scheler, çıkar gözetmeyen, bizzatihi kendisi için istenen bilgi diye bir şeyin olmadığını öne sürer. İnsanla varlık arasındaki sabit ve değişmez bir ilişki şeklinde anlaşılmaması gerektiğini söylediği bilginin, o üç türü olduğunu iddia eder. Bunlardan teknolojiyle ilişkili olup, doğa üzerinde denetim ve egemenlik kurmayı amaçlayan bilimsel bilgi, tikellerin bilgisidir. Gözlemlerden meydana gelen bu bilgi türü, sınıflamalara ve nihayet genel yasalara götürür. Buna karşın, Aristoteles'in ilk felsefe adını verdiği disiplinin kapsamı içinde değerlendirilmek durumunda olan ikinci bilgi türü, özlerin ve varlık

kategorilerinin bilgisidir. Tümellerin bilgisini veren bu bilgi türünde, denetim ve egemenlik arzusunun yerini aşk alır. Bu bilgi, tümevarımdan bağımsız olduğu için a priori bir bilgi türü olup, insan için bir türsel ayırım olma işlevi görür. Scheler'e göre, üçüncü bilgi türü, metafiziksel gerçekliğin, varlığın bilgisi olup, insanı kurtuluşa götürür. Tıpkı mikrokosmosun, makrokosmosun küçük ölçekli bir kopyası olması gibi, insanın aynı zamanda küçük bir Tanrı olduğunu iddia etmiştir. Scheler, insanın geleneksel çerçeve içinde Tanrı diye adlandırılan bir sonsuzluk arayışı içinde olduğunu iddia etmiştir. Scheler'e göre, en yüksek iyi ise, mutlak ya da kutsal değeri gerçekleştirmeye yönelmiş olan kişinin amaçladığı ideal özdür. Onun gerçekleştirmeye çalıştığı bu ideal öz ise, tanrısal özdür. İnsan bu yoldan giderek, tanrılığın varlık birliğine katılır. Kişinin iradesi ile tanrısal irade, böylelikle bir birliğe girebilir.

Schelling

Friedrich Schelling. 1775-1854 yılları arasında yaşamış Alman İdealist düşünür. Schelling Fichte'nin temel kavrayışını, idealist bakış açısını paylaşmakla birlikte, onun Mutlak Egonun bir ürünü olarak, yalnızca bireysel bilinçle iradeye karşı koyan bir engel işlevi gören doğa anlayışına karşı çıkmıştır. Gerçeklik temelde, insan ruhuna ya da tinine çok benzer olan, kendi kendini belirleyen canlı bir süreç ise, doğa yalnızca iradeye karşı koyan, ölü, mekanik bir düzen olamaz. Biz insan varlıkları, Schelling'e göre, doğayı anlayabiliriz, çünkü doğanın bizimle bir yakınlığı vardır, çünkü o dinamik bir

zihnin ifadesi olup, onda yaşam, akıl ve amaç vardır. Schelling, romantiklerle birlikte, tin, zihin ya da akıl kavramını, bilinçsiz, içgüdüsel ve amaçlı bir gücü de içerecek şekilde genişletir. Varolan herşeyin mutlak temeli ya da kaynağı yaratıcı enerji, mutlak irade ya da egodur, herşeyde hüküm süren dünya-ruhudur. Aktüel olan herşey, Schelling'e göre, ondan çıkar. Şu halde, ideal olanla gerçek, düşünceyle varlık bir ve aynıdır. Schelling, Fichte'yle birlikte, değişmez töz düşüncesini reddeder ve onun yerine evrensel yaşamı, bilinçsizlikten bilince doğru gelişen ve nihai amacı, insandaki kendi kendisinin bilincine varan akıl olan, canlı, yaratıcı ve amaçlı bir evrim ilkesini geçirir.

Schiller

Johann Friedrich von Schiller. Almanya'da 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Romantik felsefe akımının önemli düşünürü. Özellikle sanat ve eğitim konusundaki görüşleriyle haklı bir ün kazanmış olan Schiller, 1795 yılında yayınlanan İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektuplar adlı eseriyle Batı kültürünün bütün bir tarihini ortaya koyma yolunda bir denemeye kalkışmıştır. O, işte bu deneme çerçevesi içinde, modern insandaki bölünmüşlüğü ve yabancılaşmayı teşhis eden ilk düşünürlerinden biri olma onurunu taşır. Schiller, modern insandaki bölünmüşlük ve yabancılaşmanın ilacının, sanat olduğunu düşünmüştür. O, insanda iki temel dürtünün bulunduğunu söyler. Bunlardan birincisi, her zaman değişme için bastıran duyumsal dürtü, diğeri de birlik ve süreklilik arayan formel dürtü. Bu ikisi arasında kurulmak istenen

uyum, Schiller'e göre, üçüncü bir dürtü aracılığıyla sağlanabilir. Bu da, oyun dürtüsüdür. Söz konusu oyun dürtüsü, filozofa göre, sanatta ortaya çıkar. Ona göre, duyumsal dürtüyle formel dürtü, yalnızca sanat oyununda bir araya gelir ve insan güzeli temaşa ederken, ruh bir yandan ahlak yasası diğer yandan da fiziki zorunluluk arasında mutlu bir ortam yaratabilir.

Schleiermacher Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher. 1768-1834 yılları arasında yaşamış Alman idealist düşünürü. Düşüncesinin merkezinde din bulunan Schleiermacher için en önemli problem, aklı olduğu kadar gönlü, yüreği de tatmin edecek bir gerçeklik anlayışına ulaşmak olmuştur. O, bu konuda Kant, Fichte, Schelling ve Spinoza'nın görüşlerinden yararlanarak eklektik bir sistem oluşturmuştur. Schleiermacher, tüm gerçekliği benden türettiği için Fichte'nin idealizmini reddeder ve gerçek dünyanın varoluşunu onaylar. Ona göre, biz düşünce ve varlığın aşkın bir temeline ulaşmak zorundayız, varolan herşeyin kaynağı, ona göre, hepsinin mutlak birliği olan, kendisinde tüm farklılık ve karşıtlıkların çözüldüğü bir ilkede bulunur. Biz, ona göre, yalnızca fenomenleri değil fakat şeylerin bizzatihi kendilerini de bilebiliriz. Schleiermacher'e göre, ideal olanı dinsel duygu ya da sezgide yakalayabiliriz. Düşünce ve varlığın mutlak birliği ya da özdeşliği, doğrudan ve aracısız olarak bilinçte tecrübe edilir. Din, sonlu olan herşeyin sonsuz olduğunun ve varoluşunu sonsuz olana borçlu bulunduğunun, zamansal olan herşeyin ezeli-ebedi olduğunun ve ezeli-ebedi

olana dayandığının bilincine varılmasıdır. Tanrı zaman ve mekanın dışında olan bir varlıktır. Tanrı'ya ona göre, kişilik atfedemeyiz, zira bu O'nu sonlu bir varlık haline getirir. O'na düşünce ve irade yükleyemeyiz, çünkü bunlar birbirleriyle çelişirler. Zira her tür düşünme ve irade zorunlu olarak sonludur. Tanrı ezeli-ebedi, evrensel yaratıcı güçtür, yaşamın kaynağıdır. O'na göre, din kuramsal birtakım dogmalardan oluşmadığı gibi, ibadetten de meydana gelmez, çünkü Tanrı bilinemez.

Schlick

Moritz Schlick.1882-1936. Viyana Çevresinin kurucularından ve zamanının önde gelen mantıkçı pozitivistlerinden biri olarak Schlick, hem Yeni-Kantçı eğilimleri ve hem de Husserl'in felsefesini reddetmiş, felsefede analitik ve mantıksal yöntemlerin önemini vurgulayarak, algıyı eleştirel bir tarzda analiz etme çabası vermiştir. Bilgi konusunda, Kant'a ve Kantçılığa karşı çıkarak, empirist bir bakış açısı benimseyen, matematiğin ve mantığın önermelerinin, sentetik a priori önermeler olmayıp, tanım gereği doğru olan, analitik, yani içerik yönünden boş olan önermeler olduğunu öne süren Moritz Schlick, Poincare'de söz konusu olan uzlaşımcılığa da şiddetle karşı çıkıp, bilimsel kuramların, doğrulukları tekabüliyete bağlı olan kavramlardan meydana gelen a posteriori bir sistem olduğunu iddia etmiştir. Şu halde, önermeleri mantıksal bakımdan zorunlu olan analitik önermeler ve gerçek bir içeriği olan empirik ya da sentetik a posteriori önermeler olarak ikiye ayıran Schlick, mutlak kesin

bilgiye ulaşmanın olanaksız olduğunu öne sürmüş, yapılabilecek en iyi şeyin, bilimin gerçekliği betimlerken oluşturduğu önerme sistemlerine yönelmek olduğunu belirtmiştir.

Schopenhauer Arthur Schopenhauer.1788-1860. Ünlü Alman irrasyonalist düşünürü. Schopenhauer, dünyayı tasarım ve irade olarak ikiye bölmüştür. Kant'ın fenomenler dünyasını insanın tasarım ve düşünceleriyle özdeşleştiren Schopenhauer'e göre, &quot,dünya benim tasarımlarımdan başka hiçbir şey değildir&quot,. Ona göre, özne olmadan nesne de olamaz, dünya ile ilgili olan herşey mutlaka öznenin olmasına bağlıdır ve herşey özne için vardır. Bu yüzden dünyadaki tüm nesnelerin genel formları öznede aranmalıdır ve bu formlar, öznede a priori olarak vardır. Schopenhauer, kendinde şey alanı olarak iradeyi öne sürmek suretiyle, Kant'tan ayrılmıştır. Bu dünyanın özü, çekirdeği olan bir başka yönü vardır ki bu da iradedir. Nasıl ki dünyanın varoluşu kendisini bilen bir özneye bağlıysa, özne ya da insan varlığı da kendisinden önce olan bir ana güce bağlıdır. Schopenhauer'e göre, dünyadaki herşeyin özünün irade olduğunu, doğadaki tüm varlıkların evrensel bir iradenin nesnelleşmesinden başka hiçbir şey olmadığını söyleyebiliriz. Schopenhauer'in iradeden yola çıkan bu metafiziğiyle ahlak felsefesine mutlak bir kötümserlik damgasını vurmuştur. Ona göre, irade, tüm evreni olduğu gibi, insanı ve düşüncesini de oluşturan şeydir. Varolan herşeyin ilkesi olan irade, doğada

kendisini bir zorunluluk olarak gösterir, doğada herşey belirlenmiştir. Evrenin tümüyle belirlenmiş olduğunu gören insanın gözünde, bu evren kötü olmak durumundadır. Bu kötülük de ancak, evrene egemen olan şeyin, yani iradenin yadsınması ile giderilebilir. İradenin belirleyiciliği altında genelde mutsuz olan insan, bu iradeyi yadsımakla mutlu da olamaz. Olsa olsa bu kötülüğün verdiği acıdan kurtulabilir ve olumsuz mutluluk denen şeye erişebilir.

Scottus

John Duns Scottus.1265-1308 yılları arasında yaşamış olan İskoç düşünür. Aristoteles'in mantık ve metafiziğini benimsemekle birlikte, daha çok Augustinusçu gelenek içinde yer alan filozof, İbn Rüşt'e de, Thomasçılığa da karşı çıkmıştır. O, metafizikle teoloji arasında bir ayırım yapmış ve bütün varolanlar arasında bir ayırım yapmış ve bütün varolanlar için ortak olan ilkeleri araştıran metafiziğin Tanrı'yı kavrayamayacağını öne sürmüştür. Ona göre, Tanrı, teolojinin konusuna girer. Scottus'a göre, evrendeki hareket ve değişmenin bir başlatıcısı, evrendeki varlıkların bir ilk hareket ettiricisi olmalıdır ki bu da Tanrı'dır. Tanrı zorunlu varlıktır, birdir, özü itibariyle basittir, özgür bir iradeye sahiptir. Tümeller konusunda, onların öncelikle Tanrı'nın zihnindeki formlar olarak varolduğunu söyleyen Scottus, onların ikinci olarak nenelerde nesnelerin özleri ya da genel doğaları olarak ortaya çıktığını iddia etmiştir. Tümeller, ona göre, nihayet, zihnimizdeki soyut kavramlar olarak varolur.

İradeciliği benimseyen Scottus'a göre, Tanrı'yla birleşme hedefine ulaşmada en önemli rolü akıl veya zeka değil irade oynamaktadır.

Seneka M.Ö. 5 ve M.S. 65 yılları arasında yaşamış ünlü Romalı düşünür. Stoacı ahlak görüşleriyle tanınan Seneka, ahlakın temeline doğaya uygun yaşama ilkesiyle, bir bilge idealini yerleştirmiştir. Zamanın toplumunu bir vahşi hayvanlar topluluğu olarak gören Seneka, bilge kişisini, kendi kendine yeten, hazza olduğu kadar eleme karşı da duygusuz, korku bilmez, evrenin gerçek efendisi, erdemi özgür iradesinin sonucu olan ve ölümden korkmayan kişi olarak tanımlamıştır. Her ne kadar Stoacı maddeciliği benimsemiş olsa da, Tanrı'nın aşkın olduğunu öne süren Seneca, pratik felsefeyi öne çıkarmış ve gerçek erdemle değerin, dışarıda değil de, insanın içinde olduğunu belirtmiştir. Harici iyiler ve zenginlikler, insana mutluluk sağlamazlar.

Sextus Sextus Emprikus.Antik Yunan kuşkuculuğu hakkındaki bilgiyi sağlayan ünlü Romalı hekim ve filozof. Kuşkuculuk dışındaki her tür bilimsel ve felsefi öğretiyi dogmatizm olarak niteleyen Sextus, yaşamda iki temel ölçütün bulunduğunu, bunlardan birincisinin şeylerin varoluşu ya da varolmayışıyla ilgili kuramsal ölçüt, diğerinin ise bazı şeyleri yapmaya ya da yapmamaya hizmet eden pratik ölçüt olduğunu savunmuş, bunlardan birincisiyle savaşırken, bir kuşkucunun kendisine pratik ölçütü rehber alması gerektiğini belirtmiştir.

Shaftesbury Anthony Shaftesbury. 1671-1713 yılları arasında yaşamış olan İngiliz düşünürü. Daha çok ahlak alanındaki görüşleri ve Leibniz'i derinden etkilemiş olan iyimserliği ile tanınan Shaftesbury, herşeyin kendi yerinde ve kendi amacına yönelmiş olduğunu, bundan dolayı varolan herşeyin özü itibariyle iyi olduğunu savunmuştur. İnsanda bir ahlak duyusu bulunduğunu, bu duyunun iyi ve kötüyü ayırd etmeye yaradığını ve bencilliğin ilkel tatminlerinden çok, fedakarlığın içten sevinçleriyle harekete geçtiğini savunan Shaftesbury, erdemin karşılık beklemeyen karakterini de, bu duyuyla temellendirmeye çalışmıştır. O ateizmle savaşmakla birlikte, bir deizmde karar kılarak, vahyedilmiş dinlere saygı göstermemiş ve din alanında mutlak bir hoşgörü ve tarafsızlığı önermiştir.

Sokrates M.Ö. 469-399 yılları arasında yaşamış olan ünlü Yunanlı düşünür. Platon'un hocası olan Sokrates, yazılı hiçbir şey bırakmamış, tüm zamanını özellikle gençlerle felsefe tartışarak geçirmiştir. Görüşleri, tartışmaları yeni iktidarın temsilcileri tarafından beğenilmeyen Sokrates, &quot,yeni tanrılar icad ettiği görüş ve tartışmalarıyla, gençleri baştan çıkardığı&quot, gerekçesiyle ölüme mahkum etmiştir. Sokrates'in felsefedeki ve felsefe tarihindeki önemi, onun bilinçli ve ahlaki kişiliğin bulunduğu yer olarak ruh kavramını bulmuş olmasından kaynaklanır, felsefenin merkezine insanı geçiren, insanın kendisiyle, evrenle ve toplumla olan ilişkisinin ne olduğunu ve ne olması

gerektiğini araştıran, insan yaşamının kişisel, toplumsal ve ahlaki boyutunu ön plana çıkaran Sokrates, insanlara özsel bileşenlerinin ruh olduğunu, onların ruhlarına özen göstermeleri gerektiğini anlatmaya çalışmış, bu düşüncesini ifade etmek, onu eylemleriyle somutlaştırmak için de, yaz kış çıplak ayakla ve ince bir entariyle dolaşmıştır.

Spengler — Oswald Spengler.1880-1936. Alman tarih felsefecisi. Tarihi kör bir doğa oyununa benzetip, tarihte bir amaçlılık aramanın boşuna bir çaba olduğunu savunmuş olan Spengler, dünya tarihinin morfolojisini, felsefi ve bu arada biyolojik esaslara göre açıklamaya çalışmıştır. Spengler'e göre, kültürler gelişigüzel doğar, gelişir ve ölürler. Ona göre, tüm dünya tarihinde 8 tip kültür çevresi ayırd edilebilir. Mısır, Babil, Hindistan, Çin, Antikite, Arap, Batı ve Meksika olarak belirlediği 8 kültür çevresinde, 1. Metafiziksel-dini yüksek kültürler, 2. Simgeci erken kültürler, 3. Sivil-geç kültürler diye üç gelişme basamağı ayırd etmiş olan Spengler, &quot,sivil-geç kültür&quot, olarak tanımladığı Batı kültürünün bir çöküş içinde olduğunu savunmuştur.

Spinoza — Baruch Spinoza.1632-1677 yılları arasında yaşamış olan ünlü panteist düşünür. Temel eserleri arasında Teolojik-Politik Deneme, Anlayışın Düzeltilmezi Üzerine, Etika ve Tanrı, İnsan ve İnsanın Mutluluğu üzerine adlı eserler bulunan Spinoza, dini baskı ve engizisyon nedeniyle, İspanya'dan

Hollanda'ya kaçmış olan Yahudi bir ailenin çocuğudur. Daha 24 yaşındayken, felsefi görüşlerinden dolayı, Yahudi camiasından, aforoz edilen filozof, hayatını optik araçlar yaparak, lens tamir ederek kazanmıştır. O, kendi felsefesini kurarken en fazla Descartes'tan etkilenmiştir. Spinoza, 17. yüzyıl rasyonalizminin ikinci büyük düşünürü olarak, sistemini kurup ifade ederken geometrik yöntemi kullanmıştır. Akıl, açık ve seçik düşüncelerden hareket edip, bunların mantıksal sonuçlarını çıkartırsa, asla yanlışa düşmeyip, kendi doğasına uygun bir tarzda işlemiş olur. Düşüncelerin düzeni ile nedenlerin düzeni bir ve aynıdır. Buna göre, uygun bir tanım ve aksiyomlar öbeğinden yapılan mantıksal bir tümdengelim, metafiziksel bir tümdengelimle aynı olup, bize gerçekliğin bilgisini sağlar. O da, diğer metafizikçiler gibi, varlığı ya da dış dünyayı açıklama çabasında, çokluğu birliğe indirgemeye çalışmıştır. Çokluğu, Tanrı ya da Doğa adını verdiği biricik sonsuz töze başvurarak açıklamıştır. Varlık açısından metafiziksel bir determinizmi benimseyen Spinoza, ahlak alanında bağdaşabilirci bir tavırla, determinist bir ahlak görüşü benimsemiştir. Spinoza bilgi görüşünde üç tür bilgiden söz etmiştir. Birincisi, insanın bedeninin başka cisimler tarafından etkilenmesinin sonucu olan duyumsal bilgidir. İkinci bilgi türü, upuygun fikirlerden meydana gelen bilimsil bilgidir. Spinoza'ya göre, en yüksek bilgi türü, onun sezgisel bilgi adını verdiği üçüncü bilgi türüdür. Spinoza ahlak anlayışında, insanı doğanın ayrılmaz bir parçası olarak

	değerlendirir. İnsan davranışı, herhangi başka bir doğal fenomen gibi, nedenler, sonuçlar ve matematik aracılığıyla açıklanabilir.
Stilpon	M.Ö. 4. yüzyılda yaşamış olan Yunanlı düşünür. Megara Okulu ile Kinikliği birleştirmiş ve Stoacılığı da belli şekillerde etkilemiş olan Stilpon'un oğlu Bryson da, kuşkuculuğun kurucusu olan Phyrhon'un öğretmenlerinden biri olmuştur. Bağımsızlığından ödün vermeyen Stilpon ahlakı, pratik felsefeyi ön plana çıkarmış, özgürlük ve fakirliğini, çekici ve zengin bir yaşama yeğ tutmuş olan bilge bir düşünürdür.
Stirner	Max Stirner.1806-1856. Maddeci Alman düşünürü. En yüksek varlık olan insanın henüz yeni keşfedildiğini söyleyen Stirner'ın felsefesine mutlak bir egoizm ve bireycilik damgasını vurmuştur. Kendi içinde dönüp baktığında, Romantik felsefenin, nesnel idealizmin mutlak egosuyla değil de, somut bireysel benle, et ve kemikten meydana gelen insanla karşılaştığını öne süren Stirner, söz konusu bireysel benin ta ilk baştan beri kendisini korumaya ve öne sürmeye çalışan biricik bir gerçeklik olduğunu belirtmiştir. O kendi varoluşunu, kendisini tehdit eden başka varlıklar karşısında korumak durumunda olduğuna göre, bireysel benin esas ilgisi kendisiyledir. Özgürlüğün mülkiyet yoluyla gerçekleştiğini dile getiren filozofa göre, kişi, kendisinin Tanrı, devlet, insanlık veya ahlak yasası türünden güç ya da soyutlamalar karşısında

köleleştirilmesine izin vermeyip, biricik bireyselliğini ifade etmenin yollarını aramalıdır.

Straton M.Ö. 335-270 yılları arasında yaşamış ve Theophrastos'un ölümünden sonra Akademi'nin başına geçmiş olan Yunanlı filozof. Aristoteles'in fiziğini, ondaki teleolojik öğeleri ayıklayarak yeniden tanımlamış olan Straton, bilgi alanında duyumculuğu, varlık alanında materyalizmi ve din konusunda da ateizmiyle ün kazanmıştır. Buna göre, Demokritos'un etkisi altında, birci bir evren görüşü geliştiren Straton, dünyanın, aralarında boş mekan bulunan, bölünemez parçacıklardan meydana geldiğini öne sürmüş ve dünyada doğal bir zorunluluğun hüküm sürdüğünü belirtmiştir.

Strawson Peter Frederich Strawson. Gündelik dil felsefesinin en önemli temsilcilerinden olan çağdaş düşünür. Mantık Kuramına Giriş adlı eserinde, bazı tümcelerin, anlamlı olsalar bile, bir iddiada bulunmadıkları için, bir doğruluk değerine sahip olmadıklarını öne süren Strawson, gündelik dil ile formel mantık arasındaki ilişkileri araştırmış ve dünya üzerine olan düşüncenin yapısını inceleyerek, buradan hareketle belli bir varlık görünüşüne ulaşmıştır. Yani, kariyerinin ilk döneminde dil felsefesi üzerinde yoğunlaşan ve gündelik dille formel mantık arasındaki ilişkileri araştırmak suretiyle, gündelik dilin mantıksal yönlerini ortaya çıkarmaya çalışan Strawson, ikinci dönemde metafiziğe yönelmiştir. Bu bağlamda, dilimizin nasıl işlediğini gösterip, yalnızca dili betimlemek suretiyle,

dilin içerdiği metafizik kabulleri gözler önüne sermeyi amaçlayan Strawson, bu durumun bir ifadesi olarak, temel eseri olan Bireyler'i betimleyici metafizik alanında bir deneme olarak değerlendirmiştir.

Tao — M.Ö. 6. yüzyılda ortaya çıkan ve uzun yüzyıllar boyunca devam eden bir gelenek oluşturmuş olan Taoizmin kurucusu olarak bilinen düşünür. İkinci olarak, &quot,evrenin yolu, düzeni, yasası&quot, anlamına gelen, anlatılamayanı ve açıklanamayanı gösteren kavram. Evrenin adsız kaynağı, yasaların yasası, ölçülerin ölçüsü olan, kendi kendine yeten mutlak, kavranamayan ve anlatılamayan temel, gerçek yasa ya da düzen. Etkisi, ifadesi doğada, türlü türlü durumlar altında tanınan düzen ilkesi. Üçüncü olarak, bilge insanın somutlaştırdığı, ya da hayata geçirdiği bilgelik yoluna da Tao adı verilir. Buna göre, kendisini hiçe sayarak Tao'nun yoluna yönelen bilge kişi, O'nunla birlik ve uyum içinde olmak suretiyle, iç barış ve aydınlanmaya erişebilir.

Tatianus — 130-176 yılları arasında yaşamış olan Hıristiyan apolojisti. Yunanlı filozofların bilgeliklerini, İbranilerden almış olduklarını öne süren, Philon'la Aziz Justinus tarafından geliştirilmiş olan kanıtlara dayanarak, Yunanlılara karşı, Hıristiyanlığın tüm diğer öğretilere kıyasla, eski ve üstün olduğunu dile getiren Tatianus'a göre, Yunanlıların bilim, felsefe ve sanatları kendilerinin bulmuş ya da kurmuş oldukları şeklindeki iddiaları temelsiz bir iddiadır, Yunanlılar tüm

bildiklerini başkalarından öğrenmiş olup, bilimleri, hele felsefeyi geliştirip yetkinleştirecek yerde, bozmuş, yanlış kullanmışlardır. Tatianus, kendi teolojisinde, insan aklının Tanrı'nın varoluşunu yaratıklardan hareket ederek, a posteriori bir biçimde kanıtlayabileceğini kabul etmiş ve felsefeyle filozoflara yönelik eleştirisine karşın, teolojinin gelişimine katkı yapmıştır. Ona göre, Tanrı bir olup, varolan herşeyin ilkesidir. Duyusal yoldan bilinemeyen tinsel bir gerçeklik, saf ruh olarak Tanrı, nedeni olmayan nedendir.

Tertullianus — M.S. 160-220 yılları arasında yaşamış olan Kilise Babası. Latince yazmış ilk büyük Hıristiyan düşünürü olan Tertullianus, Tanrı'nın İsa'dan, İsa'nın da Kutsal Ruhtan ayrı olarak bilinemeyeceğini öne sürdüğü için, içindeki kutlu ses tarafından yönlendirilen Sokrates'in bilgeliğinin bile bir işe yaramayacağını belirtmiştir. Yunan felsefesiyle Hıristiyan bilgeliği arasında kurduğu bu karşıtlığa rağmen, Tertullianus, Yunan felsefesinden, özellikle de Stoalılardan etkilenmiş ve kendisi de birtakım felsefi konu ve açıklamalar ortaya koymuştur. Tanrı'nın varoluşunu, yaratıklarından ve eserlerinden hareketle bilebileceğimizi, Tanrı kanıtımızın deneysel bir temeli olması gerektiğini öne süren Tertullianus, yine O'nun yaratılmamış oluşundan, O'nun yetkin olduğu sonucunu çıkartabileceğimizi iddia etmiştir. O, Stoacıların etkisiyle, varolan herşeyin, Tanrı da dahil olmak üzere, cisimsel olduğunu öne sürmüş, örneğin

Tanrı'nın corpus sui generis, yani kendisine özgü türden bir cisim olduğunu belirtmiştir.

Thales — Batı felsefesinin ilk filozofu. M.Ö. 6. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Thales'te, felsefe bakımından önem taşıyan husus, onun &quot,Neyin var olduğu&quot, &quot,Neyin gerçek olduğu&quot, ya da &quot,Neyin gerçekten var olduğu&quot, sorusu üzerinde düşünmüş olmasından kaynaklanır. O doğada var olan şeylerin tüketici bir listesini yapmayı amaçlamamış, fakat şeylerin varlığa gelmeleri ve daha sonra da yok olup gitmeleri olgusundan etkilenmiştir. &quot,Neyin varolduğu&quot, sorusunu yanıtlamanın en önemli yolu, onun gözünde birlik ile çokluk ya da görünüş ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi doyurucu bir biçimde, ifade edebilmekten geçmiştir. O, buna göre, gözle görünen bireysel varlıkların ve değişmelerin oluşturduğu kaosun, çokluğun gerisinde akılla anlaşılabilir, kalıcı ve sürekli bir gerçekliğin var olduğunu inanmıştır. Thales, çokluğun kendisinden türediği, çokluğun gerisindeki bu birliğin &quot,su&quot, olduğunu öne sürmüştür.

Theophrastos — M.Ö. 370-288 yılları arasında yaşamış olan Peripatetik filozof. Aristoteles'in araştırma arkadaşı olan Theophrastos, Aristoteles'in ölümünden sonra, Akademi'nin başına geçmiştir. Aristoteles'le karşılaştırılabilecek kadar kadar geniş bir bilgisi olan Theophrastos, hemen hemen her konuda yazmış ve Aristoteles'in hayvanlar dünyasıyla ilgili sınıflamasını, bitkileri de kapsayacak

şekilde genişletmiştir. Theophrastos, hipotetik ve ayrık tasımların formüllerini de vererek, mantık alanına da önemli katkılar yapmış olduğu için, bir yandan da Stoacı ve Epikürosçuluğa çıkan yolu hazırlamış biri olarak görülür.

Timon — M.Ö. 320-230 yılları arasında yaşamış olan Yunanlı kuşkucu düşünür. Varolan şeylerin bilgisinin insan için olanaksız olduğunu dile getiren Timon, insanın görünüşlerin ötesine geçerek gerçekliğin kendisine erişemeyeceğini, görünüşleri temele alarak eyleyebileceğini, fakat bilgi söz konusu olduğunda, insanın yargıyı askıya alması gerektiğini dile getirmiştir.

Tocqueville — Alexis de Tocqueville.1805-1859 yılları arasında yaşamış ve liberalizmin ön plana çıkardığı özgürlükle, sosyalizmin temele aldığı eşitlik arasında bir denge kurmaya çalışmış olan düşünür. Devlet müdahalesini en aza indirgemeye çalışan, demokrasinin eşitlikçiliğini ön plana çıkartan liberal bir düşünür olarak Tocqueville, özgürlüğü eşitlikle nasıl bağdaştırmak gerektiği ya da eşitlikçi bir ortamda özgürlüğün nasıl sağlanacağı sorusunu temel soru olarak belirlemiş ve özgürlüğün ancak iki yoldan kurtarılabileceğini söylemiştir. Bu yollardan birincisi, ona göre, bir ademi merkeziyet sistemi, diğeri de çeşitli alanlarda, özellikle de siyasi, ekonomik ve bilimsel alanda birtakım dernek ve birliklerin kurulmasıdır.

Toulmin — S. E. Toulmin.1922 doğumlu İngiliz asıllı Amerikan filozofu. İlk kitabı ahlak konusunda olan, ahlak alanına dilsel bir açıdan yaklaşan Toulmin, esas bilim

felsefesi alanındaki çalışmalarıyla tanınır. O, 1953 yılında yayınlanan Bilim Felsefesine Giriş adlı temel eserinde, bilimsel kuramlarla kuram oluşturma sürecinin, klasik tümevarım görüşlerinde betimlenen genelleme sürecinden çok, kişinin yolunu bulmasına yardım eden, kişiye kılavuzluk eden haritalar çıkarma ya da yapmaya benzediğini öne sürmüştür. Bilim tarihi konusunda da çalışmış olan Toulmin, mantık alanına da katkı yapmıştır.

Toynbee — Arnold Toynbee.Tarihin konusunun kültürler olduğunu söyleyen, kültürlerin ise dinamik yapılar olup, özelliklerini yaratıcı kişilerden aldığı, dolayısıyla tarihin kültürler hakkında olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerde bulunmak yerine, kültürleri anlamaya çalışması gerektiği düşüncesiyle seçkinleşen ünlü tarih felsefecisi. Tarihçinin insan türünün birtakım temel bölümlerinin yaşamlarını ele aldığı, toplum denen söz konusu varlıkları seçip incelediğini dile getiren Toynbee, tarih araştırmacısının toplumlar arasındaki ilişkileri yalnızca belli kavram ve kategoriler altında incelediğini savunur.

VanÇung — Van Çung.M.S. I. yüzyılda yaşamış ve etkisi uzun yıllar sürmüş bir akımın başlatıcısı olan Çinli düşünür. Konfüçyusçuluğa yönelik kesin eleştirileriyle ün kazanmış olan Van Çung, başarıyı ve aklı temele almış, her türlü boş inanca saldırmıştır. Saçma görüşleri, batıl itikadları ve ruhlarla ilgili her tür inancı alaya alan Van Çung, ölümsüzlük inancını da yererek, Tanrı'nın dilediği olur diye düşünmenin yanlışlığını belirtmiştir.

Vasubandhu M.S. 420 ile 500 yılları arasında yaşamış olan ve &quot,realist sistem&quot, adıyla anılan Budist öğretiyi geliştirmiş olan Hintli düşünür. Nirvanaya erişme yolu olarak, değilleme mantığını kullanan, hakikati mantık işlemleriyle bulmayı amaçlayan Vasubandhu, varlığın bir taraftan çeşit çeşit somut nesnelerden, diğer taraftan da bu nesnelere geçici bir süre için yönelen benlik ya da ruhlardan oluştuğunu savunmuş, değilleme mantığını kişiler üzerinde uygulayarak, sürekli ve kalıcı ruhlar olabileceği düşüncesini yadsımaya çalışmıştır.

Vico Giambattista Vico. 1668-1774 yılları arasında yaşamış olan ünül İtalyan düşünürü. Özgün bir tarih anlayışı geliştirmiş olan Vico, Descartes'ın tarihe açık ve seçik düşüncelerle yaklaşma tavrına karşı çıkmış ve doğruluğu, kesinliği, açık seçik düşüncelerde değil de, etkinlikte, insan varlıkları tarafından yaratılmış, gerçekleştirilmiş olanda aramıştır.

Voltaire François Marie Arouet Voltaire.1694-1778 yılları arasında yaşamış olan ünlü Fransız denemecisi, tarihçi ve filozofu. &quot,Benim mesleğim, tüm düşündüklerimi yazmaktır&quot, diyen Voltaire 99 cilt eser vermiştir. Aydınlanmanın en önemli düşünürlerinden biri olan filozof, metafizik, din, siyaset ve ahlakla ilgili görüşlerini, yazmış olduğu Felsefe Sözlüğü'nde ifade etmiştir. Bütün kötülüklerin kaynağı olan siyasi rejim türüne, bağnazlıkların kaynağı olan dinlere ve insanları düş kırıklığına uğratmış olan metafiziğe

şiddetle karşı çıkmış olan Voltaire, ateist değil de, bir deistti. O, insanların din yoluyla baskı altında tutulmalarına şiddetle karşı çıkmış ve Hıristiyanlığı bu bakımdan eleştirmiştir. Voltaire, birtakım inanç kavgaları içinde bulunan, vergi vermeyen ve birçok yurttaşı, manastırlarda her tür haktan yoksun bırakan bir dinin yanı başında, hiçbir yönetimin güçlü olamayacağını iddia etmiştir. O, ekonomik yaşama büyük bir önem vermiş, yaşadığı dönemde, dinin ticarete engel olan inançlarıyla açıkça alay etmiştir. Voltaire'e göre, dinin egemen olduğu yerde, ahlak da olamaz ve insana doğanın önerdiği amaçların bağımsızlığı düşüncesine aykırı düşen hiçbir dinin değeri yoktur. Voltaire, dünyada çok fazla kötülük bulunduğunu öne sürerek, Leibniz'in &quot,dünyamızın mümkün dünyaların en iyisi olduğu&quot, görüşünde ifadesini bulan iyimser bakış açısına da karşı çıkmıştır.

Weber

Max Weber. 1864-1920. Ünlü Alman düşünürü ve sosyologu. Weber, bir bilim olarak sosyolojinin genel kavramsal çerçevesini iyi bir biçimde ortaya koyduğu, tutarlı bir sosyal bilimler felsefesi geliştirdiği ve nihayet, modern endüstri toplumunun temel özelliklerini sağlam bir biçimde kavrayıp ifade ettiği için, modern sosyolojinin kurucusu olarak tanınır. Sosyolojinin yöntemi ve felsefi problemleriyle ilgili analizinde Yeni-Kantçı bir bakış açısı sergileyen Weber, herşeyden önce sosyolojinin insan davranışıyla ilgili olarak, doğa bilimlerininkine benzer, genel-geçer yasalara ulaşamayacağını, insan

toplumları söz konusu olduğunda, evrim niteliği taşıyan bir gelişmeyi doğrulayıp temellendiremeyeceğini öne sürmüştür. Fakat Weber bir yandan da, sosyolojinin eylemlerin anlamını kavramayı amaçlamak durumunda olduğunu, onun buradan hareketle, korşılaştırmalı bir temel üzerinde, ideal eylem tiplerine ya da formel davranış modellerine yönelmesi gerektiğini ve dolayısıyla, sosyolojinin yalnızca eyleme ilişkin öznel bir yorum olmadığını savunmuştur.

Whitehead — Alfred North Whitehead.1861-1947. Ünlü matematikçi ve filozof. Russell'la birlikte Principia Mathematica'yı yazmış olan Whitehead, filozofları, tözlerden, niteliklerden ve iki-terimli bağıntılardan daha fazlasına izin vermeyen mantıklarından dolayı eleştirmiş, maddi nesnelerle mekan arasındaki ilişkiyle ilgili doyurucu bir açıklamanın çok terimli bağıntıları gerektirdiğini belirtmiştir. Whitehead, bilimi belirleyen ilkeler üzerinde durur, belli bir bilim felsefesi inşa ederken, aynı zamanda metafiziğinin temel tezlerini de ortaya koymuştur. Buna göre, bağlanmışlığı, bağlantı içinde olmaklığı temele alan Whitehead, algının bize yalıtlanmış duyumlar sunduğu görüşüne şiddetle karşı çıkmış ve doğanın bütününü aynı anda tecrübe edemediğimizi teslim ederken, deneyin, böyle bir sistemle bağlantılı olan olaylara ilişkin tecrübeye karşılık geldiğini belirtmiştir. O, algılayan varlığın, çevresindeki dünyaya karşı belli bir tepki gösteren doğal bir organizma olduğu teziyle belirlenen biyolojik bir algı kuramı geliştirmiş ve buradan da organizma felsefesine geçmiştir. Değişmenin ancak süre olarak

anlaşılabilir olduğunu dile getiren ve Platon'dan etkilenen Whitehead, bir olayın biricik olduğunu, bir daha ortaya çıkamayacak yapıda bulunduğunu öne sürmüştür. Ayrıca Whitehead, doğanın duyular aracılığıyla gerçekleşen algıda gözlemlenebilir olan nesnelerin toplamından daha fazla hiçbir şey olmadığını da savunmuştur.

William Auvergneli William.Hıristiyan Ortaçağ felsefesinin 13. yüzyılda yaşamış ünlü düşünürü. Augustinus geleneğinden olduğu kadar, Aristotelesçi düşünce geleneğinden ve bu arada İbn Sina'dan etkilenmiş olan William, özle varoluş arasında bir ayırım yapmış ve bu ayırımı, tıpkı İslam felsefesinde olduğu gibi, Tanrı'yla yaratıklarını birbirlerinden ayırmak için kullanmıştır. Buna göre, sonlu varlıkların özü varoluşundan ayrı olup, onların varolmaları zorunlu değildir, buna karşın zorunlu Varlık olan Tanrı söz konusu olduğunda, O'nun özünün varoluşundan ayrılmadığını görürüz. Bu ise, William'a göre, sonlu yaratıkların varoluşlarını başka bir varlıktan aldıkları yerde, Tanrı'nın saf varoluş olması anlamına gelmektedir. Aristoteles'ten gelen hiyerarşik akıllar düzeniyle dünyanın ya da maddenin ezeli olduğu düşüncesini reddetmiş olan William, Tanrı'nın dünyayı zaman içinde, doğrudan doğruya ve hiçten yarattığını söylemiştir. Buna karşın, Aristotelesçi hilomorfik varlık anlayışını benimseyen filozof-teolog, son çözümlemede, Aristoteles'ten Aquinaslı Thomas'ya çıkan yolda bir geçiş düşünürü olarak kalmıştır.

Wisdom Arthur John Wisdom.Wittgenstein'dan yoğun bir biçimde etkilenmiş olan çağdaş İngiliz düşünürü. Çağdaş analitik felsefe geleneği içinde, felsefenin doğasını ve amacını yeniden tanımlama çabasıyla ün kazanmış olan Wisdom, tıpkı Wittgenstein gibi, felsefenin analitik ve dilsel bir araç olarak kullanılması durumunda, geleneksel felsefenin problemlerinin gerçek problemler olmayıp, sözde problemler olduklarının anlaşılacağını iddia etmiştir. O, bir yandan da, belirli varlıkların, örneğin maddi nesnelerin, daha temel öğelerden, örneğin duyu-izlenimlerinden hareketle oluşturulan mantıksal yapım ya da konstrüksiyonlardan başka hiçbir şey olmadığını iddia etmiştir.

Wittgenstein Ludwig Wittgenstein.20.yüzyılda, dünyanın İngilizce konuşan bölümünde, en fazla etkili olmuş olan filozofların başında gelen İngiliz filozofu. 1889-1951 yılları arasında yaşamış olan Wittgenstein'ın temel eserler, Mantıksal-Felsefi Deneme (Tractatus Loigoco-Philosophicus) ve Felsefi Soruşturmalar'dır. Bütün felsefe problemlerini bir dil problemine indirgeyen Wittgenstein'ın felsefesinin merkezinde, dilin kapsamını ve sınırlarını belirleme problemi vardır. Wittgenstein'a göre, dili kullanma, dili anlama, insanları sıradan şeylerden ayıran özelliktir. Bu, iç yaşamımızın özünü oluşturan dokudur. Bu bağlamda, Wittgenstein'a göre, ortaya iki soru çıkar: Öncelikle, dilin dünyayla olan ilişkisi nedir? İkincisi, dilin düşünmeyle ilişkisi nedir? O'na göre, dil, dünyayı resimleyerek, onu temsil eder. Önermeler, olguların tasvirleri, olguların

resimleridir. İkincisi de, önermeler düşüncelerin dile gelmeleridir, düşüncenin araçlarıdır. Önermelerle, onları kullanarak düşünürüz. Dünya, Wittgenstein'a göre, olgular toplamıdır, belirli durumların ya da olayların var oluşudur. Filozof'a göre, felsefe özünde bir kuram değil, bir faaliyettir. Felsefe yapılan bir şeydir. Fakat sayıp dökülecek bir öğreti bütünü değildir. Felsefenin geleneksel problemleri kötü bir biçimde formüle edilmiş olan anlamsız problemlerdir. Felsefi kuramlar oluşturmaktan vazgeçmek gerekir, çünkü bu, kafaları daha da karıştırmaktan başka bir işe yaramaz. Felsefe, dil konusundaki yanlış ve sahte kabullerimizin, dünya üzerine olan düşüncelerimizi nasıl saptırdığının çok yönlü bir biçimde araştırılmasıdır. O'na göre, dili doğal çerçevesi içinde ele almak ve insanların bir şeyler söyledikleri zaman, içinde bulundukları durumları, bunların söylenmesine eşlik eden davranışları hesaba katmaktır.

Wolff

Christian Wolff.1679-1744 yılları arasında yaşamış olan Alman rasyonalist filozofu. Özgün bir düşünür olmayan Wolff, Leibniz felsefesinin yılmaz savunuculuğu ve felsefeye yönelik sistematik yaklaşımıyla ün kazanmıştır. Felsefenin varoluşu değil de, özü konu alması gerektiğini belirten Wolff, felsefedeki tüm kabul ve sonuçların Leibniz'in özdeşlik ve yeter neden ilkelerinden türetilebilir olduğunu iddia etmiştir. O, tıpkı Leibniz gibi, evrende yeter neden ilkesinin geçerli olduğunu savunmuş ve bunun, evrende herşeyin aklın egemenliği altında olduğu anlamına geldiğini düşünmüştür.Tümdengelim

yöntemini dini doğruların kanıtlanmasını da kappsayacak şekilde genişleten Wolff, dini de çelişmezlik ilkesine bağlamış ve vahye dayanan dinin akla aykırı olan bilgileri kapsayamayacağını öne sürmüştür. Wolff'un akla ve inanca, özgürlük ve otoriteye aynı derecede değer veren dini ve ahlaki felsefesi, zaman zaman Kant'ın da saygısını kazanmıştır.

Zenon — Elealı Zenon.Parmenides'in izleyicisi olan Elealı düşünür. Zenon, hocası Parmenides'in yalnızca değişmez &quot,Varlık&quot,ın gerçek olduğunu öne süren görüşünü, çokluk ve değişmenin gerçek olduğunu savunan karşıt görüşte içerilen mantıksal güçlükleri gözler önüne seren dolaylı kanıtlarıyla savunmuş ve felsefe tarihinde bu savunmasıyla ün kazanmıştır.

Zenon-Kıbrıslı — Kıbrıslı Zenon.M.Ö. 335-263 yılları arasında yaşamış olan, Stoa Okulunun kurucusu, Yunanlı filozof. Akademi'de Krates'in nezaretinde felsefeyle meşgul olan Zenon, Stoalılar tarafından benimsenen temel ilkeleri belirlemiştir. Ona göre, gerçek olan herşey maddidir. Fakat evren, pasif bir maddeden oluşmamıştır. Değişen bir yapısı olan düzenli bütün olan evrendeki pasif maddeden başka, doğadaki düzenleyici, aktif öğeyi temsil eden bir güç daha vardır. Bu aktif güç, maddeden farklı değildir, ancak maddenin değişik bir görünümüdür. O, hava akıntısı ya da nefes gibi, sürekli olarak hareket eden ince bir şeydir. Zenon bu gücün ateş olduğunu söyler, ona göre, bu ateş var olan herşeye yayılır. Bu maddi ateşin en temel özelliği akıldır. Bu ateş,

evrendeki en yüksek varlık türüdür. Zenon'a göre, Tanrı herşeydir. Yani, Tanrı bireyleri birbirleriyle birleştiren ateş ya da sıcak nefestir. O, doğanın içindeki akıl ya da rasyonel güçtür. Tanrı'nın ateş ya da rasyonel bir güç olduğunu söylemek, doğaya aklın ve akıl ilkesinin egemen olduğunu söylemekten başka bir şey değildir. Madde kendisinde bulunan bu akıl ilkesine göre davranır. Zenon, bilgi anlayışında, sözcüklerin düşünceleri ifade ettiğini, düşüncelerin ise, bir nesnenin zihin üzerindeki etkisi sonucu ortaya çıktığını söyler. Zihin, doğuştan boş bir levhadır ve düşünce dağarcığını dış dünyadaki nesnelerden etki aldıkça doldurur. Zenon, insan ve ahlak anlayışında, dünyanın bir parçası olan insanın da aynı şekilde maddi bir varlık olduğunu ve tanrısal ateşten pay aldığını söyler. İnsandaki bu ateş, onun ruhunu meydana getirir. O, insan ruhunun en iyi ifadesini akılda ve akıllılıkta bulduğunu savunur. Zenon'un ahlakı ise, bir yandan akla ve bilgiye, bir yandan da doğal düzene boyun eğmeye dayanır.